

NOVINARSTVO I ETIKA U SRBIJI 2005

Deo istraživanja
Etika i novinarstvo u Jugoistočnoj Evropi 2005.

Medija centar

Beograd,
Septembar 2005.

Izdavanje ove publikacije omogućili:

Novinarstvo i etika u Srbiji 2005.

Deo istraživanja

Etika i novinarstvo u Jugoistočnoj Evropi 2005.

(Ethics and Journalism in the SEE Region) koje su uz pomoć
Mreže za profesionalizaciju medija u Jugoistočnoj Evropi (SEEPM),
simultano sproveli:

- Albanski medijski institut, Tirana, Albanija
- Media plan institut, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
- Centar za razvoj medija, Sofija, Bugarska
- Međunarodni centar za edukaciju novinara, Opatija, Hrvatska
- Makedonski institut za medije, Skoplje, Makedonija
- Medija centar, Beograd, Srbija i koordinacija projekta

Izdavač:

Medija centar, Beograd

Za izdavača:

Nebojša Spaić

Koordinator istraživanja:

Milan Milošević

Asistent koordinator:

Milica Miletić

Priprema:

Miodrag Sinđelić

Štampa:

Libra, Beograd

Tiraž: 400

Beograd, 2005.

ISBN 86-82827-40-9

Sadržaj

1	Novinarstvo i etika u Srbiji 2005	6
2	Metodologija istraživanja	10
2.1	Akteri	10
2.2	Cilj	10
2.3	Metod prikupljanja građe	11
2.4	Hipoteza istraživanja	11
2.5	Mediji u Srbiji obuhvaćeni anketom	12
2.6	Upitnik	12
2.7	Prilog: Profesionalna osnova: 77 zabrana – Kompilacija preporuka iz različitih novinarskih kodeksa	15
2.8	Pripreme anketara-istraživača	19
2.9	Kako su radili anketari	19
2.10	Kako su analizirani odgovori	19
2.10.1	Novinar i politika	20
2.10.2	Novinar i novac	20
2.10.2	Novinar i elementarna etička pravila	21
3	Nalazi istraživanja: Novinarstvo i etika u Srbiji i u Jugoistočnoj Evropi 2005.	22
3.1	Analiza: politika, novac i novinari	22
3.1.1	Politika	22
3.1.2	Novac	29
3.1.3	Novinari i politika – odgovori ispitanika	35
3.1.3.1	Da li ste pored novinarske obavljali neku drugu funkciju (u vladi ili privredi, u nevladinom ili javnom sektoru, u izbornim štabovima itd.) i da li ste te prilike koristili kao izvor podataka ili za izveštavanje? Zna li da li je bilo takvih slučajeva?	35
3.1.3.2	Da li ste bili u prilici da savetom ili na neki drugi način utičete na donošenje neke odluke u nekoj od političkih partija ili javnih institucija kroz neformalne konsultacije, uzgredni savet, stvaranje atmosfere ili na drugi način?	36
3.1.3.3	Da li ste kao izveštač ili urednik posredovali među političkim akterima? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	38
3.1.3.4	Da li političke, ekonomske ili neke druge direktive vašeg urednika ili vlasnika vašeg medija utiču na način na koji ćete obraditi neku temu? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	40
3.1.3.5	Da li vam je neko (ko) sugerisao da o nečemu ne pišete (govorite) baš sada? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	44
3.1.3.6	Da li znate za slučaj da je neko sa strane – iz političke stranke, iz vlade, iz nevladine organizacije ili iz sfere biznisa – intervenisao da se nešto objavi ili ne objavi ili da je intervenisao posle objavljivanja štiva	

kojim nije zadovoljan? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	45
3.1.3.7 Da li ste tokom predizborne kampanje o nekim činjenicama znali ali o njima niste izveštavali? Ako jeste, o kojim? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	47
3.1.3.8 Da li ste neke činjenice znali ranije ali ste ih upotrebili tek tokom izborne kampanje? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	49
3.1.3.9 Šta činite kada se vaše političke ili ideološke preferencije ne slažu sa onim što preovlađuje u vašem mediju? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	50
3.1.3.10 Da li su u vašem mediju svi akteri uživali iste mogućnosti da njihovi stavovi budu dostupni javnosti? Znete li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	53
3.1.3.11 Da li je bilo slučajeva da vi, ili drugi novinari, stavljate do znanja da ne delite mišljenja izneta u vašem mediju?	55
3.1.3.12 Kada prenosite partijska saopštenja ili izjave političara, proveravate li tačnost vesti, informacije i fakta ili smatrate da je odgovornost na onome ko ih daje?	57
3.1.3.13 Da li se sećate nekog intervjua ili izjave objavljenih u vašem mediju koji nisu opravdani javnim značajem i principom zanimljivosti, već predstavljaju oblik prikrivene propagande?	59
3.1.4 Novinari i novac – odgovori ispitanika	61
3.1.4.1 Da li je vlasnik vašeg medija tražio da promovirate njegov privatni ekonomski, politički ili drugi interes ili da podržavate nekog od učesnika u izbornom procesu ili u javnom životu? Znete li da li je uopšte bilo takvih slučajeva?	61
3.1.4.2 Da li ste pisali u nekom komercijalnom dodatku, radili prilog za zakupljeni termin ili učestvovali u nekoj drugoj formi promocije privatnog biznisa, vladine ili nevladine akcije? Da li ste na to bili primorani? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	62
3.1.4.3 Da li je u vašem mediju uvek bila uočljiva razlika između redakcijskog sadržaja i oglasa?	64
3.1.4.4 Znete li za slučaj da je propagandni materijal u vašem mediju plasiran u klasičnoj žurnalističkoj formi?	65
3.1.4.5 Da li ste bili angažovani za prikupljanje ili kreiranje oglasa, ili za neke druge marketinške akcije prikrivenog oglašavanja?	65
3.1.4.6 Da li ste primili neki poklon, bili na plaćenom gostovanju (ručkovi, putovanja, uobičajeni oglašivački rekviziti male vrednosti, znaci sitne pažnje)? Da li je to uticalo na vaše izveštavanje? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	66
3.1.4.7 Da li ste u izveštavanju koristili tzv. PR materijal, fakta, fotografije itd.? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	68
3.2 Analiza: novinari i elementarna etička pravila	71
3.2.1 Novinari i elementarna etička pravila - odgovori novinara	79

3.2.1.1	Da li ste objavljivali nepotvrđene izveštaje, glasine ili pretpostavke i da li ste ih kao takve označavali? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	79
3.2.1.2	Sećate li se neke izjave ili intervjuja u kojima se očigledno vidi da citirani laže a da mu se sagovornik ne suprotstavlja? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	80
3.2.1.3	Da li su vam izvori davali pogrešne informacije, pogotovo one koje se odnose na ličnost? Da li ste zbog toga pisali ispravku, demanti ili ste istinita fakta plasirali na drugi način? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	82
3.2.1.4	Da li je u vašem mediju bilo članaka, izveštaja ili drugih sadržaja koji pogađaju nekoga lično? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	83
3.2.1.5	Zna li za neki primer korišćenja nečasnih metoda za prikupljanje novinskih informacija (tajno snimanje, nameštaljka itd.)? Da li su te informacije bile objavljene? Da li su pogađale neku ličnost?	85
3.2.1.6	Sećate li se nekog primera da su povređena prava ličnosti u slučaju da se piše o uhapšenima, licima pred sudom itd.? Da li se to desilo zbog potrebe za senzacijom, osvetoljubivosti ili drugog razloga?	87
3.2.1.7	Sećate li se nekog primera da su žrtve nesreća ili zločina izložene javnosti bez posebne zaštite? Zna li za slučaj nepotrebnog identifikovanja žrtve, maloletnika itd.?	89
3.2.1.8	Da li ste nekome davali podatke o ljudima (adrese, bolnice, medicinska dokumentacija) prikupljene tokom vašeg istraživanja?	91
3.2.1.9	Da li vaš medij objavljuje imena maloletnika umešanih u kriminal? Zna li za takve slučajeve u nekom drugom mediju?	91
3.2.1.10	Zna li za slučaj da su nečije fizičke ili mentalne smetnje pominjane u tekstu?	92
3.2.1.11	Da li se pri izveštavanju o kriminalu pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska) pripadnost?	93
3.2.1.12	Zna li za slučaj da su u nekoj novinskoj formi deca, maloletnici ili maloumne osobe korišćeni kao izvor tokom novinarskog istraživanja?	94
3.2.1.13	Da li je neko od vas tražio da otkrijete svoj novinarski izvor? Zna li neko u vašoj redakciji za taj izvor?	95
3.2.1.14	Da li su u vašem mediju citirani memoari ili ispovest nekog kriminalca? Smatrate li da je to popravilo sliku o njemu? Da li je u tom sadržaju bilo nekih političkih implikacija (pominjanja političara, državnih institucija itd.)? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?	96

1 Novinarstvo i etika u Srbiji 2005

Novinari u Srbiji, koji su anketirani 2005. godine, gotovo istim rečima kao u prethodnom istraživanju 2003, (objavljenom u publikaciji) sa mnogo negativnih emocija, ocenjuju stanje novinarstva kao loše, katastrofalno, degradirano i poniženo, nikad gore. Nezadovoljstvo srpskih novinara je možda veće nego u okolnim zemljama, ali osnovni profesionalni problemi u njima su slični. Čitalac će moći da uporedi stanje u srpskom novinarstvu sa stanjem u čitavom regionu Jugoistočne Evrope u knjizi "Ethics and Journalism in the South Eastern Europe", Belgrade, 2005, pošto je ovo deo regionalnog istraživanja.

Opterećeni izrazito lošom materijalnom situacijom i nezadovoljavajućim statusom u društvu, naši sagovornici većinom naoko ravnodušno a u osnovi sa indignacijom gledaju na sve uočene negativnosti koje prate novinarstvo u tranzicionoj Srbiji. Kao glavni problemi navode se subjektivnost, politička pripadnost i prodavanje za male pare. Većina anketiranih neuvijeno govori o tome kako je prisiljena da radi dopunski posao, a mnogi od sagovornika srednjeg doba kažu da im roditelji pomažu da prežive. Novinari ne doživljavaju sebe kao poštovanu kategoriju stanovništva – to je nesigurno, javno potcenjivano i loše plaćeno zanimanje.

U poređenju s istraživanjem od pre dve godine, indikativno je da sada novinari mnogo više govore o strahu da ne ostanu bez posla, mnogi govore o atmosferi opšteg beznađa, dominaciji ili delova političke nomenklature koji kontrolišu javne medije i vlasnike medija, ili nesigurnosti i nezaštićenosti koje vladaju u mnogim medijskim kućama. Nedostatak regulative ostavlja prostor za nesrazmeran broj novina, radio i televizijskih stanica, iz čega proizilazi ne samo loša materijalna situacija novinara, već i negativna selekcija poslenika javne reči i neizvesna sudbina medija. Sami novinari nemaju dobro mišljenje o profesiji kojom se bave. Više drugima nego sebi zameraju zbog podleganja pritiscima, nesuprotstavljanja, angažovanja u stranačkoj aktivnosti (za novac), učešća u harangama koje jedni drugima priređuju politički protivnici, preterane snishodljivosti nekih medija prema vlasti; neprivatizovanim medijima zameraju zbog privatizacije, drugima zbog poreza, inspekcija, itd.

Odnos novinar–vlasnik obeležen je dominacijom vlasnika, a u nekim slučajevima i vlasnikove familije, advokata, poslovnih partnera, itd. Iako većina novinara stavove vlasnika medija u kojima rade doživljavaju kao diktat i pritisak, primetno je da su prema njima blagonakloniji u odnosu na političare. To uglavnom pravdaju teškom finansijskom situacijom i željom da njihov medij preživi tržišnu utakmicu. Novinari većinom ne poznaju pravilo da izdavač nema pravo da vlastiti medij koristi za promociju svojih privatnih ekonomskih, političkih ili drugih interesa, niti da u njegovom sadržaju na bilo koji način obezbeđuje prednost za svoje interese ili stavove.

Ukazivanje na postojanje pritisaka važno je za opis okolnosti, ali s etičkog stanovišta važna su druga dva momenta: a) da li se novinari i urednici suprotstavljaju pritiscima, što se u većini novinarskih kodeksa zahteva od

profesionalnih novinara; b) da li redakcije pružaju novinarima zaštitu. Izgleda da u toj tački vlada osećanje bespomoćnosti.

Pre svih, dominiraju politički pritisci i zavisnost od finansijskih centara moći, bilo da je reč o vlasnicima medija ili o njihovim sponzorima. Anketa je pokazala uočljivo odsustvo suprotstavljanja pritiscima, na šta obavezuje novinarski kodeks, i pristajanje na diktirana pravila igre. U nekim odgovorima prepoznaje se odnos prema poslu u vidu razmišljanja: od mene ionako ništa ne zavisi, urednici odlučuju, ili, šta koga više briga o čemu se piše, kad nema od čega da se živi. Neki od sagovornika govore o tome kako su zbog takvih stvari napuštali redakcije, neki kažu da bi to učinili, a jedan ispitanik kaže da samo gundđa, jer pred očima ima primer kolege koji je zbog neslaganja s uređivačkom politikom dao otkaz i sada je bez posla, a talentovan je.

Neki od sagovornika tvrde da novinarstvo u Srbiji istorijski nazaduje.

Uočljivija je politička opredeljenost pojedinih medija – novinari tvrde da tačno znaju i jasno vide kakva je politička opredeljenost urednika ili vlasnika medija (doduše, takve dijagnoze odnose se uglavnom na konkurenciju, ali ima i onih koji tako govore o vlastitim urednicima).

Mnogi primeri profesionalne introspekcije otkrivaju nažalost i vlastitu nezainteresovanost, neprofesionalnost, neobrazovanost, neambicioznost, korumpiranost, umor i lenjost, život od danas do sutra: “Mnogo je 'izvođača radova': to su ljudi koji nose diktafone, idu od konferencije za novinare do konferencije za novinare, uključe diktafon, isključe diktafon, odu u redakciju, naprave vest.” Postoji vrlo uočljiva promena od istraživanja 2003: većina anketiranih novinara otvorenije je ispoljavala razočaranost vlastitom profesijom, stanjem u medijima, širim društvenim okruženjem, političarima, ličnim i profesionalnim položajem.

Vidljiva je politička podela unutar redakcija, i sudeći prema našim sagovornicima, česte su rasprave među novinarima, novinarima i urednicima, premda u određenoj meri to jeste i dinamika novinarskog posla. Međutim, zna se ili se sa sigurnošću pretpostavlja koji delovi političke nomenklature kontrolišu koji medij. U reakcijama naših sagovornika više se, čini se, govori o tome kome koji medij naginje nego što se emocije prosipaju zbog primera elementarnog kršenja profesionalne etike. Izgleda da vlada konfuzija kad je u pitanju kontroverza između prava novinara na političku opredeljenost i njihova obaveza da izveštavaju bez učestvovanja i da budu neutralni. Nedostaju razrađena pravila ponašanja.

U nezanemarljivom broju odgovora velika sumnja se baca na novinare koji prate ekonomiju, navode se primeri koji mirišu na korupciju.

Iz nekih odgovora vidi se da političke partije ili firme o svom trošku vode novinare na turneje i ima indicija da je to prilično raširena praksa. Sitno podmićivanje smatra se normalnim. Ukazuje se na uzimanje poklona – beležnica, mobilnih telefona, plaćenih putovanja, jedan ispitanik je čak rekao da mu je ponuđen i stan, itd.

Izgleda da nije retka praksa u redakcijama da su novinari angažovani na prikupljanju i kreiranju oglasa, da su pojedini novinarski prilozi ili intervjui plasirani kao normalan sadržaj a zapravo služe prikrivenom oglašavanju.

Ovogodišnje istraživanje otkriva da je veoma posustalo ne samo istraživačko novinarstvo, već da se napuštaju i neki osnovni profesionalni standardi: ne proverava se tačnost informacija, ide se linijom najmanjeg otpora u svakom pogledu, novinarstvo se sve češće svodi na puko prenošenje najrazličitijih izjava ne samo političara i državnih organa, pre svega policije, već i sumnjivih lica koji kruže redakcijama i nude svoje usluge. Posebna tema je simulirano istraživačko novinarstvo u službi političkih obračuna ("otvaranje afera", "satanizacija"). Iz raznolike lepeze odgovora na važno pitanje o proveru tačnosti informacija može se zaključiti da na ovoj ključnoj tački i dalje preovladavaju ravnodušnost i nihilizam: "Mogu da se zakunem da niko ne radi po pravilu potvrde informacije iz dva nezavisna izvora", konstatuje urednica sa deset godina staža na radiju. Treba uvažiti i argument da neprimenjivanje Zakona o dostupnosti javnih informacija često onemogućava novinare da dođu do relevantnih činjenica i pišu objektivno. Mora se primetiti da u toj tački postoji i preterano očekivanje da jedna kancelarija (poverenika za javne informacije) uopšte može zameniti mukotrpnu proveru tačnosti informacija.

Očito je da je najklizaviji teren, s jedne strane, nedostatak nužne opreznosti, a s druge strane, nedostatak hrabrosti kada se okrivljuju postupci ili karakteristike ljudi koji poseduju moć. Novinarstvo u Srbiji se klata između udvorištva i aferaštva.

Izvestan broj sagovornika svedoči o tome da je rašireno uverenje da, kad su u pitanju javni funkcioneri, pravo javnosti da zna ide iznad njihovog prava na zaštitu ličnosti i privatnosti. Privatna lica imaju veće pravo da zadrže informacije o sebi nego predstavnici vlasti i drugi koji teže da steknu moć, uticaj i da privuku pažnju. Ali, prosuđivanje o etičkim dilemama uvek podrazumeva to da moralni arbitar (novinar, urednik) u svakom konkretnom slučaju treba da izvaga koji od etičkih interesa preovlađuje: pravo javnosti da zna ili obaveza zaštite integriteta ličnosti.

U vrhu zahteva većine kodeksa zapisan je nalog da su autori, urednici i glavni urednik dužni da respektuju istinu, poštovanje ljudskih prava i principe blagovremenog informisanja. Uočljiv je nedostatak imperativa da se tačnost činjenica mora proveriti pre objavljivanja. To pravilo se kako izgleda najčešće preskače, a ima mnogo indicija da se to čini s neopravdanom lakoćom. Odgovornost za tačnost pojedinih tvrdnji često se prebacuje na one koji govore (političari, stranke, biznismeni), a neki od sagovornika očito smatraju da su završili posao ako "poture mikrofona" drugoj strani, nekome koga je političar optužio ili prozvao. Posebno zabrinjava uverenje da su neki mediji vlasništvo ljudi sa kriminogenim biografijama koji kroz medije pokušavaju da operu svoje biografije i novac, ali i da se pozicioniraju na političkoj sceni.

Preovlađuju odgovori da na delu tržišta vlada borba bez skrupula. Na senzacionalizam u novinama gleda se, s jedne strane, kao na nešto od čega se živi, to prodaje novine, a s druge strane, senzacionalizam se moralizatorski osuđuje. Očito je da odgovori zavise od karaktera medija u kojima konkretni sagovornici rade. Generalno gledano, uočljiva je tabloidizacija medija, sklonost ka korišćenju skandala i povlađivanja nekrofilnom voajerizmu ("čitaoci vole krv").

Većina anketiranih smatra da su u trci za tiražem sistematski kršena neka osnovna etička pravila profesije. Ukazuje se na povlađivanje kriminalu, konstatuje se da to u nekim slučajevima ima i političke implikacije. Uočljiva je kriza profesionalnog autoriteta novinarskih lidera.

Žrtve beskrupuloznog novinarstva: maloletna sirotinja bez zaštite, deca iz domova, deca zaražena sidom...

Ispitanici rado kritikuju postupke i renomiranih ili bar visoko etabliranih novinara. Naši sagovornici nabrajaju mnoge pojedinačne primere nedopustivog kršenja etičkih normi profesije. U gotovo svim medijima kao najčešće žrtve beskrupuloznog novinarstva navode se: maloletna sirotinja bez zaštite, deca iz domova, deca zaražena sidom; maloletnim samoubicama objavljuje se puno ime i prezime. Nekada su dobri običaji novinarstva nalagali da se nesrećnicima koji su samovoljno okončali život u medijima ne pominje ime. Danas takve drame prate svi mogući podaci: ime, prezime, "fotografija sa lica mesta". Na naše pitanje da li se sećaju da su žrtve nesreća ili zločina izložene javnosti bez posebne zaštite i da li je bilo nepotrebnog identifikovanja žrtve posebno maloletnika, bilo je mnogo indikativnih odgovora koji ne služe na čast profesiji. Gotovo većina anketiranih smatra da je sve posledica trke za tiražom. Suprotno principu da izveštavanje (pogotovo o sudskim procesima) mora biti oslobođeno od predubeđenja, u medijima u Srbiji već godinama je ozbiljno narušena presumpcija nevinosti; osumnjičeni su optuženi, optuženi su već osuđeni, a osuđeni – zaštićeni (pošto je u medijima raširen fenomen glorifikovanja kriminalaca)...

Prema odgovorima na pitanje – da li se pri izveštavanju o kriminalu pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska) pripadnost – moglo bi se zaključiti da na ovoj tački vlada izuzetna politička korektnost, navodno svi na to veoma obraćaju pažnju, ali u drugim medijima zapažaju poplavu neprihvatljivih etničkih odrednica koje najčešće uvode u zonu uvredljivog, nenormalnog ili kriminalnog. Naši sagovornici tu pojavu uočavaju, kako je i očekivano, kad govore o drugima. Jedan sagovornik kaže: "Mislim da je novinarstvo u Srbiji na najnižim mogućim granama. Za utehu je da je takvo novinarstvo bilo pre 30 godina u Nemačkoj. Potpuno isto, i to može da se vidi u filmu 'Izgubljena čast Katarine Blum', (film iz 1984, pravljen po noveli Hajnriha Bela o bankarskoj službenici besprekorne prošlosti koja se sastaje sa anarhističkim pljačkašem banke i postaje meta besomučne istrage medija), u aferi nedeljnika 'Špigl' koji je tada radio ono što rade naše novine sada i nakon čega je izmenjen zakon u Nemačkoj. Mi smo sada u tom periodu i ko preživi pričaće."

2 Metodologija istraživanja

2.1 Akteri

SEENPM je omogućio sprovođenje istraživanja "Etika i novinarstvo u Jugoistočnoj Evropi" (*Ethics and Journalism in the SEE Region*) koje su simultano sproveli:

- Medija centar, Beograd, Srbija
- Makedonski institut za medije, Skoplje, Makedonija
- Centar za razvoj medija, Sofija, Bugarska
- Međunarodni centar za edukaciju novinara, Opatija, Hrvatska
- Media plan institut, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
- Albanski medijski institut, Tirana, Albanija

Svaka od ovih institucija samostalno je planirala i izvela istraživanje, publikovaće svoje nalaze i na osnovu toga dati prilog zajedničkom izveštaju koji omogućuje uvid u stanje svesti novinara o stepenu poštovanja etičkih standarda. Istraživanje je obavljeno uz punu koordinaciju pomenutih medija centara, a na osnovu modela istraživanja sprovedenog u Srbiji, decembra 2003. godine. Model istraživanja, upitnik i način obrade dobijenog materijala prihvaćen je od svih učesnika. Rezultati istraživanja objavljeni su u publikaciji U istraživanju SEEPM "Etika i novinarstvo" primenjen je model novinarskog istraživanja putem dubinskog intervjua *face to face*, sa unapred formulisanim pitanjima i slobodnim odgovorima. U Srbiji je to drugo zaredom istraživanje; prvo je izvedeno decembra 2003-januara 2004, čiji su rezultati objavljeni u publikaciji "Etika i novinarstvo", Beograd, 2004. U ponovljenom istraživanju MC Beograd primenjuje istu metodologiju, nastojeći da nove nalaze uporedi sa nalazima u pomenutim zemljama.

2.2 Cilj

Istraživanje je sprovedeno s ciljem da se dođe do dubinskog komparativnog saznanja o stanju novinarske profesije u periodu tranzicije, političkih tenzija i izbornih borbi. Utvrđivanje zajedničkih strategija za unapređenje profesije glavni je cilj istraživanja. Istraživanje treba da utvrdi koliko su novinari svesni zabrana koje predviđa etički kodeks, koliko ih primenjuju, da li su skloni prebacivanju drugima što krše zabrane. Da li su novinari žrtve okolnosti, političke borbe, iznuđene lojalnosti, pravovernosti i opšteg lošeg ukusa. Utvrđivanje da li dolazi do opšte moralne erozije u medijima i zašto se to dešava. Taj kontekst se ne može razdvojiti od uloge novca, s obzirom na to da biznismeni pokušavaju da ovladaju medijima radi dodvoravanja političarima ili da bi preko medija izvršili pritisak na njih, ili prosto koriste medij kao sredstvo za bogaćenje.

2.3 Metod prikupljanja građe

U svakoj od zemalja uzorak je iste veličine – 30 sagovornika. U Srbiji grupa od šest anketara razgovara sa po pet novinara ili urednika koji prate političku, ekonomsku ili društvenu problematiku i postavlja im set od 33 unapred formulisana pitanja koja osvetljavaju profesionalnu problematiku.

2.4 Hipoteza istraživanja

Hipotezu istraživanja definisao je svaki od medija centara posebno u Beogradu, Sarajevu, Skoplju, Sofiji, Tirani i Zagrebu, kao rezultat okolnosti u svakoj od zemalja. Hipoteza ne obavezuje analitičare, već će služiti samo kao polazna pozicija za razmatranje i za kasnije analize.

U srpskom slučaju, hipoteza je bazirana na prethodnom istraživanju iz decembra 2003. godine. Istraživanje se sprovodi sa pretpostavkom da u našim medijima dominiraju:

a) politička elita koja je instrumentalizovala novinare za promociju vlastitih interesa i ciljeva uz opravdanje dalekosežnim ciljevima, ali i uz nipodaštavanje profesionalnih standarda i kontrolne uloge javnosti;

b) vlasnici medija, oglašivači ili finansijeri uz bahato nipodaštavanje digniteta medija i uz bezobzirno ignorisanje objektivnosti;

c) egzistencijalna nesigurnost novinara i neizvesnost preživljavanja njihovih medija;

d) senzacionalizam, demagoško podilaženje, kvarenje opšteg ukusa, partizanština i revanšizam i, na drugoj strani, poratni sindrom i moralna ravnodušnost;

e) prosvetitelji, grupe za pritisak, nevladin sektor, lobiji, kroz iznuđivanje pravovernosti i propagandističko ugrožavanje neutralnosti medija (lažni angažman);

Loš status medija, neizvesnost, teško preživljavanje, zagrljaj s centrima moći, zavisnost od novih bogataša i socijalna kriza iznuđuju odsustvo ravnoteže u izveštavanju, pristrasnost, senzacionalizam i moralni nihilizam.

Glavni zagađivači medija su političari.

Od svih izazova medije najviše zarobljava hronična borba za moć vođena bez pravila u institucionalno nezavršenoj državi, kao i njihova materijalna nesigurnost.

Princip da cilj opravdava sredstvo bitno doprinosi instrumentalizaciji medija. Prirodna sklonost medija ka dramatizacijama, euforijama i senzacijama nije dovoljno korigovana etičkim konstantama, prosvećenom javnošću i javnim moralom.

Teze će, naravno, u izvesnom stepenu ili u potpunosti biti osporene dobijenim odgovorima.

2.5 Mediji u Srbiji obuhvaćeni anketom

Anketari su na "lutriji" na početku istraživanja izvukli medije u kojima će tražiti sagovornike. Izbor sagovornika je bio slobodan, ali prednost su imali politički, skupštinski, izborni i drugi izveštači, člankopisci, komentatori ili urednici koji se bave najozbiljnijim političkim, ekonomskim i socijalnim temama.

Anketirani su novinari u sledećim medijima: Politika, Kurir, Novosti, Blic, Glas, Danas, Nacional, Beta, Fonet, Tanjug, Vreme, NIN, Evropa, NT, Ekonomist, Nezavisna svetlost, Dnevnik NS, TV RTS, TV NS, TV StB, TV BK, TV B92, TV Pink, TV Politika, TV Palma (Jagodina), Radio Beograd 1, Radio 202, Radio B92, Radio StB, Radio 021 (Novi Sad).

2.6 Upitnik

Anketari su bili profesionalni novinari. Oni su bili vezani unapred formulisanim pitanjima, ali instruisani da se u svakom trenutku ponašaju kredibilno. Lista pitanja u svim zemljama bila je ista (uz mala retorička prilagođavanja) tako da su odgovori bili uporedivi, mada nacionalnim timovima treba prepustiti slobodu da dodaju i druge baterije pitanja ili da formulacije prilagode sopstvenim prilikama, uz zadržavanje osnovnog smisla, naravno. U Srbiji je primenjena sledeća baterija pitanja:

A: Profil sagovornika

Pol

Funkcija (novinar, urednik itd.)

Koliko godina radite u novinarstvu?

Da li ste radili u nekoj drugoj delatnosti? U kojoj?

Da li ste laureat neke nagrade ili javnog priznanja?

Vrsta medija (večernji, dnevni, nedeljni list, TV privatna – javna, radio, e-publishing itd.).

Možete li da živite od novinarstva? Da li vam pomaže porodica?

Da li imate dopunski posao? Da li je to novinarski posao ili neki drugi?

B: Pitanja o profesiji

1. Da li ste pored novinarske obavljali neku drugu funkciju (u vladi ili privredi, u nevladinom ili javnom sektoru, u izbornim štabovima itd.) i da li ste te prilike koristili kao izvor podataka ili za izveštavanje? Zna li da li je bilo takvih slučajeva (pitanje se ponavlja pod svakim brojem, ako je to logično)?
2. Da li ste bili u prilici da savetom ili na neki drugi način utičete na donošenje kakve odluke u nekoj od političkih partija ili javnih institucija kroz neformalne konsultacije, uzgredni savet, stvaranje atmosfere ili na drugi način? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
3. Da li ste kao izveštač ili urednik posredovali među političkim akterima? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

4. Da li političke, ekonomske ili neke druge direktive vašeg urednika ili vlasnika vašeg medija utiču na način na koji ćete obraditi neku temu? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
5. Da li vam je neko (ko) sugerisao da o nečemu ne pišete (govorite) baš sada? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
6. Da li znate za slučaj da je neko sa strane – iz političke stranke, iz vlade, iz nevladine organizacije ili iz sfere biznisa – intervenisao da se nešto objavi ili ne objavi ili da je intervenisao posle objavljivanja štiva kojim nije zadovoljan? Kakva je bila ta reakcija? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
7. Da li ste tokom predizborne kampanje o nekim činjenicama znali ali o njima niste izveštavali? Ako jeste, o kojim? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
8. Da li ste neke činjenice znali ranije ali ste ih upotreбили tek tokom izborne kampanje? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
9. Šta činite kada se vaše političke ili ideološke preferencije ne slažu sa onim što preovlađuje u vašem mediju? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
10. Da li su u vašem mediju svi akteri uživali iste mogućnosti da njihovi stavovi budu dostupni javnosti? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
11. Da li je bilo slučajeva da vi, ili drugi novinari, stavljate do znanja da ne delite mišljenja izneta u vašem mediju?
12. Kada prenosite partijska saopštenja ili izjave političara, proveravate li tačnost vesti, informacije i fakta ili smatrate da je odgovornost na onome ko ih daje?
13. Da li se sećate nekog intervjuja ili izjave objavljenih u vašem mediju koji nisu opravdani javnim značajem i principom zanimljivosti, već predstavljaju oblik prikrivene propagande. Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
14. Da li je vlasnik vašeg medija tražio da promovirate njegov privatni ekonomski, politički ili drugi interes ili da podržavate nekog od učesnika u izbornom procesu ili u javnom životu? Možete li se setiti primera? Zna li da li je uopšte bilo takvih slučajeva?
15. Da li ste pisali u nekom komercijalnom dodatku, radili prilog za zakupljeni termin ili učestvovali u nekoj drugoj formi promocije privatnog biznisa, vladine ili nevladine akcije? Da li ste na to bili primorani? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
16. Da li je u vašem mediju uvek bila uočljiva razlika između redakcijskog sadržaja i oglasa?
17. Zna li za slučaj da je propagandni materijal u vašem mediju plasiran u klasičnoj žurnalističkoj formi? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

18. Da li ste bili angažovani za prikupljanje oglasa ili za njihovo kreiranje, ili za neke druge marketinške akcije prikrivenog oglašavanja? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
19. Da li ste primili neki poklon, bili na plaćenom gostovanju (ručkovi, putovanja, uobičajeni oglašivački rekviziti male vrednosti, znaci sitne pažnje)? Da li je to uticalo na vaše izveštavanje? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
20. Da li ste u izveštavanju koristili tzv. PR materijal, fakta, fotografije itd.? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
21. Da li ste objavljivali nepotvrđene izveštaje, glasine ili pretpostavke i da li ste ih kao takve označavali? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
22. Sećate li se neke izjave ili intervjua u kojima se očigledno vidi da citirani laže a da mu se sagovornik ne suprotstavlja? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
23. Da li su vam izvori davali pogrešne informacije, pogotovo one koje se odnose na ličnost? Da li ste zbog toga pisali ispravku, demanti ili ste istinita fakta plasirali na drugi način. Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
24. Da li je u vašem mediju bilo članaka, izveštaja ili drugih sadržaja koji pogađaju nekoga lično? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
25. Zna li za neki primer korišćenja nečasnih metoda za prikupljanje novinskih informacija (tajno snimanje, nameštajka itd.)? Da li su te informacije bile objavljene? Da li su pogađale neku ličnost?
26. Sećate li se nekog primera da su povređena prava ličnosti u slučaju da se piše o uhapšenima, licima pred sudom itd.? Da li se to desilo zbog potrebe za senzacijom, zbog osvetoljubivosti ili nekog drugog razloga?
27. Sećate li se nekog primera da su žrtve nesreća ili zločina izložene javnosti bez posebne zaštite? Zna li za slučaj nepotrebnog identifikovanja žrtve, maloletnika itd.?
28. Da li ste nekome davali podatke o ljudima (adrese, bolnice, medicinska dokumentacija) prikupljene tokom novinskog istraživanja? Da li vaš medij objavljuje imena maloletnika umešanih u kriminal? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?
29. Zna li za slučaj da su nečije fizičke ili mentalne smetnje pominjane u tekstu?
30. Da li se pri izveštavanju o kriminalu pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska) pripadnost?
31. Zna li za slučaj da su u nekoj novinskoj formi deca, maloletnici ili maloumne osobe korišćeni kao izvor tokom novinarskog istraživanja?
32. Da li je neko od vas tražio da otkrijete svoj novinarski izvor? Zna li neko u vašoj redakciji za taj izvor?
33. Da li su u vašem mediju citirani memoari ili ispovest nekog kriminalca? Smatrate li da je to popravilo sliku o njemu? Da li je u tom sadržaju bilo nekih

političkih implikacija (pominjanja političara, državnih institucija itd.)? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

Odeljak C:

Lična ocena sagovornika: Kakvo je stanje novinarske profesije u Srbiji danas?

Zapažanja anketara:

Svi popunjeni upitnici se čuvaju u Medija Centru Beograd i dostupni su istraživačima.

Izbor iz odgovora uvršten je u publikovani izveštaj kao ilustracija onoga što se tvrdi u analizama.

2.7 Prilog: Profesionalna osnova: 77 zabrana – Kompilacija preporuka iz različitih novinarskih kodeksa

Lista pitanja je napravljena na osnovu sledeće kompilacije preporuka iz različitih novinarskih etičkih i profesionalnih kodeksa (BBC, NUNS, ANEM, RTS, nemački, norveški, slovenački, makedonski, bugarski):

1. Mediji će braniti slobodu govora, slobodu štampe i slobodu pristupa javnim dokumentima.
2. Autori, urednici i glavni urednik su dužni da respektuju istinu, poštovanje ljudskih prava i principe blagovremenog informisanja.
3. Izdavač ne sme da ih u tome onemogućuje.
4. Autori, urednici i glavni urednik neće dopustiti pritisak bilo koga ko možda želi da spreči ili omete slobodu javne debate o svakom pitanju važnom za društvo.
5. Niko van uredništva ne sme se mešati u to šta i kako će biti objavljeno.
6. Novinari treba da budu oprezni i hrabri kada okrivljuju ljude koji poseduju moć.
7. Tačnost vesti, informacije i fakta moraju da budu pažljivo provereni pre objavljivanja u skladu s okolnostima.
8. Sadržaj ne sme biti deformisan uređivačkim postupcima, naslovima, prelomom ili montažom.
9. Nepotvrđeni izveštaji, glasine ili pretpostavke moraju kao takvi biti označeni.
10. Dokumenta moraju biti reprodukovana verno.
11. Mora biti jasno kada fotografije imaju simboličko značenje.
12. Pogrešne informacije, pogotovo kada se odnose na ličnost, biće ispravljene što je pre moguće.
13. U principu, redakcija neće poštovati ničije zabrane izveštavanja.
14. Koordinacija između redakcije i policije može se tolerisati samo ako je to u javnom interesu (spasavanje života, zaštita žrtava, itd.).
15. Obaveza negovanja žurnalističke korektnosti (posebno tokom izbornih kampanja) podrazumeva pravo na jednakost i mogućnost političkih partija ili pojedinaca da njihovi stavovi budu dostupni javnosti i kad redakcija ili novinari ne dele takva mišljenja.
16. Fakta od javnog interesa biće publikovana bez obzira na interese političkih ili drugih aktera.

17. Mediji su obavezni da bacaju kritičko svetlo na to kako obavljaju svoju ulogu.
18. Urednik, pored čuvanja interesa vlastitog medija, vodi računa o opštim društvenim vrednostima.
19. Novinar je autor teksta koji potpisuje i niko ga ne može naterati da potpiše tekst koji je uredničkim intervencijama bitno izmenjen.
20. Saglasnost autora je u svakom pojedinačnom slučaju neophodan uslov za publikovanje.
21. Izbor sagovornika koje novinar citira treba da bude opravdan u okviru teme.
22. Novinaru niko nema pravo da sugeriše "crnu listu" nepoželjnih sagovornika niti da mu nameće poželjne sagovornike.
23. Jedino ograničenje može biti u tome ako eventualni sagovornik krši osnovne moralne norme, izaziva mržnju, destrukciju, ponižava žrtve, manjine, decu, itd.
24. Intervjui treba da budu autorizovani, a ako zbog nedostatka vremena to nije moguće, mora biti jasno da se sagovornici slažu da sadržaj bude objavljen.
25. Izbor sagovornika mora odgovarati javnom interesu ili biti opravdan javnim značajem i principom zanimljivosti, a ne sme biti oblik prikrivene propagande.
26. Delimično citiranje je stvar novinarske korektnosti.
27. Takvo citiranje ne bi smelo da ugrožava legitimne interese sagovornika niti da predstavlja montažu ili falsifikat.
28. U tom slučaju primenjuje se pravo na ispravku i povlači izvinjenje redakcije.
29. Kada se ustanovi da je neki članak u celini netačan ili su neka fakta netačna, ispravka mora ukazivati na taj članak, čak i ako je greška ispravljena na drugi način.
30. Komentari su vidljivo grafički drugačije prezentirani od klasičnih novinarskih formi, kao što su članak, izveštaj, produženi izveštaj ili beleška.
31. Komentari u principu ne odražavaju stav redakcije, već predstavljaju slobodno izneto mišljenje lidera mnjenja.
32. Novinarski izvor je zaštićen.
33. U slučaju da je zbog toga novinar izložen pritisku, redakcija će mu obezbediti pravnu i profesionalnu zaštitu.
34. Ako novinari, urednici i ostali obavljaju i neku drugu funkciju (u vladi, privredi ili u javnom sektoru), striktno će paziti na to da razdvoje te dve funkcije i da ne zapadnu u konflikt interesa.
35. Aktivnost novinara u tajnim službama nije dopuštena.
36. Interesi privatnog biznisa, komercijalni interesi novinara ili treće strane, ne smeju uticati na novinare ili urednike.
37. Izdavači i redakcije moraju odbiti svaki pokušaj treće strane da na njih utiče.
38. Izdavač nema pravo da vlastiti medij koristi za promociju svojih privatnih ekonomskih, političkih ili drugih interesa, niti da u njegovom sadržaju na bilo koji način obezbeđuje prednost za svoje interese ili stavove.
39. Mora postojati jasna i lako uočljiva razlika između redakcijskog sadržaja i oglasa.

40. Novinar ima pravo da odbije nalog urednika ako ga izvršenje tog naloga uvlači u konflikt interesa.
41. Novinari ne treba da imaju obavezu prema bilo kakvim interesima, osim prema pravu javnosti da bude obavještena, pa stoga treba da izbegavaju da budu uvučeni u sukobe interesa, bez obzira na to jesu li oni stvarni ili se takvim smatraju; ne treba da se uključuju u aktivnosti koje mogu kompromitovati njihov integritet ili se negativno odraziti na njihov kredibilitet.
42. Novinari se klone dodatnih poslova, političkog angažovanja, zvaničnih položaja i rada u lokalnim organizacijama ukoliko to kompromituje novinarski integritet; oni treba da razotkriju neizbežne sukobe; treba da odbijaju privilegovan tretman za oglašivače i posebne interese i odupru se njihovom pritisku da utiču na način pokrivanja događaja; treba da budu na oprezu kada je reč o izvorima koji nude informacije u zamenu za usluge ili novac; treba da izbegavaju plaćanje vesti.
43. Istraživanje i izveštavanje ne smeju da zavise od davanja ili uzimanja takvih poklona. U svakoj takvoj prilici novinar mora naglasiti da znaci sitne pažnje ne mogu uticati na njihovo izveštavanje. Novinari treba da odbijaju poklone, nadoknade, besplatna putovanja i poseban tretman. Pokloni i plaćena gostovanja (ručkovi, putovanja, itd.) su nepoželjni. Biće sankcionisan svaki slučaj primanja poklona koji prelazi uobičajeni nivo socijalne komunikacije neophodne za profesionalni rad. Prihvatanje uobičajenih oglašivačkih rekvizita male vrednosti neće biti sankcionisano ako služi unapređenju komunikacije, a ne utiče na sadržaj novinarskog rada.
44. Novinari, urednici i drugo kreativno osoblje od koga zavisi informativni sadržaj ni u kom slučaju ne mogu biti angažovani za prikupljanje oglasa niti za njihovo kreiranje, niti smeju biti uključeni u marketinške akcije putem prikrivenog oglašavanja.
45. Novinarski tekstovi u kojima se pominju kompanije, njihovi produkti ili njihove aktivnosti ne smeju preći granicu novinskog teksta i postati oglašavanje.
46. Ne sme se obećati nikakvo komentatorsko, niti uređivačko, niti izveštačko favorizovanje u zamenu za oglašavanje. Posebno pažljivo će se koristiti tzv. PR materijal, fakta, fotografije, itd.
47. Nečasni metodi prikupljanja informacija neće biti upotrebljeni, pogotovo u slučajevima kada izveštaj može pogoditi ličnost.
48. Ako članak, izveštaj ili drugi sadržaj pogađaju nekoga lično, pružiće mu se na raspolaganje fakta na osnovu kojih je sporna tvrdnja izvedena.
49. Pravo na odgovor se podrazumeva.
50. Deca, maloletnici ili maloumne osobe ne smeju ni u jednom slučaju biti zloupotrebljavani kao izvor tokom novinarskog istraživanja niti treba da budu citirani pod punim imenom.
51. Novinari treba da budu obazrivi kada daju podatke o maloletnicima koji su osumnjičeni ili su žrtve seksualnog napastvovanja.
52. Imena maloletnika umešanih u kriminal neće biti objavljena.
53. Memoari kriminalaca su neprihvatljivi, pogotovo ako narušavaju integritet žrtava ili ako je opis kriminalnih radnji senzacionalistički.

54. Pravo javnosti na informaciju uvek mora biti razmatrano u odnosu na prava ličnosti, pogotovo u slučajevima kada se piše o uhapšenima, licima pred sudom, itd.
55. Poštovanje principa presumpcije nevinosti pri izveštavanju o kriminalu, suđenjima i tome slično jeste obavezno.
56. Potreba za senzacijom ne može se smatrati javnim interesom.
57. Pri novinarskom istraživanju mora se uzeti u obzir da su ljudi u žalosti ili šoku ranjiviji od ostalih.
58. Novinari koji se rukovode etikom tretiraju izvore, ljude na koje se vesti odnose i svoje kolege kao ljudska bića vredna poštovanja, pa stoga treba da pokažu da saosećaju s ljudima koji mogu biti pogođeni temom vesti; sa posebnim senzibilitetom treba da se odnose prema deci i neiskusnim izvorima ili ljudima na koje se vest odnosi; treba da ispolje saosećanje kada traže ili objavljuju intervjue ili fotografije ljudi koje je zadesila tragedija ili su u tugi; treba da budu svesni toga da prikupljanje informacija i izveštavanje mogu povrediti ljude ili ih dovesti u neprijatnu situaciju.
59. Traganje za veću nije licenca za aroganciju; novinari treba da budu svesni toga da privatna lica imaju veće pravo da zadrže informacije o sebi nego predstavnici vlasti i drugi koji teže da steknu moć i uticaj i da privuku pažnju.
60. Samo ono što je od suštinskog značaja za javnost može opravdati narušavanje nečije privatnosti; novinari treba da se ponašaju u granicama dobrog ukusa; ne treba da dopuste da podlegnu morbidnoj radoznalosti.
61. Žrtve nesreća ili zločina imaju pravo na posebnu zaštitu; identifikovanje žrtve nije uvek uslov za razumevanje prirode događaja ili kriminala.
62. Novinari treba da postupaju razumno prilikom imenovanja osumnjičenih za zločin pre nego što se protiv njih podignu optužnice; novinari treba da nađu meru između prava osumnjičenog za zločin na korektno suđenje i prava javnosti da bude obavještena.
63. Nije dozvoljeno identifikovanje (publikovanje fotografija ili imena) ljudi koji nemaju veze s kriminalom i koji su slučajno umešani.
64. Identitet osumnjičenih se neće objavljivati ako je to u interesu otkrivanja kriminala.
65. U slučaju da su zvaničnici ili izabrani predstavnici povezani s kriminalom, njihova imena ili fotografije mogu biti objavljeni.
66. Isto se odnosi i na javne ličnosti ako je njihova povezanost s kriminalom u suprotnosti s njihovim imidžom.
67. Podaci o ljudima (adrese, bolnice, medicinska dokumentacija) prikupljeni tokom novinskog istraživanja uživaju specijalnu zaštitu.
68. Ti podaci ne mogu biti korišćeni van redakcije ni u jednom departmanu (na primer oglasnom, marketinškom ili komercijalnom).
69. Lični podaci sakupljeni tokom novinarskog rada (imena, adrese, itd.) predstavljaju redakcijsku tajnu, pa ni izdavač ni bilo ko drugi nema pravo da takve podatke od novinara traži niti dobije.
70. Fizičke ili mentalne smetnje biće tretirane kao strogo lična stvar.
71. Izveštavanje o samoubistvima (identifikacija osobe, okolnosti, itd.) je nedopustivo. Izuzetak može biti opravdan veoma jakim javnim interesom.

72. Pri izveštavanju o kriminalu neće biti pominjana verska, nacionalna ili kakva druga (pogotovo manjinska) pripadnost.
73. Izveštavanje (pogotovo o sudskim procesima) mora biti oslobođeno od predubeđenja.
74. Presumpcija nevinosti biće poštovana.
75. Izveštavanje o medicini (lekovima, pronalascima, itd.) ne sme pobuđivati lažnu nadu.
76. Ako se utvrdi da su informacije sakupljane ili ako su tekstovi nastali ili objavljeni kršenjem nekog od navedenih principa, čitaoci moraju o tome da budu obavešteni.
77. Informacije koje imaju poverljiv karakter neće biti objavljene i biće strogo čuvane. Eventualno, mogu biti objavljene samo posle pažljivog razmatranja da li neki veliki javni interes to zahteva. Informacije (fotografije, itd.) sakupljene na nečastan način biće uništene.

2.8 Pripreme anketara-istraživača

Anketari su upoznati s metodologijom, upitnikom, profilom sagovornika, kao i sa ciljem istraživanja i s hipotezama istraživanja. Bili su instruisani da se ne suprotstavljaju sagovornicima, da im ne prebacuju, već da im garantuju anonimnost i da ih ohrabruju da otvoreno govore o svojoj profesiji.

2.9 Kako su radili anketari

Odgovori sagovornika su tačno beleženi i u konačnoj prezentaciji nastojalo se da se sačuva stil živog razgovora. Vrednost ove vrste istraživanja leži i u tome što se omogućuje da se čuje autentičan glas novinara. Izvestan broj pitanja baziran je na nekom od etičkih ograničenja i sadrži dva dela – da li je sagovornik/ca bio u takvoj situaciji kakva je opisana u pitanju i zna li za takav slučaj u svojoj ili u drugim redakcijama. Razlika između dva nivoa odgovora predmet je zaključnih komentara. Pretpostavka je da u prvom delu ima više prikrivanja, a u drugom više iskrenosti. Cilj je da se što plastičnije opiše profesionalna i etička tenzija u medijima u prelaznom periodu.

Radi kontrole, imena sagovornika anketari su saopštavali samo koordinatoru projekta.

2.10 Kako su analizirani odgovori

Analitičari, renomirana novinarska imena, izdvajali su i tematski grupisali dobijene odgovore uz poštovanje autentičnosti, a autora izjave predstavili su samo opštim podacima (novinar, TV, itd.) bez otkrivanja identiteta. Analize su pre svega bazirane na dobijenim odgovorima koji su poređeni sa preporukama iz razvijenih etičkih kodeksa, uobičajenim pravilima pristojne komunikacije, izbornim pravilima i dobrim običajima i po mogućstvu stavljeni su u socijalni kontekst. U srpskom slučaju odgovori su poređeni sa prethodnim istraživanjem, kako bi se videlo da li ima znakova promene stavova novinara. Konkretni primeri prezentirani su s namerom da se osvetli pojava, ali nije bilo mogućnosti za proveru tačnosti navoda.

Anketa je anonimna, u obradi ne saopštavamo imena medija, anketiranih novinara, anketara, analitičara, kako bi se izbegli kasniji konflikti. Primere pominjane u odgovorima nismo mogli da proveravamo, tako da oni odražavaju stavove sagovornika. Samo u nekoliko slučajeva, u kojima se zadire u prava ličnosti, imena koja se pominju zamenili smo inicijalima.

Odgovori ispitanika su tako organizovani da osvetljavaju profesionalne ili etičke dileme, stanje profesionalnih standarda, nivo ugroženosti slobode izražavanja. U principu, u ovu verziju uvršteni su najrelevantniji odgovori. Eliminirana su preterana ponavljanja ili odgovori koji su nerazumljivi. Celokupan materijal se čuva u Medija centru Beograd, u dva oblika, u obliku originalnih upitnika i po pitanjima, tako da budući istraživači mogu lako da nađu šta o konkretnim prekršajima pojedinih pravila u medijima kažu novinari. Materijal u izvornom obliku, uz ovu interpretaciju istraživanja, dostupan je svim učesnicima u istraživanju, radi komparativnih analiza.

Imena anketiranih, anketara i analitičara ostaju anonimna kako bi se pojave lakše, bez opterećenja, dijagnosticirale. Skraćene verzije izveštaja o istraživanju (u slučaju Srbije, dajdžest ovde prezentiranog materijala) uvrštavaju se u zajednički izveštaj i zajedničko izdanje na engleskom jeziku.

Publikacija *Ethics and Journalism in the South Eastern Europe*, Belgrade, 2005, o stanju etike u regionu sadrži izveštaje iz šest pomenutih zemalja, zaključke bazirane na dobijenim rezultatima i seriju preporuka za jačanje medijske etike i profesionalnih standarda u regionu.

U svakoj zemlji struktura odgovora odražava lokalnu situaciju. Medija centar Beograd je sproveo istraživanje samo u tzv. užoj Srbiji.

U srpskom izveštaju fokus je na traženju odgovora u dve tematske celine:

Prva celina obuhvata odnos novinara i politike, novinara i novca, a druga opisuje odnos novinara i opštih etičkih ograničenja novinarske profesije.

Odgovori ispitanika su i inače podeljeni u tri poglavlja:

2.10.1 Novinar i politika

Pitanja 1-14

Da li ima mešanja političkog izveštavanja sa učestvovanjem;

Da li politička opredeljenost ide na račun faktografije, da li vodi zabašurivanju ili dramtizaciji;

Da li ima pritisaka, ucene ili diktata;

Da li ima političkog navođenja u izveštavanju;

Da li su novinari uvučeni u političke obračune;

Kako se rešava sukob gledišta i različitih političkih opredeljenja;

Da li pri tome ima lične difamacije, harange, proizvodnje mržnje, itd.

2.10.2 Novinar i novac

Pitanja 14-20

Da li redakcije (urednici, vlasnici) vrše pritisak na novinare da rade protiv savesti;

Ima li prikrivenog oglašavanja;

Ima li ispunjavanja želja vlasnika;

Da li su mediji prinuđeni na prostituisanje radi preživljavanja;
Da li je time ugrožen integritet novinara;
(Zbog isprepletenosti tema i zbog ograničenja u budžetu, poglavlja o novcu i politici interpretirana su kao jedna celina.)

2.10.2 Novinar i elementarna etička pravila

Pitanja 21-33

Ima li primera govora mržnje;

Koliko je rašireno otvoreno laganje od strane izvora;

Da li se mediji tome suprotstavljaju;

Ima li ugrožavanja rasne, verske, nacionalne, polne ili kakve druge tolerancije;

Ima li prostakluka, moralne bezobzirnosti, povlađivanja kriminalu.

3 Nalazi istraživanja: Novinarstvo i etika u Srbiji i u Jugoistočnoj Evropi 2005.

3.1 Analiza: politika, novac i novinari

3.1.1 Politika

U 2005. godini, novinari u Srbiji nemaju mnogo lepih reči za svoju profesiju. Opterećeni izrazito lošom materijalnom situacijom i nezadovoljavajućim statusom u društvu, većinom ravnodušno gledaju na sve uočene negativnosti koje prate novinarstvo u tranzicionoj Srbiji. Pre svega, reč je o dominaciji političkog pritiska i zavisnosti od finansijskih centara moći, bilo da je reč o vlasnicima medija ili o njihovim sponzorima. Anketa je pokazala uočljivo odsustvo suprotstavljanja pritiscima, na šta obavezuje novinarski kodeks, i pristajanje na diktirana pravila igre. Jedan od sagovornika je to slikovito opisao rečima: "Ne mora niko da ti kaže. To ti je ona priča 'od danas navijamo za Partizan, iako smo do juče navijali za Zvezdu'. Neke stvari se prećutno kažu."

Ovakvo razmišljanje, između ostalog, proizilazi iz činjenice da većina anketiranih navodi da je prisiljena da radi dopunski posao ili traži pomoć roditelja. Izražena frustracija zbog finansijske situacije utiče na odnos prema poslu i u najvećem broju slučajeva svodi se na razmišljanje – od mene ionako ništa ne zavisi. U potrazi za dodatnim izvorom prihoda, novinari u nemalom broju slučajeva završavaju u stranačkim štabovima: "To je gotovo uobičajeno. Za poslednje predsedničke izbore, više novinara iz moje redakcije uzimalo je slobodne dane da bi mogli da rade u izbornim štabovima. Uglavnom su bili u Demokratskoj stranci, Demokratskoj stranci Srbije, Otporu i Srpskoj radikalnoj stranci", kaže urednik jedne privatne TV. Primetno je, međutim, da novinari u ovakvoj vrsti angažmana ne vide konflikt interesa niti povredu pravila profesije:

"Radila sam u pojedinim izbornim štabovima za novac, ali uvek nađem rešenje. Tada u firmi ili uzmem neplaćeno ili udesim da ne pratim te događaje. Sa mnom u tim štabovima rade i novinari iz drugih redakcija." (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

Ono što karakteriše medijsku sliku u Srbiji svakako je nedostatak regulative, što ostavlja prostor za nesrazmeran broj novina, radio i televizijskih stanica. Iz ovoga proizilazi ne samo loša materijalna situacija novinara, kojih na takvom tržištu ima previše, već i možda izraženije – negativna selekcija poslenika javne reči. I sami novinari nemaju dobro mišljenje o profesiji kojom se bave: "Nikada gora selekcija novinara nije bila. Nikada preko noći nije bilo zvezda. Svaki medij je svrstan na ovu ili onu stranu, nema selekcije škole, zanata. Bolje je bilo u Slobino vreme." (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevni list)

Radijski novinar sa trogodišnjim iskustvom kaže da su se novinari pretvorili u glasnike. "Ti nisi čovek koji nešto istražuje, koji to radi da bi svima bilo bolje, nemaš vizije da bi znao zašto to tačno radiš, šta je to što ne valja, a šta je dobro. Degradiran je sistem vrednosti za šta su najčešće krivi novinari."

Ovome treba dodati i to da novinari nisu uspeli ozbiljnije da se organizuju niti da uspostave mehanizme zaštite pojedinca i profesije u celini. Vreme posle 5. oktobra 2000. (tzv. srpska oktobarska revolucija) nije iskorišćeno da se, po uzoru na ne samo visoko razvijene već i neke zemlje u regionu, utvrde i zakonski regulišu prava novinara i obaveze njihovih poslodavaca. Strah od gubitka posla i nedostatak bilo kakvog oblika pravne zaštite stvaraju kod većine anketiranih osećaj nesigurnosti i zavisnosti. Urednica na jednoj od beogradskih televizija to ovako opisuje: "Novinari su nesigurni, evo kreću otpuštanja u RTS-u, gde će ti ljudi posle. Najgora je ta nesigurnost i nezaštićenost."

Ovakva situacija - "poplave medija", negativne selekcije novinara i njihove nezaštićenosti ostavlja veliki prostor za manipulacije i pritiske. Novinari u prvi plan ističu političke pritiske. Anketa je pokazala da ne postoje političke grupacije koje su imune na ovaj vid zloupotrebe medija. Novinar u jednom dnevnom listu daje sledeći primer:

"To ide dotle da nedavno jedna karikatura nije mogla da prođe jer nije zgodno da se taj i taj vladin činovnik stavi u negativan kontekst, zato što može da nam pomogne. Nekad nisu u pitanju ni pare ni stanovi, nego jednostavno to da se ne zamerimo preko izvesne mere. Od kada sam počeo da radim u novinama intervenisali su, a i intervenisaće dokle god izlaze novine u Srbiji. Tačno se znalo koje novine kontroliše Beba Popović, koje Čeda, a koje Vesić."

I sledeći primer je iz jednog beogradskog dnevnika: "Danas se sve vrti oko PR agencija i medijskih savetnika koji zovu. Svakog dana zovu me iz Tadićevog kabineta i nešto zameraju. To je konstantno. Zovu te da pitaju zašto je ovakav naslov, zašto je potpis za sliku ovakav, a zašto nije izvučeno ovo u podnaslov. Svaki dan toga ima i apsolutno svi zovu. Nije Slobino doba pa da ti se to nešto objia o glavu ako se buniš, ali mogu da te uzmu na zub zbog toga."

Rečeno je: nemojte talasati... Rečeno je: ne žuri, jer je to "viši interes" ...

U anketi su definisana dva vida političkog pritiska. Jedan su direktni pozivi, a u nekoliko slučajeva čak i otvorene pretnje upućene novinarima od političara čije nezadovoljstvo obuhvata širok spektar zamerki. Od naslova koji im ne odgovara do same teme kojom se neki medij bavi. Postoje i tzv. suptilniji pritisci, kada se urednicima i vlasnicima medija stavi do znanja da određena državna ili javna funkcija može biti upotrebljena ili zloupotrebljena, zavisno od toga kako se dotični medij postavi prema nekoj priči. Tačnije, upozorenje da medij i novinari zavise od njihove "dobre volje". Najočitiiji primer podleganja takvoj vrsti pritiska jeste svedočenje jednog od anketiranih novinara, koji ima trinaestogodišnje radijsko iskustvo: "Kada je bilo u toku rešavanje vlasničkih odnosa radija sa gradom, u tom periodu (iako mi uvek kritikujemo gradsku vlast, bez obzira na to ko su oni, do juče su bili neki drugi, danas su radikali), rečeno je: nemojte talasati. Rečeno je – ako neko ima saznanje o gradskoj vlasti da ne žuri, jer je to 'viši interes' u cilju rešavanja vlasničkog odnosa."

Osim medija koji na različite načine može da trpi zbog "neposlušnosti", neretko novinari ističu da i oni sami dolaze u neprijatne situacije jer su se zamerili nekom od funkcionera, pri čemu se upotrebljavaju različite metode: "Na jednoj

konferenciji za novinare, novinar je na primer postavio pitanje o otvaranju arhive DB-a. Posle toga nisu ga pustili u zgradu Vlade, s obrazloženjem da je njegov potpis nečitak.”

Iz nekih odgovora u anketi, kao posebno zabrinjavajuće, proizilazi da stranke angažuju novinare koji “rade za njih”. “Stranka za koju sam ja radila imala je jednog novinara zaduženog za televizijski deo. I uvek imaju angažovane novinare, ne samo kada su kampanje u pitanju. Na primer, znam okvirno spisak novinara koji su njihovi.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

U celini, novinari se osećaju zavisnim od političara i iz odgovora u anketi vidljiv je animozitet prema političkoj sceni u Srbiji. Optužbe da pokušavaju da utiču na uređivačku politiku, da insistiraju na dozvoljenim i zabranjenim temama kao i da koriste medije za vlastitu promociju i plasiranje informacija koje im u datom trenutku odgovaraju, samo su neke od brojnih koje su upućene na račun političara. Ipak, kada odgovaraju na pitanje da li podležu takvim pritiscima, novinari se uglavnom pozivaju na urednike u svojim medijima koji u takvim slučajevima imaju poslednju reč. Tako zanemaruju jednu od osnovnih preporuka novinarskog kodeksa, prema kojoj novinari treba da budu oprezni i hrabri kada okrivljuju ljude koji poseduju moć.

Kada govore o političarima, novinari u prvi plan ističu sledeće:

Omalovažavanje novinara: Odnos političara i novinara najsvikovitije opisuje urednik jednog nedeljnika: “Jednog skupštinskog izveštača gledaju kao na običnog potčrka... Pa evo, na primer jedan jako poznat TV-novinar... Ne boji se njega nijedan političar, tretira ga za nijansu bolje nego nekog skupštinskog izveštača koji se muva po hodniku ne bi li nešto više saznao, i to samo zato što je to televizija.”

Uticao na uređivačku politiku: “Sve zavisi od veza urednika sa recimo tim političarem ili biznismenom. Jedan političar je posle ne znam koliko meseci, godina, mešanja u unutrašnju politiku mog medija pristao na intervju. Već je pre nekoliko godina dao intervju pa ga povukao. Pa se posle radio intervju sa pripadnicom njegove stranke, pa je on to opet povukao, rekavši da je ona suviše poetski nastrojena u tom intervjuu. E sad je novi običaj da se ceo kolegijum okupi i zajedno radi intervju. Posle autorizacije vratio je potpuno drugačiji tekst, i to je objavljeno. Ne moram da pričam kakav je bio taj tekst...”

“Bilo je situacija kada pratimo neki važan događaj, recimo Studiju o izvodljivosti, i onda stižu komentari iz Vlade kako je ispraćeno, je li bilo dobro, da li su zadovoljni.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Uvek dolazi reakcija. Ili neformalnim ili formalnim putem. Mislim da nema urednika koji nije pozvan posle nekog teksta koji nije afirmativno govorio o akteru političke scene. U poslednjih deset godina svi su se međusobno upoznali, šalju se poruke, mejlovi, pisma, advokati, prijatelji kuće...” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

Zabrana plasiranja informacija: “Imali smo skoro jedan slučaj kada je na vest reagovao kabinet premijera. Ali, ono što je mene zapanjilo jeste da kabinet nije

zvao mog glavnog urednika, nego je zvao televiziju RTS. Dakle, neki drugi direktor je pozvao mog urednika i mi smo morali to da povučemo iako je vest bila tačna, imali smo izjavu. Najstrašnije je bilo što nismo smeli više da puštamo ton na kome taj čovek govori... pa ne govorim ja umesto njega... Onda smo se zainatili da to izguramo preko drugog medija. Tek pošto je B92 progurao tu našu priču na svoj sajt, pozivajući se na nas, onda su nas zvali da vratimo tu priču. Meni je to strašno.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“Ministar finansija Mlađan Dinkić bar jednom nedeljno ima temu za koju ne želi da se objavi. Meni je jednu priču potpuno zaustavio. Imao sam slučaj da je izvesni biznismen tražio da se jedna priča ne objavi. Dinkić je zvao glavnog urednika, drao se, tražio da me otpuste i psovao mi majku. Biznismen je bio besan, ali nije pretio.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Česti su slučajevi da određeni političari, državni funkcioneri, pozovu i urgiraju da se neka vest na primer skine sa sajta, jer tvrde da to što je objavljeno nije baš tako. I dešavalo se da se ta informacija povuče bez obzira na to što smo mi sigurni da je ona tačna.” (Novinar, 3 godine iskustva, radio)

“Da, dok sam pratila mitinge. Neka stranka održi miting, pa me neko od njihovih pozove i kaže: ‘Nemoj da ubacuješ u prilog tog i tog govornika, pričao je gluposti.’ Ne obazirem se na takve intervencije, pustim ono što mi je atraktivno.” (Novinar, 5 godina u novinarstvu, privatna TV)

Novinarka privatne TV kaže da su televizije tokom predizbornih kampanja, zbog nedovoljnog broja ljudi i tehnike, upućene na video-materijale koje im stanke dostavljaju. Na šta su sve političari spremni da bi se dopali biračima pokazuje njen primer: “Jednom me je jedan političar zvao da zamoli da ne pustim snimak na kojem je on bez kravate, nego da mi pošalje drugi na kojem je skockan. Nisam pristala. Rekla sam mu da ubuduće pazi kako se slika.”

Ucene i pritisci: “Često to rade. Bivši ministar policije Dušan Mihajlović intervenisao je zbog pitanja postavljenog drugom gostu, Borisu Tadiću, da li on (Mihajlović) treba da podnese ostavku nakon ubistva Zorana Đinđića. Miroljub Labus je tražio da budem profesionalno i moralno žigosan zato što sam ga pitao kakva je njegova uloga u reklamiranju privatnih banaka i trgovinskih lanaca. Goran Vesić se ljutio zbog objavljivanja početka afere Bodrum”, nabraja novinar jednih dnevnih novina, dok njegova koleginica daje sledeći primer:

“Nije mi niko sugerisao da ne pišem, ali se dogodi da neki tekst ne ide u novine iako sam ga napisala. Kasnije saznam da je neki političar zvao da stopira priču.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Često se dogodi da izjave nešto, pa povlače, kao nisu rekli. Imao sam sličan slučaj sa Branislavom Lečićem. Dao mi je izjavu a posle je zvao urednika da kaže da mi nije dao tu izjavu. Rekao mi je da će da osnuje stranku – liberalno-demokratsku frakciju. Zanimljivo je da je tekst izašao u prvom izdanju, a u drugom nije. Rekao je uredniku da ne želi da ga ja bilo kad više zovem, da neće da zna za mene... Znam kolege koji ne pričaju sa nekim političarima zbog takvih stvari.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

Manipulisanje, tempiranje: “Upravo sad kad su Večernje novosti pisale ovo da li DS ulazi u vladu, nas je zvao Srđan Đurić (portparol Vlade) da dâ izjavu iako mi nismo preneli ‘Večernje novosti’. Kada je pozvao rekao sam, pošto sam ja bio dežurni, da nismo preneli Večernje novosti i da je glupo da on demantuje nešto što mi nemamo na tikeru, međutim on je insistirao. Pretpostavljam da se čuo sa urednikom. Onda sam pustio Đurića, a zatim preneo tekst iz Večernjih novosti.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ima tu i zloupotrebe, a mislim da je najveća ona sa Dejanom Mihajlovim (svojevremeno, portparol DSS-a). Dobro, tu priču je on pokrenuo odnosno izborni štab DSS-a, kada je optužio Tadića da zna ko stoji iza ubistva premijera i sada se na sudu ne seća ko mu je to rekao, napisao ili na koga je mislio.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska)

Njegov kolega navodi i primer kada se nekoliko medija bavi jednom temom, koja po pravilu biva lansirana iz političkih krugova: “Ako umeš da gledaš to ćeš i da vidiš. Konkretno za Legiju. Nekome je baš sada odgovaralo da se priča o Lupusu, da izađe priča kako on planira bekstvo, u različitim novinama pojavljivale su se različite informacije. Znači, to nije radio jedan novinar. Ako pogledate širu sliku, da li je koincidencija ili ne, ali čini se kao da je u pitanju orkestrirana akcija.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

Rad u strankama: “To je gotovo uobičajeno. Za poslednje predsedničke izbore, više novinara iz moje redakcije uzimalo je slobodne dane da bi mogli da rade u izbornim štabovima. Uglavnom su bili u Demokratskoj stranci, Demokratskoj stranci Srbije, Otporu i Srpskoj radikalnoj stranci.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Radila sam na poslednjim gradonačelničkim izborima, pisala sam saopštenja. Nisam ih dalje koristila jer sam smatrala da nije fer zbog ljudi koji su me pozvali tamo, a i zbog toga što sam za tu ‘tezgu’ za nekih 15 dana dobila dve i po moje plate.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“Da, ima novinara koji rade nekakav PR u političkim strankama, ali ne znam nikoga ko otvoreno priznaje da to radi. Znam da po redakcijama ima radikala koji vrbuju ili špijuniraju kolege. Ali mislim da to rade sve stranke.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

Bliske veze političara i novinara: “Da, da, naravno. Konkretno, baš u tom slučaju, stranka za koju sam ja radila imala je jednog novinara zaduženog za televizijski deo. I uvek imaju angažovane novinare, ne samo kada su kampanje u pitanju. Na primer, znam okvirno spisak novinara koji su njihovi.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio).

Primer iz jednog dnevnog lista:

“Ima, kako da ne, pa evo samo ako pođem od ljudi iz moje redakcije. Koliko njih ima veoma bliske veze sa političarima, da ne nabrajam... Ne mogu da kažem imena, ne znam ih, ali znam da se to radi.”

Novinari u nekim prilikama svesno i bez otpora pristaju na pritiske i naručene tekstove:

“Da. Skoro da ne poznajem stranku ili vladinu strukturu koja to nikada nije tražila. Ako je reč o pristojnoj molbi i ako to ne ugrožava javno mnjenje, poslušam sugestiju. Najteži oblik je kad neko ucenjuje vlasnika, onda je teško naći način da se oduprete. Morate da izađete u susret.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

Na državnoj kasi: Ovde treba izdvojiti zaposlene u javnom servisu. Među njima je takođe uočljivo mišljenje da onaj ko daje pare ima poseban status u odnosu na druge: “Mi smo javni servis i finansiramo se iz državnog budžeta. Generalni direktor je imenovan uz saglasnost Vlade tako da se unapred zna da će javni servis uvek biti, da kažem, blagonaklon prema Vladi, jer se finansira iz budžeta. Na BK televiziji vidljiv je uticaj vlasnika Karića, na Pinku sada više ne toliko uticaj vlasnika tog medija, na B92 se vidi da su bliski demokratama.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

I pored toga što se osećaju ugroženim od političara i vlasnika, nezaštićenim i finansijski nesigurnim, u stalnoj potrazi za dodatnim poslom, novinari ne štede ni sebe ni svoju profesiju.

Novinari uočavaju sledeće mane vlastite profesije:

Nedovoljno obrazovanje: Zbirno, ocene su: nikada gora selekcija novinara nije bila, u novinarstvu su deca koja pojma nemaju šta rade, nikakva etička pravila, loše obrazovanje novinara, nepismenost. Mnogo ljudi ulazi u svet novinarstva i često zato jer nemaju šta drugo da rade. Neambicioznost, nezainteresovanost, nemaju potrebu da bilo šta promene za čitavo društvo. Krilatica da svako može biti novinar shvaćena je kao da svi mogu da budu novinari. Uz nekoliko desetina izuzetaka, novinara u novinarstvu u Srbiji više nema. To su zabavljači, prenosiooci, otvarači usta, prepisivači ili puki politički diletanti.

Profesija se svela na “držače diktafona”: “To su ljudi koji nose diktafone, idu od konferencije za novinare do konferencije za novinare, uključe diktafon, isključe diktafon, idu u redakciju i naprave vest. A takvih je 95 odsto”, smatra novinarka jednog beogradskog nedeljnika.

“Novinar se ceni – nula, što su i sami donekle krivi. Bar su meni pričali da ranije kad kažeš da si novinar to je imalo određenu težinu, a sad su novinari loše kotirani u društvu. Tačno je da tome i sami doprinose. Užasno su loše plaćeni i potpuno nezaštićeni. Rešenje je da se prvo sredi situacija u društvu što će se automatski reflektovati i na sve ostalo.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik) Mlađi kolega kaže: “Veoma loše, materijalno i finansijski, profesionalno degradirano, isuviše pomešano sa politikom i političarima koji i dalje žele kontrolu nad medijima.”

Siromaštvo i potkupljivost: “O kojoj objektivnosti mi možemo da pričamo kad su prazni džepovi? Mada, i kad bismo primali mnogo veće plate, opet bi bilo onih koji bi više voleli da odrade nešto za nekog političara nego ‘leba da jedu’...” (Novinar, 10 godina iskustva u medijima)

“Novinarstvo je danas dosta u političkim krugovima. Ima mnogo ljudi koji su sebe nazvali novinarima, u javnosti za to i važe, a služe tome da završe poslove za nekog drugog. Ima i onih koji za sitne usluge od neke stranke, firme, za putovanje, napišu neku vest, koja čak možda i ne škodi novinarstvu, ali ipak...” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

Podleganje političkom i finansijskom pritisku: “Ne, nikada to nisam radio, niti želim. Znam ljude iz moje redakcije koji su to radili. To su uglavnom mlađi novinari i uglavnom se vrši pritisak na njih. Naravno, u pitanju je opet novac. Finansijski pritisak. Oni pristaju na tu varijantu, ili znaju nekoga u izbornom štabu ko ih pozove i kaže: treba nam neko ko bi za nas pratio aktivnosti našeg kandidata. To se krije od ostatka redakcije, krije se prevashodno od urednika, ali novinari međusobno znaju.” (Novinar, 9 godina radi kao novinar, dnevni list)
Novinarka jednog beogradskog nedeljnika ovako vidi svoju profesiju:

“Glavni problemi danas jesu subjektivnost, politička pripadnost, prodavanje za male pare ili garsonijere. Ekonomska situacija utiče, ali prošli smo mi i gora vremena pa nismo bili ovakvi. A i nemoguće je da je sve zato što nema više Slobe, koji nas je sve i ujedinio protiv njega samog. Mi se sada zapravo suočavamo s tim kakvi smo u stvari. Nije lako pogledati se. A novinari se prodaju za male pare i male ideje – nemoral i zaludjenost.”

“U stvari ovako, ja radim za jedan privatni medij, moj šef je dosta uticajan, tako da sam ja prihvatila da radim u tom smislu, u tom pravcu. Mislim, znam za koga radim i šta bi trebalo da radim, kakve priloge da pravim. Trudim se da radim što objektivnije i profesionalnije. Mislim da je u svim privatnim medijima slično. Novinari u tim medijima svesno pristaju na neke da kažem opcije i stvari. Nema kod nas nezavisnog i objektivnog novinarstva, gde god radio uvek si na nečijoj strani ili si za nekoga.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

Naručeni tekstovi: “Ima toga. Pa ja sam uradila intervju s jednim sagovornikom iz oblasti medicine, za koji nije bilo nikakvog povoda, već je on prijatelj jednog urednika. Želeo je da se čuje šta on ima da kaže, njegov stav.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Svakodnevno toga ima, i kod mene i u drugim medijima, jednostavno novine su primorane na to.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Čak sam i ja napisao jedan tekst i bilo me je sramota. Nenamerno sam ga napisao, o Tadiću. Kada sam prespavao bilo me je sramota što sam ga napisao. Ima propagande u novinama za različite političke opcije.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Sećam se u svom mediju intervjuja sa jednim ambasadorom, koji je bio upravo to, naručen tekst. Često se dešava da moj medij pridaje značaj političarima koji ne skupe ni tri glasa na izborima.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

Manipulacija informacijama: “Pa, eto, BK... meni je Karić specijalni trn u oku. To je smejurija, ja bih se smejala da sve to nije tako ozbiljno i s namerom. Muka mi je od toga. Inače, svuda ima prikriivanja informacija, pogotovo ako se novinar

druži sa onim o kome piše – muškarcem, ženom, advokatom... Pogotovo sa advokatima, oni su vrlo popularni kao izvori...”

“Ima toga, svakog dana. Svi se pravdaju aktuelnošću, a aktuelno je ako je neko iz nekog centra moći nametnuo tu temu.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

Urednici podležu političkim pritiscima: “Na mene ne utiču mnogo, ali zato sam često kažnjavana. Kada im na primer ne odgovara nešto što sam uradila obično kažu ‘premorena si’. To je najčešća formulacija koju čujem i meni je veoma smešna, ali ja ipak posle budem kažnjena sa 20 odsto manje plate. Znači, ili po plati ili hoće da te slome kao ‘previše je to događaja za tebe’. To se obično dešava posle nekih pitanja koje postavim određenim ljudima. Onda mi se objasni kako su to nelogična pitanja, a po mom mišljenju ona su sasvim logična, kao kada sam premijeru postavila pitanje – koja je to čarobna reč kojom optužene prati u Hag? E, to ‘čarobna reč’ napravilo mi je problem”, kaže novinarka sa 10-ogodišnjim radijskim iskustvom. Njena koleginica navodi sledeći primer: “Ono što meni smeta jeste to što nemamo urednika koji će da stane iza novinara i da kaže – izvinite, novinar je profesionalno uradio posao, ovo je tačna informacija. To smo imali baš pre dva dana. Imali smo samo informacije, tačne, bez komentara. Onda je usledio poziv iz Kabineta, ali mi nemamo urednika koji će da odbrani novinara i da se založi za njegovu profesionalnost. Po prirodi pitanja i rezonovanja mi smo vrlo slični sa na primer B92, što, kao opcija, sada nikako ne može da prođe”.

“Urednik je veliki zaljubljenik u premijera Vojislava Koštunicu. Može da se napada neki njegov ministar, ali ne sme da se ide direktno na njega. Konkretno, ovih dana je bio primer kada sam radio slučaj Labus ili guvernera NBS Jelašića. Može da se zahteva njihova smena, ali ne i da se udara direktno na premijera. Taj deo je bio direktno izbačen bez mog znanja.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

Novinari ističu i neobjektivnost i nemoralnost kao još neke od negativnosti u profesiji, ali kao primer uglavnom navode druge medije. U anketi je, naravno, bilo i pozitivnih primera profesionalizma, ali oni predstavljaju izuzetak iz ove veoma mučne slike novinarske profesije u Srbiji. Stanje apatije, prezira prema okruženju, sistemu, ali i prema profesiji – dominantno je osećanje novinara koji su učestvovali u anketi. Novinari jedni drugima zameraju zbog nepoštovanja osnovnih principa profesionalnog kodeksa, a osnovna preokupacija svodi se na pitanje kako preživeti i kako opstati na medijskoj sceni koja je omeđena raznim političko-finansijskim interesima i pritiscima.

3.1.2 Novac

Stvarnu moć novca možda najbolje ilustruje medijska scena u tranzicionoj Srbiji. Određena količina novca namenjena reklamama odlazi na preko 1000 štampanih i elektronskih medija. Takva situacija od finansijera stvara male bogove, koji imaju neograničen prostor za ucene odnosno uspostavljanje kontrole nad medijima koji se bore za opstanak na tržištu.

“Mislim da je uticaj finansijera veliki, jer su novinari u strahu za svoje pozicije pod uticajem finansijera.” (Novinar, od 1999. radi u novinarstvu, dnevne novine)
Primer daje urednik jednog nedeljnika: “Nama su se dešavali slučajevi da zbog određenog teksta kompanije povuku oglas, jer neće da mi njih ‘pljujemo’ a oni nama daju pare za oglašavanje. A dešavala se i situacija da ne pustimo tekst da oni ne bi povukli oglas, to je bilo u slučaju Karića.”

Iz ovog, ne jedinog, primera u anketi očito je da su mediji u neretkom broju slučajeva stavljeni pred izbor – kritika ili novac od reklame. Moguće je samo pretpostaviti kako se ta dilema danas razrešava.

Uočljivo je korišćenje PR materijala, ali i činjenica da su pojedini novinari spremni da ih plasiraju bez ograde ili provere: “Da, naravno. To koristim kao pomoć.

Takve informacije se ne proveravaju. Pretpostavljam da je u drugim medijima isto”. (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Znam za slučajeve iz svog i iz drugih medija. Skidali su saopštenja privatnih kompanija i ubacivali u svoje priloge.” (Novinar, 3 godine radi u novinarstvu, TV privatna)

“Dešava se da to ljudi pretvore u vest. Dešava se da neko ne stigne na konferenciju i da i ne pita šta je bilo i ko je šta rekao, nego samo uzme PR materijal. Retko se dešava da izađemo sa konferencije bez PR materijala. Ja sam već rekla da neki mediji služe isključivo kao sredstvo PR-a.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

NJ. K. V. Vlasnik: Poseban segment medijske situacije u Srbiji čini odnos novinar – vlasnik. Iako većina novinara stavove vlasnika medija u kojima rade doživljavaju kao diktat i pritisak, primetno je da su prema njima blagonakloniji nego prema političarima. To uglavnom pravdaju teškom finansijskom situacijom i željom da njihov medij preživi tržišnu utakmicu. Rukovodeći se takvim stavom, novinari potpuno zanemaruju ili uopšte nisu upoznati sa pravilom da izdavač nema pravo da vlastiti medij koristi za promociju svojih privatnih ekonomskih, političkih ili drugih interesa niti da u njegovom sadržaju na bilo koji način obezbeđuje prednost za svoje interese ili stavove.

“Takva je situacija u svim privatnim medijima. Interesi vlasnika određuju programsku koncepciju. Znam slučajeve medija u kojima direktive ne izdaje samo vlasnik, nego i njegova žena, advokat i ostala familija.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna).

Nekad direktive nisu ni potrebne: “Ja znam ko je prijatelj lista i koga ne smem da napadnem jer to neće proći. Meni je jasan stav mog urednika jer on piše kolumnu i mogu da pratim njegovo političko shvatanje. Stanje medija u Srbiji je kritično jer su nestabilne finansijske konstrukcije i reklama znači mnogo.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Vlasnik mojih novina pored ovoga bavi se i sa hiljadu drugih stvari i onda zahteva da se to njegovo poslovanje promoviše. Ja na sreću nisam do sada pisala o tome i muka mi je od toga. Mada nekada i ne znaš šta je njegov interes, jednostavno kolegijum donese odluku da se to radi i tek kasnije saznaš da je tu bio neki interes. Toga ima svuda, tačno se zna ko je čiji i zna se ko koga

finansira, jer je u medijima tužna situacija. Skupa je to zabava.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

Osim sa finansijskim interesima, novinari koji rade u privatnim medijima suočavaju se i sa bliskim vezama vlasnika sa političarima: “Određeni ljudi iz sfere politike, koji se vode kao prijatelji kuće, često se pojave u vestima, da tako kažem, kad oni to požele. Znači, mi smo kao medij objektivni, ali postoje prijatelji kuće na koje se ne ide baš tako oštro.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, radio) S druge strane, postoje vlasnici medija koji sasvim dobro stoje, ali u pokušaju da očuvaju i uvećaju svoj kapital od svojih novinara traže da promovišu kako njih tako i njihove političke i ekonomske partnere. Ovo se obično pravda višim interesima ili prosto finansijskim – što novinara, zavisnog od plate koju treba da primi, čini podložnim manipulaciji. Neki su ipak spremni da priznaju da su zloupotrebjeni, dok drugi to odbijaju pravdajući se izjavama kao što su “šta ja tu mogu da promenim... ako ne uradim ja, uradiće neko drugi”.

“Znam da je vlasnik Glasa i Kurira vlasnik nekoliko preduzeća po Srbiji i da se skoro sa svakim sudi, a onda objavljuje tekstove o tome. Imaš primer Karića koji je otišao da primi nagradu na poljoprivrednom sajmu i prilog je bio 15 minuta, a prilog o EBRD, koji je bio istog dana u Beogradu, bio je u Telefaktu tri minuta. Očit primer.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

Novinar jedne privatne televizije kaže da je vlasnik, lično, od njega tražio da promoviše njegov interes. “Pratio sam akcije njegove stranke koje ne zavređuju pažnju javnosti, već su potpuno nevažne.”

Njegov mlađi kolega koji radi na drugoj privatnoj TV kaže da vlasnik traži ličnu promociju “svaki put kad potpiše nov ugovor ili otvori novu firmu. Zato što smo u sastavu kompanije. Kad vlasnik mog medija otvori novu firmu, naravno da će toga biti više kod nas nego u drugim medijima.”

Sledi još jedan “televizijski primer”:

“Ljudi koji se predstavljaju kao delimični vlasnici mog medija povremeno imaju želju da se slikaju na mojoj televiziji. Ja im izađem u susret samo ako plate.”

“Vlasnici privatnih medija u Srbiji uglavnom su ‘kontroverzni biznismeni’ koji ili imaju svoje stranke ili imaju jaka leđa u nekoj stranci. Da tako i zaista jeste može da kaže svako ko gleda televiziju. Najočigledniji primer su Pink i BK televizija. (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

U ovakvoj situaciji novinari se snalaze na različite načine. Najčešći odgovor na pitanje – da li je vlasnik vašeg medija tražio da promovišete njegov privatni ekonomski, politički ili drugi interes ili da podržavate nekog od učesnika u izbornom procesu ili u javnom životu – negativan je ili “nastojim to da izbegnem”. Ipak, na pitanje da li znate za takve slučajeve, navode se primeri kako iz vlastite redakcije tako i iz ostalih medija.

Tezge: Ono što stvara dodatnu zavisnost medija jeste činjenica da su novinari slabo plaćeni i da su spremni na to da u svakoj prilici obezbede dodatnu zaradu. U anketi je to najvidljivije u odgovorima na pitanje: Da li ste pisali u nekom komercijalnom dodatku, radili prilog za zakupljeni termin ili učestvovali u nekoj drugoj formi promocije privatnog biznisa, vladine ili nevladine akcije?

“Novinari su za to posebno plaćeni, oni se raduju kad dobiju posao na tako nečem. To im se posebno plati i to bolje nego za ovo što rade redovno.”

(Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

Još jedan odgovor: “Jesam, za mnoge naše komitente koji se kod nas oglašavaju. To radim u dogovoru sa urednicima. Čovek dođe, donese lovu i sam bira novinara. Radio sam i naručene tekstove”. Ovaj novinar zaposlen u nedeljniku kaže da nije bio primoran da radi promocije privatnog biznisa. “Radio sam samo ako mi se sviđa tema ili honorar.” Još jedan primer koji govori o tome da novinari često nisu svesni kada direktno krše pravila profesije promovišući nekoga a zauzvrat dobijajući novac: “To su plaćeni dodaci koje radiš kao zadatak. Niko nije primoran da to radi, ili to radiš ili dobiješ otkaz. Primoran si parama, jer ti je i to deo posla”. (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

Osim na ovaj način, iz ankete proizilazi da postoje i novinari koji dodatnu zaradu obezbeđuju radeći za političke partije: “Uglavnom su to ljudi koji pišu za stranačke listove. Ima ljudi i u mom radiju koji su članovi pojedinih stranaka i pišu za listove tih stranaka, ili su aktivni učesnici u PR-u određenih stranaka”.

(Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

Uz to, novinari su neretko suočeni i sa “suptilnijim” vrstama pritiska koje u anketi definišu kao “PR i marketinške agencije”: “Sve više naginje ka tome da se propagandni materijal pojavljuje u žurnalističkoj formi, afirmativni tekstovi... PR agencije moraju da zarade neki dinar, da opravdaju svoje postojanje i kidišu ti za vratom.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Jednom sam otišao na otvaranje salona podnih obloga. Mislio sam da je neka reklama. Napisao sam tekst koji međutim nije izašao. Pet dana su me zvali da pitaju zašto nije izašao tekst a dali su mi poklon. Meni jeste bilo malo neprijatno, ali u svakom slučaju ne bih napisao da su to najbolje podloge jer i ne znam da li jesu.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Afirmativni” tekstovi i prilozi, prema mišljenju učesnika ankete, sve su vidljiviji u domaćim medijima: “Znam za jednog kolegu iz novina, koji je dugo vremena u ekonomiji. Radio je komercijalni prilog sa jednom poznatom bankom. Kaže da je dobio od urednice spisak pitanja koja treba da postavi, a koja su bila skroz debilna. Recimo, pitanje za direktora te banke: A kako to da je vaša banka najbolja? A kako to da ste za tako kratko vreme uspeli da dobijete toliko i toliko klijenata? Kao prospekt. Bio je primoran na to. Probao je da odbije, ali nije uspeo”. (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

Pokloni, sitna pažnja: Sve je uočljiviji uticaj PR agencija na medije, i to u dva pravca. Jedan su PR materijali koje novinari, po sopstvenom priznanju, često koriste. Drugi su plaćena putovanja, sitni pokloni... Urednik sa dugogodišnjim stažom u nedeljnim novinama to ovako opisuje: “Toga ima mnogo, u poslednje vreme baš mnogo. Novinari veoma rado odlaze na takve konferencije za novinare, susrete, dobijaju od hemijskih olovki do mobilnih telefona, putovanja avionom... Novinarima će verovatno biti nezgodno da o onome ko im je nešto poklonio pišu loše. Ali, s druge strane, reklamni tekst mu neće proći, kod mene barem. Nikad. A opet i ti koji zovu, računaju na to da neće baš svako da se

upeca na taj poklon. On računa, ako se i pola upeca, onda je OK". (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

"Kod nas je postalo normalno da ti neko nešto pokloni", kaže novinarka jednog beogradskog dnevnika. "Često sam išla na putovanja, ali se uvek trudim da to ne utiče na moje pisanje. Zapravo ti odlasci su u sklopu odlazaka sa ostalim novinarima. Stvar je novinara koliko pristaje na tu igru i da li će preći crtu. Ima slučajeva u mom mediju da se za neke sitnice prodaju, potpuno bezvezne, ali to više govori o novinaru nego o ovima koji im to daju."

U nekoliko navrata u anketi su pomenuti novinari koji rade u ekonomskim rubrikama. Za njih se smatra da su "povlašćeni" u odnosu na druge (ovi iz ekonomske stalno prolaze sa nekim kesama...)

"Dok je Dinkić bio guverner, vodio je ekipu po Evropi i znam da su neki ljudi posle toga krenuli da rade u Ekonomistu iza koga su tada, po priči koju ja znam, stajali Dinkić i Đelić. Oni su se zakačili, pa ne znam ko sad ima uticaj u Ekonomistu. Znam da su ti novinari ranije radili po drugim medijima, pa su otišli da li u Brisel ili Pariz, otišlo je par novinara, sve im je bilo plaćeno i nakon toga su svi prešli u Ekonomist. Nisam siguran da li je Ekonomist uopšte postojao pre tog puta, ali oni su prešli u Ekonomist za jako dobre pare." (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

Urednica u jednom nedeljniku uočava da novinari sve češće koriste mogućnost putovanja koja služe za reklamu pojedinih kompanija i agencija:

"Ranije nije bilo, ili ja to nisam primetila, da firme toliko vode ljude na putovanja, ručkove, promocije. Firme iz Slovenije vode novinare u Sloveniju, firme iz Hrvatske vode u Hrvatsku, turističke agencije šetaju novinare okolo, svi imaju neki svoj interes i računicu. A taj novinar će da ide na putovanja, prati tu firmu i dok piše imaće neki obzir prema njima. Niko neće pozvati novinara i reći 'ti ćeš o meni da napišeš to', ali to se prećutno podrazumeva".

Iako se, kad su pokloni u pitanju, u najvećem broju slučajeva, barem sudeći prema anketi, sve svodi na propagandni materijal koji se deli na konferencijama za novinare, sledeći primer svedoči o direktnom pokušaju potkupljivanja novinara:

"Dobila sam na poklon sat. Pre godinu i po dana pojavila se vest da je hrana jednog proizvođača hrane za bebe neispravna. Istog dana organizovali su konferenciju za novinare, ja sam se zadesila u redakciji i otišla. Na ulazu su nam delili kesice i tu su bili satovi. Zbog toga nisam drugačije pisala od onoga kako sam i mislila da treba da napišem." (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

Šta preostaje novinarima? Pristajanje na postojeća pravila igre ili odbrana ličnog integriteta. Takvu odluku svako mora sam da donese. Novinarstvo se, bez obzira na ulogu koju bi trebalo da ima u društvu, pogotovu tranzicionom, po svemu sudeći ne razlikuje od bilo koje druge profesije. Bez obzira na sve mane, novinarima ipak ne manjka samokritičnosti, ali i argumenata koji bi trebalo da opravdaju urušavanje profesije:

"Novinari su potkupljivi koliko i celo društvo, ali mislim da se oko njih diže prevelika buka. Potkupljivije su, recimo, učiteljice, što znam iz iskustva. Naša profesija je urušena raznim iscrpljivanjem, proganjanjem, neki stari novinari su

oterani iz profesije i našli posao od koga mogu da žive, kao privremeno, ali kada se to oduži onda se teško vraćaju". (Urednik, 15 godina radi u novinarstvu, nedeljni list) Na kraju, postavlja se pitanje koliko se novinarska profesija razlikuje u odnosu na vreme do 5. oktobra. Podela je tada bila mnogo jasnija. Postojali su mediji koji su radili za Miloševićev režim i oni koji su nastojali da u tim vremenima budu profesionalni i na strani interesa javnosti. Granica između profesionalnog i neprofesionalnog u tranziciji se gubi, zahvaljujući pre svega novcu koji u neregulisanim medijskim uslovima diktira izgled većine medija bez obzira na to čiji interesi stoje iza tog novca. Zapažanje ostavljeno za kraj predstavlja zapravo i dilemu: da li odgovori iz ankete pokazuju pravo lice novinara ili loš trenutak koji je profesija sposobna da pobedi: "Znam na osnovu mnogo priča iz hodnika da se izvesni krupni biznismeni, političari, direktori na taj način upliću. Tako nas kupuju... I šta nama preostaje? Nema više Slobe koji nas na neki način ujedinjuje i sad smo kakvi smo..."

3.1.3 Novinari i politika – odgovori ispitanika

3.1.3.1 Da li ste pored novinarske obavljali neku drugu funkciju (u vladi ili privredi, u nevladinom ili javnom sektoru, u izbornim štabovima itd.) i da li ste te prilike koristili kao izvor podataka ili za izveštavanje? Zna li da li je bilo takvih slučajeva?

“Radila sam na poslednjim gradonačelničkim izborima, pisala sam saopštenja. Nisam koristila podatke u izveštavanju, ali jesam ‘u glavi’, više ono ‘aha, to je tako’. Nisam ih dalje koristila jer sam smatrala da nije fer zbog ljudi koji su me pozvali tamo, a i zbog toga što sam za tu ‘tezgu’ za nekih 15 dana dobila dve i po moje plate. Ali, i da nisam dobila te pare, želela sam da ostavim otvorena vrata za neku dalju saradnju sa njima. Konkretno, baš u tom slučaju, stranka za koju sam ja radila imala je jednog novinara zaduženog za televizijski deo. I uvek imaju angažovane novinare, ne samo kada su kampanje u pitanju.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“To je gotovo uobičajeno. Za poslednje predsedničke izbore, više novinara iz moje redakcije uzimalo je slobodne dane da bi mogli da rade u izbornim štabovima. Uglavnom su bili u Demokratskoj stranci, Demokratskoj stranci Srbije, Otporu i Srpskoj radikalnoj stranci.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Da, kao PR u jednoj republičkoj komisiji. Ali, iako su okupili sve same stručnjake, to je najobičnije samoupravno sastančenje. Ja to i ne kapiram kao neku dodatnu aktivnost, odem tamo i samo odslušam. Ne koristim to kao izvor podataka, jer jednostavno temu kojom se bavi ta komisija, nema šansi da proguram kod svog urednika. Ali, koristili su drugi te informacije, moji prijatelji, kolege iz drugih medija. Znam dosta takvih slučajeva, to je već postalo opšte mesto.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Radila sam političku kampanju za jednu stranku na parlamentarnim izborima, ali ne mogu ti reći koju jer će se opet znati da sam to ja. Nisam koristila informacije u novinarstvu u to vreme, jer sam prosto odvojila te dve stvari. Mislim da ne bi bilo korektno ni prema onome čiju kampanju radiš ni prema mediju u kojem radiš, ne bi bilo fer da mešaš te dve stvari.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ja nisam. Sticajem okolnosti znam ljude koji su bili novinari pa su posle, konkretno u Đinđićevoj vladi, u Birou za komunikacije, trgovali sa informacijama. Davali ih više-manje na kašičicu, ali bilo je toga.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Radila sam u pojedinim izbornim štabovima za novac, ali uvek nađem rešenje da tada ne pratim ta zbivanja, da ne bude sukoba interesa. To se uglavnom svodi na pisanje saopštenja. Tada u firmi ili uzmem neplaćeno ili udesim da ne pratim te događaje. Tu upoznam dosta ljudi ali ih ne koristim za neke prljave igre, nego kasnije za neke informacije, koje se i ne moraju plasirati u novinama. Sa mnom u tim štabovima rade i novinari iz drugih redakcija.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Jedno vreme radio sam u nevladinoj organizaciji koja se bavila problemima izbeglica. Moja koleginica je volonterka u jednoj nevladinoj organizaciji, pa i ona a i mi takve stvari koristimo da dobijemo neke informacije kada pravimo priče na određene teme. Ali, ne moramo po svaku cenu da u nekoj priči koristimo ljude iz te organizacije. Sve je to u granicama novinarske profesije. Samo brže dođemo do podataka do kojih i drugi mogu doći.” (Novinar, 13 godina iskustva, radio)

“Novinarstvo je dosta urušeno u poslednjih deset godina. Ja sam jedna od srećnih poslednjih generacija novinara koji su sačuvali elementarni duh novinarstva. Novinarstvo je sada dosta u političkim krugovima. Ima tu mnogo ljudi koji su sebe nazvali novinarima, u javnosti za to i važe, a služe tome da završe poslove za nekog drugog. Ima i onih koji za sitne usluge od neke stranke, firme, za putovanje, napišu neku vest, koja čak možda i ne škodi novinarstvu, ali ipak...” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

“Imam kolegu koji je radio u Birou za komunikacije za vreme vlade Zorana Đinđića. Sada je jedan od urednika u mom mediju. Koleginica je svojevremeno bila zaposlena u Demokratskoj stranci, a danas izveštava sa suđenja za ubistvo Zorana Đinđića.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Da, ima novinara koji to rade, recimo PR u političkim strankama, ali ne znam nikoga ko otvoreno priznaje da to radi. Znam da po redakcijama ima radikala koji vrbuju ili špijuniraju kolege. Ali mislim da to rade sve stranke.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Nisam koristio kao izvor podataka a jesam radio u informativnoj službi radikala i u njihovom izbornom štabu. Znači, radio sam tamo ali nikada nisam to koristio za neke informacije. Nisam čuo da je neko drugi koristio takve kontakte. Znam zasigurno da su neke kolege radile u izbornim štabovima ali to su krili. E sad da li su oni koristili te kontakte ja ne znam, mogu da pretpostavim da jesu.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Ne, nikada to nisam radio, niti želim. Znam ljude iz moje redakcije koji su to radili. To su uglavnom mlađi novinari i uglavnom se vrši pritisak na njih. Naravno, u pitanju je opet novac. Finansijski pritisak. Oni pristaju na tu varijantu, ili znaju nekoga u izbornom štabu ko ih pozove i kaže: treba nam neko ko bi za nas pratio aktivnosti našeg kandidata. To se krije od ostatka redakcije, krije se prevashodno od urednika, ali novinari međusobno znaju.” (Novinar, 9 godina radi kao novinar, dnevni list)

“Znam da pojedini novinari rade za biltene nekih stranaka, čisto kao dodatni izvor prihoda. Moguće je da tu nahvataju veze koje kasnije koriste. Znam da je novinarka RTS-a postala PR MUP-a.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

3.1.3.2 Da li ste bili u prilici da savetom ili na neki drugi način utičete na donošenje neke odluke u nekoj od političkih partija ili javnih institucija kroz neformalne konsultacije, uzgredni savet, stvaranje atmosfere ili na drugi način?

“To ne mogu sa sigurnošću da tvrdim, ali oni često vole da čuju mišljenje ljudi iz sveta novinarstva. Mi smo obično u kontaktu i sa raznim političkim strukturama

koje utiču na važna dešavanja, koje jako vole da čuju i naše mišljenje o tome. Da li to dalje koriste, to je ipak proces koji ja ne znam. U celini gledano, mislim da je obrnut proces, da političke strukture kreiraju ono što se dešava u novinarstvu. Mislim da nijedan novinar nije moćan na taj način. Pre će biti da su novinari u službi politike, zvanične, nezvanične, nekih krugova sa sporednih koloseka.”

(Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljni)

“Da, uglavnom su bila neformalna pomaganja. Naravno da imam drugare. Imam prijatelje koji se nalaze u raznim partijama i na raznim mestima u establišmentu i pomažem im savetodavno, ali ne za pare. Znam dosta ljudi koji su u nekim partijama i mi, bilo na kafi, slavama, pričamo o politici i na neki način oni od mene traže savete ili ja pokušavam da im ukažem na to da se promene. Nekada to i usvoje.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Jesam, pogotovo u poslednje vreme. U ovom poslu sam desetak godina i stekao sam određene prijatelje, koji, kao što mi izbijamo u prvi plan u novinama, oni u stranci ili nekoj instituciji. To je opet na nekoj prijateljskoj osnovi. Čisto savetodavno. Kada su ozbiljne odluke, teško, jer su jako zatvoreni i koliko god da su bliski sa nama nema šanse da mi utičemo. Na neke sitnije odluke, već može.”

(Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine),

“Da, često. U javnim institucijama, pokrivajući događaje, često dolazim u situaciju da su informacije koje imaju političari manje od onih koje ja imam. U tom smislu, da – radim takve stvari.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Bio sam u prilici da dam savet sadašnjem gradonačelniku u vreme predizborne kampanje. Savet se odnosio na njegovo ponašanje u javnosti. Imam utisak da me je poslušao, ali tek kada je postao gradonačelnik.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Jesam. Išao sam kod nekih političara samo zbog toga. Političari su mnogo sujetni ljudi, pa se malo zanesu. Savetovao sam ih čisto da bih im na nešto skrenuo pažnju. Dok je bio Sloba radio sam to stalno, besplatno. Za pare sam samo bio u biračkim odborima, zato što su moji ortaci iz stranaka imali više poverenja u mene nego u svoje članove.” (Novinar, 14 godina radi u novinarstvu, nedeljni list, ima dopunski posao)

“Sigurno da ima, mislim na te neformalne kontakte i razgovore između političara i novinara, ali koliko su ti razgovori uticajni, mislim da je više reč o nekoj vrsti konsultacije i proveravanja šta je medijima interesantno, na šta obraćaju pažnju, šta su otkrili, saznali, više to nego što je slučaj da novinari predlažu rešenje i utiču na političke odluke.” (Novinar-urednik, radi u novinarstvu 17 godina, televizija, javna)

“Da, svakako da razgovaram o nečemu, ali ne znam koliko je to što sam ja na primer rekao bilo prihvaćeno ili je bila slučajnost. Evo recimo u skupštini, imao sam užasne primedbe, i ne samo ja nego i gomila drugih novinara, na loš odnos prema novinarima bivšeg šefa poslaničke grupe DSS-a. Onaj Ristivojević Branislav, on je bio katastrofa, mislim njegov je posao upravo to što je kao šef poslaničke grupe dužan da sa novinarima komunicira, da odgovara na pitanja. S njim je to bilo užas, ništa, ni kleštima da mu vadiš reči iz usta. E sad, čija je sugestija tu usvojena pa je on zamenjen, ja ne znam. Mislim da je to česta praksa kod nas. I novinari vole da komuniciraju sa političarima, da dele savete,

ali ne znam koliko ih političari prihvataju ili koriste kao neko opipavanje, oslušivanje nekog da kažem trenda, pulsa.” (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list, ima dopunski posao)

“Pa nisam, nisam... mislim, bio sam u prilici da dajem savete, ali da li su baš prihvaćeni na kraju u to nisam siguran. U dva navrata bili su prilično visoki funkcioneri i kasnije kad je to formulirano nije mnogo ličilo na to što sam ja njemu rekao. Nije to bila neka moja inicijativa, bio je čisto neformalni razgovor. Ja sam ispričao šta ja mislim i njima se to dopalo i kasnije je to negde uobličeno.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ne, nikada. Časkao sam sa političarima i časkam sa njima, ali možeš ti da pričaš koliko god hoćeš. Oni novinare ne smatraju za nekog relevantnog. Oni su suviše egocentrični da bi nekoga poslušali a kamoli novinare. Hiljadu puta do sada ukazivao sam političarima, raznoraznim ministrima, na to da je nešto glupo, ali problem je što oni rade ili iz nekog ubeđenja ili iz nekog određenog cilja, tako da saveti ne dopiru do njih. To je problem. Vidim da novinari časkaju sa političarima u skupštini na primer, ali ne verujem da se to nešto uzima za ozbiljno. Možda sam naivan ali to je moje mišljenje.” (Novinar, od 1996. radi kao novinar, dnevni list)

“Ne. Nisam prisustvovao tako nečemu. Ako se to odnosi na neformalnu priču sa političarima i iznošenje svog mišljenja pred njima, to mi se dešavalo. Ali to je bio privatni razgovor i u privatnom razgovoru sa njima možda mogu reći da je toga bilo. Ja sam savetovao jednog od predsedničkih kandidata kada je radio kampanju. On je pravio prijem za urednike i novinare, recimo da je to bio ručak, na kojem sam bio i pitao me na šta mlađa populacija obraća pažnju da bi glasala za nekog, pa me je u tom smilu pitao na šta on da obrati pažnju. To je bio jedan od saveta koje sam dao. E sad, da li je to nekome pomoglo ili nije, ja to ne znam.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Dobro znam da je bilo takvih slučajeva, to se dešava. I novinari su ljudi. Postoje ljudi koji su bliski određenim političkim krugovima a bave se novinarstvom. Onda to koriste da obaveste o eventualnim pričama nekih političkih protivnika do kojih su oni došli kao novinari. Stvarno ne mogu da ti kažem imena.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija, dodatni posao)

3.1.3.3 Da li ste kao izveštač ili urednik posredovali među političkim akterima? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Ako se misli da dogovorim neki njihov razgovor to nisam nikada radio. Mislim, nisam nikada ni na koji način posredovao. Nisam imao ni priliku. Pretpostavljam da ima takvih slučajeva, ali opet ne znam ništa konkretno. To je moguće jer prosto radimo u istom svetu i krećemo se na nekim sličnim mestima, mislim novinari i političari prije svega, i onda se tu neformalno i formalno razgovara o raznim stvarima. Zbog toga pretpostavljam. Ali, ponavljam, ne znam za neki takav slučaj.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Znam da se Čedomir Jovanović izvinio novinaru koji ga je slikao kako prelazi van pešačkog prelaza a naredio je da mu uzmu film. Posle intervencije novinarke

koja je jako dobro sa njim, a koja mu je svašta rekla pred svima u Skupštini, on mu se izvinio.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Imala sam primer na početku novinarske karijere kada sam bila na gradskoj rubrici i kada je izgoreo vrtić, tačno u vreme političkog prepucavanja pred izbore. Direktorka je bila DS, a gradski sekretar je bio SPO. Ja sam danima pisala o tome i na kraju su se preko mene pomirili, ali sada kada sam na političkoj nisam imala takve situacije. To je sve na nivou urednika, retko kod nas običnih novinara.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Da, ali ne u smislu nečega što prelazi granicu pristojnosti ili zalazi u politički angažman. Političari su ovde sujetni i sukobljavaju se bez naročitog razloga. U takvim situacijama jesam posredovao. Ali nikada nije bilo reči o tome da to proizvodi neki politički interes za bilo koju stranu ili za mene, bez obzira na to što sam ja možda bio naklonjen nekima od tih ljudi. Mislim da su brojni novinari koji to rade, na svim televizijama. Ne pojavljuju se uvek novinari kao posrednici, već i vlasnici ili urednici.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“U duelima sa konferencija za novinare kada su bile dve strane, neformalno na pojedinim susretima kada razgovaram sa političarima iz različitih stranaka – da. Ne znam koliko je sada tu dolazilo do približavanja njihovih stavova ali novinarski posao je jednim delom i posredovanje.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna, ima dopunski posao)

“Tokom izbornih kampanja veliki broj političara iz raznih stranaka pozovu vas da im date broj telefona ili da stupite u kontakt sa nekim iz suprotnog tabora, pa da se oni dogovore da li da se napadaju ili da se ne napadaju. Bude toga. Ma bude kako da ne. Koliko puta se dešavalo da se dogovore pred neku emisiju. Pretpostavljam da se to dešavalo svim novinarima.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Pa mislim da je u pitanju jako, jako mali broj, možda nekih deset ljudi iz novinarstva koji to mogu i obično na nekim visokim funkcijama, na primer na televiziji. A ovi niži novinari – mislim da ne. Pogotovo zbog toga što mislim da naši političari ma kojoj stranci pripadali i na ma kako dijametralno različitim stranama bili imaju međusobno savršenu komunikaciju. I posle svih onih uvreda, polivanja vodom, psovanja, u skupštinskom restoranu sede zajedno i to u najraznolikijim kombinacijama. U tom smislu, novinari im apsolutno nisu potrebni.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik, radi dopunski posao)

“Nisam. U stvari, sad ako može da se podvede pod to, nisam među političkim akterima. Mirio sam Čedomira Jovanovića sa jednim novinarom Blic Njuza koji je pisao oko afere asfaltiranja puteva. Sedeli smo kod Nataše Mičić u kabinetu i to je trajalo dva sata. Same političke aktere nisam.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Mislim da je pretenciozno ako iko kaže da je mogao da posreduje među političarima. Njih boli uvo šta misli jedan novinar i šta će da kaže. Jednog skupštinskog izveštača gledaju kao na običnog potrčka... Pa evo, na primer jedan jako poznat TV novinar... Ne boji se njega nijedan političar, tretira ga za nijansu bolje nego nekog skupštinskog izveštača koji se muva po hodniku ne bi li nešto više saznao, i to samo zato što je to televizija.” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

3.1.3.4 Da li političke, ekonomske ili neke druge direktive vašeg urednika ili vlasnika vašeg medija utiču na način na koji ćete obraditi neku temu? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Svakako. Zato što je urednik tj. uređivački kolegijum taj koji kreira uređivačku politiku, a ostali idu u tim smernicama. Ako me pitate za cenzuru, uvek postoji od autocenzure pa nadalje... Naprosto ne znate da li ste se autocenzurisali ili pratite smernicu uređivačke politike. Veoma je teško to razgraničiti. Mislim da je upliv urednika jako veliki, ali ne u klasičnom smislu – ja te pozovem telefonom, pa naredim... To je mnogo sofisticiranije. Otprilike da ni sam ne znaš da je to direktiva. Kreira se neka opšta atmosfera i ti ideš na tom talasu. Nikada ni ja, a mislim ni moje kolege ovde, nismo dobili nikakvu direktivu, već to potiče iz mnogo viših krugova i transponuje se na niže stepenice, npr. šta je ‘in’ sada pisati. Kampanje uvek potiču iz određenih političkih i interesnih krugova. Ako ostali pišu o tri teme koje se svuda vrte, vi hteli-ne hteli idete na talasu toga jer morate da držite korak. Ugao posmatranja je drugačiji, ali ne vidim da u ostalim medijima ima bitnijih odskakanja, ako izuzmem baš treš novine kao Nacional.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Da. Vrlo često. Mi smo medij koji je ekonomski nezavisan i ponekad finansijska pomoć, od recimo Delta banke, utiče da izbegavamo prozivanja onih koji su prijatelji firme. Postoji samocenzura. Ja znam ko je prijatelj lista i koga ne smem da napadnem, jer to neće proći. Meni je jasan stav mog urednika jer on piše kolumnu i mogu da pratim njegovo političko shvatanje. Znam vrlo dobro i nailazim na barijeru u načinu obrađivanja nekog teksta. Urednik je veliki zaljubljenik u premijera Vojislava Koštunicu. Može da se napada neki njegov ministar, ali ne sme da se ide direktno na njega. Konkretno, ovih dana je bio primer kada sam radio slučaj Labus ili guvernera NBS Jelašića. Može da se zahteva njihova smena, ali ne i da se udara direktno na premijera. Taj deo je bio direktno izbačen bez mog znanja. Svaki medij ima svog pokrovitelja bilo on privatnik, nevladina organizacija, lobi. Stanje medija u Srbiji je kritično jer su nestabilne finansijske konstrukcije i reklama znači mnogo. Telekom je, recimo, jedan od najvećih medijskih sponzora, pa tako i B92. Ne može da se dogodi da se puca na Draška Petrovića. Za BK neću da govorim jer je stvar vrlo jasna. Pink je nekad bio pod demokratskim uticajem pa su promenili ćurak, ali demokrate se i dalje tamo teško kritikuju.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Meni trenutno ne, jer ja ne pišem. Toga je bilo oduvek i uvek će ga ovde biti. Ili sam ja tako navikao. Bilo je kada sam radio u inostranstvu, nekih manjih. Bilo je. Ima i danas. Mi smo jedne od retkih novina koje ne pišu o nekim aferama funkcionera srpske vlade, zato što jedan od urednika ima rodbinske veze sa članom vlade. Mada može da se dogodi da ti kaže ‘nemoj to, nije trenutak’. Toga je bilo u svim novinama u kojima sam radio. Mislim da toga ima, siguran sam, u svim medijima. ‘Nemoj zbog ovoga jer se Karić reklamira kod nas, nemoj jer nam ovaj daje nešto... Ovaj nam daje pare ili je obećao da će nešto da nam progura u Vladi.’” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine),

“Suštinski ne. Urednik kaže na šta da se obrati pažnja kad se radi neka tema, ali to je samo preporuka. Šta ću napisati zavisi samo od mene i to niko ne može da izmeni. Nikada mi niko nije izbacio nešto bitno iz teksta. Ima preporuka, ali direktiva nema. Da se suočim sa takvim direktivama verovatno ne bih radio ovde. Što se tiče drugih, čim otvoriš novine vidi se da li tako nešto postoji. To je česta pojava. Ne mogu da svedočim ko, kad i šta, ali na osnovu onoga što pročitam mogu da zaključim da toga ima. To je najčešća pojava u takozvanim tabloidima i ja sam prestao da ih čitam.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Meni se to nije događalo i na mene ne mogu uticati. Bilo je slučajeva i u mom mediju. Generalno postoje prijatelji kuće i prema njima treba biti blaži. Jedna politička stranka je prijatelj naše kuće i prema njima, naravno, treba biti blaži. I pored toga, česti su slučajevi da određeni političari, državni funkcioneri, pozovu i urgiraju da se neka vest, recimo, skine sa sajta, jer tvrde da to što je objavljeno nije baš tako. Dešavalo se da se ta informacija povuče bez obzira na to što smo sigurni da je tačna. Određeni ljudi iz sfere politike, koji se vode kao prijatelji kuće, često se pojave u vestima, da tako kažem, kad oni to poželeva. Znači, mi smo kao medij objektivni, ali postoje prijatelji kuće na koje se ne ide baš tako oštro.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, radio, ima dopunski posao)

“Kada sam došao na ovaj radio znao sam kakva mu je uređivačka politika i morao sam je kao takvu prihvatiti. Uvek u redakciji pravimo dogovor, odnosno fokusiramo se na nešto konkretno u temi koju radimo, šta želimo da dobijemo. U tom obliku postoji, da tako kažem, direktiva, ali to ne shvatam kao nametanje. Nije to u smislu moraš samo tako i nikako drugačije. Ipak, moram reći da postoji stav redakcije da se prema radikalima mora biti nenaklonjen. Oni su ovde na vlasti i čak i kad nešto dobro urade, to se naravno kaže, ali se uvek i podseti na to šta su nekad radili.” (Novinar, 13 godina u novinarstvu, radio)

Novinari u mom mediju bi najviše voleli kada ne bi morali da strepe od svakih sledećih lokalnih izbora...

“Na mene ne utiču mnogo, ali zato sam vrlo često kažnjavana. Kada im na primer ne odgovara nešto što sam uradila, obično kažu ‘premorena si’. To je najčešća formulacija koju čujem i meni je veoma smešna, ali ja ipak posle budem kažnjena sa 20 odsto manje plate. Znači, ili po plati ili hoće da te slome kao ‘previše je to događaja za tebe’. To se obično dešava posle nekih pitanja koje postavim određenim ljudima. Onda mi se objasni da su to nelogična pitanja, a po mom mišljenju ona su sasvim logična, kao kada sam premijeru postavila pitanje – koja je to čarobna reč kojom optužene prati u Hag? E, to ‘čarobna reč’ napravilo mi je problem.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“Znam gomilu slučajeva. Takva je situacija u svim privatnim medijima. Interesi vlasnika određuju programsku koncepciju. Znam slučajeve medija u kojima direktive ne izdaje samo vlasnik, nego i njegova žena, advokat i ostala familija.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Znam da novinari pokušavaju da se dopadnu uredniku tako što ‘guraju’ stav za koji znaju da će da se sviđi uredniku. Kolega iz mog medija je radio prilog o

Aleksandru Tijaniću u kojem je zauzeo pozitivan stav prema njemu, znajući da tako misli urednik, dok njemu samom Tijanić nije simpatičan. Ipak, svojski se potrudio da ga predstavi u što boljem svetlu.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna, ima dopunski posao)

“Jao, mi kao deo javnog servisa imamo nešto specifičniji položaj. Mislim, nema tu neke direktne direktive i urednik našeg programa radi nezavisno od rukovodstva. Naravno, postoji tu neka koordinacija i saveti kako šta treba raditi, ali nema ono naredio je Pera ili Žika, mora da se radi to i to. Tokom 90-ih znalo se da se priče rade u jednom pravcu, u skladu sa tadašnjom vladajućom politikom i ko na to nije pristajao odlazio je sam ili su ga kao višak otpuštali. Ipak, posle 5. oktobra takve stvari se više ne dešavaju.” (Novinar-urednik, radi u novinarstvu 17 godina, televizija, javna)

“Mi smo javni servis i finansiramo se iz državnog budžeta. Generalni direktor je imenovan uz saglasnost Vlade tako da se unapred zna da će javni servis uvek biti, da kažem, blagonaklon prema Vladi jer se finansira iz budžeta. Na BK televiziji vidljiv je uticaj vlasnika Karića, na Pinku sada više ne toliko uticaj vlasnika tog medija, na B92 se vidi da su bliski demokratama.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna, ima dopunski posao)

“Da, ima toga, posebno u drugim medijima. Na primer, kada se dva medija na nekom događaju pojave sa istim ali identičnim pitanjem, mislim po suštini, tu nema slučajnosti. Ili, ne moraju da budu ista pitanja, ali prema situaciji ili okolnostima koje su aktuelne, tačno može da se vidi da su pitanja novinara na konferencijama naručena tj. po direktivi. Recimo Glas i Kurir, znam da su njihovi novinari danima stalno pitali Dinkića i druge ministre u Vladi, od Kojadina pa nadalje, koliko puta i kada im je dolazila finansijska policija, je li normalno da se svaki čas proveravaju papiri i slično. To je najočitiji primer kako im je njihov vlasnik naredio da stalno to pitaju i oni su dakle stalno pitali za tu finansijsku policiju i te knjige. Pa onda ovo što radi Kurir, ili BK oko Mobtela. Prvo su danima trubili da su ga prodali Rusima, jer je to verovatno, kad ono ništa, uleteli Austrijanci. Ili RTS, to je državna televizija, neće oni da idu na Vladu Srbije, mislim da je napadaju.” (Novinar, 20 godina iskustva, privatni dnevni list)

“Pa mi smo u malo specifičnom položaju. S obzirom na to da smo gradski medij, a znamo kakav je odnos u gradskoj vlasti, ima situacija da recimo DSS kaže kako se pušta samo DS i samo ono što se dogovore urednik i otkud znam neko iz gradske vlasti. Mislim da to treba da pitaš ove koji rade beogradsku, njima se to dešavalo zbog, kažem ti, specifičnosti medija. E sada, s obzirom na to da smo gradska kuća i da onaj ko ima vlast u gradu postavlja uredništvo na mojoj televiziji, politika kuće se u zavisnosti od toga menjala. I dan-danas neki zameraju zbog vremena kada je SPO bio na čelu grada, ali, kako da ti kažem, tako je uređeno. Sigurno da bi novinari u mom mediju najviše voleli kada ne bi morali da strepe od svakih sledećih lokalnih izbora i da čekaju i gledaju kakvo će im uredništvo ovog puta biti. To ne bi trebalo da se dešava, jer posao, profesija novinarska najviše trpi zbog toga.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska)

“U stvari ovako, ja radim za jedan privatni medij, moj šef je dosta uticajan, tako da sam ja prihvatila da radim u tom smislu, u tom pravcu. Mislim, znam za koga

radim i šta bi trebalo da radim, kakve priloge da pravim. Trudim se da radim što objektivnije i profesionalnije. Mislim da je u svim privatnim medijima slično. Da novinari u tim medijima svesno pristaju na neke, da kažem, opcije i stvari. Nema kod nas nezavisnog i objektivnog novinarstva, gde god radio uvek si na nečijoj strani ili si za nekoga.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Ja bih to ipak nazvao svojom zdravorazumskom uređivačkom politikom. Znači, pretpostavljam kako moj medij radi, na koji način. Tamo sam, jer se donekle slažem sa tom uređivačkom politikom. A sad, da je bilo nekih pritisaka ‘nemoj da pustiš ovog ili ovo a pusti onog ili ono’, takvo iskustvo nisam imao.” (novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Naravno da utiče i ima toga. Pošto je radio gradski, bilo koja stranka kada je na vlasti, bila je favorizovana. Više se to dešava na televiziji, koja isto postoji u sastavu moje medijske kuće, a radio je tu bio malo pošteđen. Naročito se to dešava kad su neke škakljive stvari u pitanju. Recimo, kada se rade vesti neko ti dođe i kaže ‘nemoj tu vest, koja se tiče određene stranke, da staviš niže već je podigni’. Što se tiče drugih medija, stvari su prilično jasne i nema mnogo šta da se pametuje. Jasno je ko drži BK televiziju, jasno je da DSS ima prođu na RTS-u i to odličnu. B92 se trudi da bude nezavisan i jedno vreme je bio najpošteniji, ali je to sad otišlo u jednu krajnost, kako bih rekla, verovatno oni znaju zašto to tako rade. Favorizuju Tadića i često imaju kampanje u saradnji sa Narodnom kancelarijom. Otišli su malo više ka DS-u.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Naravno. Skoro svakodnevno. Vlasnik mojih novina se pored ovog bavi i sa hiljadu drugih stvari i onda zahteva da se to njegovo poslovanje promoviše. Ja na sreću nisam do sada pisala o tome i muka mi je od toga. Mada, nekada i ne znaš šta je njegov interes, jednostavno kolegijum donese odluku da se to radi i tek kasnije saznaš da je tu bio neki interes. Toga ima svuda, tačno se zna ko je čiji i zna se ko koga finansira, jer je u medijima tužna situacija. Skupa je to zabava.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Ja sam bila u takvom mediju i meni nije bilo potrebno da urednik kaže ‘pišeš to i to’, jer sam znala u kom dresu pišem. Sada toga nema.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Da. To se odnosi prevashodno na neku aferu, ako saznaš, pa ti tekst o tome ne izađe. Pre neki dan napisao sam tekst koji nije izašao i to može da se shvati kao direktiva. Raspravljam se često sa njima i neću da se potpišem imenom ispod teksta ukoliko je on drastično izmenjen od moje verzije. Ne mogu da odlučujem, ali mogu da kažem ‘odoh ja’, ako se ne slažem sa tim. Ni u jednom mediju novinar nije nezavisan.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Odluke kolegijuma i glavnog urednika utiču na sam izgled izveštavanja. Dobijaju se odrednice na šta treba da se obrati pažnja, šta će se pokriti više, na čemu će biti naglasak. U tom smislu da. A direktive da prema nečemu moram biti blagonaklon ili više kritičan, takve direktive nikad nisam dobijao. Nikad mi niko nije rekao da je imao takav problem.” (Novinar, 10 godina iskustva, radio)

3.1.3.5 Da li vam je neko (ko) sugerisao da o nečemu ne pišete (govorite) baš sada? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Dešava se u našoj profesiji. Dešavalo se kad su interesi određenih ljudi u pitanju. Dođe se do određene informacije, pa se ta informacija odloži a nekada se uopšte i ne pojavi. Ne pada mi na pamet neki primer, ali mi se često dešavalo da mi se požali neko od kolega.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ne, meni se to nije desilo. Moguće da je to zato što ja imam takav stav. Pričam po redakciji. Možda zbog toga. Bilo je situacija, ali to je više u vezi sa ekonomskim pritiscima. Postoji informacija o određenom političkom, privrednom moćniku, ali se ne pusti zato što će on povući određenu reklamu koju ne znam koliko plaća. Karić je bio u pitanju, konkretno.” (Novinar, 9 godina radi kao novinar, dnevni list)

“Nije mi niko sugerisao da ne pišem, ali dogodi se da neki tekst ne ide u novine iako sam ga napisala. Kasnije saznam da je neki političar zvao da stopira priču.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Veoma retko i to više kada je reč o nekom moralnom pitanju i ukusu, nego politici. Ali, pazite, mi radimo u specifičnom novinarstvu, ima tu delikatnih tema za državu, ali s obzirom na naš većito mali tiraž... Uticajni smo tamo (među urednicima i novinarima drugih medija) gde postoji veći politički pritisak, pa oni sve znaju ono što bismo mi napisali. Oni koji ne znaju, to je neka šira masa sveta koja nas ne čita. Ja mogu da pišem da je država pogrešila ovde, da je taj ministar pokvario neki posao, ali drugi to već znaju. A onaj ko širi tako nešto u narodne mase, na primer preko RTS-a, sigurno da ima nekih problema. U tome je razlika, zato mi nismo specifični. U stvari jesmo specifični, ali nismo tipični.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Jeste, glavni urednik. Smatrao je da bi objavljivanje informacije u tom trenutku nanelo štetu jednoj kompaniji. Informacija koju sam imao bila je proverena i apsolutno tačna. Mom prijatelju na drugoj televiziji urednik je stopirao priču jer je išla na štetu DSS-a.” (Novinar, 3 godine iskustva, TV privatna, dopunski posao)

“Da. Skoro da ne poznajem stranku ili vladinu strukturu koja to nikada nije tražila. Ako je reč o pristojnoj molbi i ako to ne ugrožava javno mnjenje, poslušam sugestiju. Najteži oblik je kad neko ucenjuje vlasnika, onda je teško naći načina da se oduprete. Morate da izađete u susret.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Da, dok sam pratila mitinge. Neka stranka održi miting, pa me neko od njihovih pozove i kaže: ‘Nemoj da ubacuješ u prilog tog i tog govornika, pričao je gluposti.’ Ne obazirem se na takve intervencije, pustim ono što mi je atraktivno.” (Novinar, 5 godina u novinarstvu, privatna TV)

“Pa da, urednik obično sugerise koje su glavne teme ili temu novine i kada to ide. Političari ne. Mislim, mogu oni da mi daju informaciju, ali ja kao novinar i, naravno, urednik odlučujemo da li da o nečemu pišemo i kada. Evo ovaj Kurir... Već danima ide ovo oko Dinkića i Labusa, zašto baš sada? Ako su imali te podatke, što ih ranije nisu pustili nego baš sada? Znači tu je neki dil. Ajmo sada

da su Dinkića recimo špijunirali, da je ukrao pare – ako su te informacije imali ranije, što ih nisu objavili nego sede na njima i čekaju momenat kada će da ih puste. A u tačnost toga neću ni da ulazim. Mislim, daleko bilo da branim Dinkića, nego svi znamo kakvi su tabloidi na čelu sa Kurirom.” (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list, ima dopunski posao)

“Ne. Dešavalo se da nešto ne bude emitovano zbog drugih stvari, jer nema mesta pa je to odloženo za drugi termin. A u smislu da nešto ne radim jer neko sklanja iz programa, to mi se nije dešavalo. Ono šta je manje bitno, a nema mesta za emitovanje, to se izbacuje samo zato što nema mesta. Ali da se izbaci nešto što je važno, to ne.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Ako umeš da gledaš to ćeš i da vidiš. Konkretno za Legiju. Nekome je baš sada odgovaralo da se priča o Lupusu, da izađe priča kako on planira bekstvo, u različitim novinama pojavljivale su se različite informacije. Znači, to nije radio jedan novinar. Ako pogledate širu sliku, da li je koincidencija ili ne, ali čini se kao da je u pitanju orkestrirana akcija.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“To ide dotle da nedavno jedna karikatura nije mogla da prođe, jer nije zgodno da se taj i taj vladin činovnik stavi u negativan kontekst zato što može da nam pomogne. Nekad nisu u pitanju ni pare ni stanovi, nego jednostavno da se ne zamerimo preko izvesne mere.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevni list)

“Kada je bilo u toku rešavanje vlasničkih odnosa radija sa gradom, u tom periodu (iako mi uvek kritikujemo gradsku vlast, bez obzira na to ko su oni, do juče su bili neki drugi danas su radikali), rečeno je: nemojte talasati. Rečeno je – ako neko ima saznanje o gradskoj vlasti da ne žuri, jer je to ‘viši interes’ u cilju rešavanja vlasničkog odnosa. Bilo je perioda kada se nešto znalo, ali je rečeno da nije trenutak da se baš sad govori o tome iz nekog razloga.” (Novinar, 13 godina u novinarstvu, radio)

“Često to rade moje kolege, poznanici, nepoznati ljudi koji se javljaju da kažu svoje mišljenje. Urgencije političara ne uzimam za ozbiljno, osim ako je reč o objavljivanju informacija u vezi sa ličnim životom, što često uvažim. Problem je što mnogi novinari ne znaju da rade drugačije, nego objavljuju ili ne objavljuju samo kad im neko kaže da to urade.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

3.1.3.6 Da li znate za slučaj da je neko sa strane – iz političke stranke, iz vlade, iz nevladine organizacije ili iz sfere biznisa – intervenisao da se nešto objavi ili ne objavi ili da je intervenisao posle objavljivanja štiva kojim nije zadovoljan? Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Znam. Upravo sad kad su Večernje novosti pisale ovo da li DS ulazi u vladu, nas je zvao Srđan Đurić da dâ izjavu iako mi nismo preneli Večernje novosti. On je zvao i rekao sam mu, pošto sam bio dežurni, da nismo preneli Večernje novosti i da je glupo da on demantuje nešto što mi nemamo na tikeru, međutim on je insistirao. Pretpostavljam da se čuo sa urednikom. Onda sam pustio Đurića, a zatim preneo tekst iz Večernjih novosti.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“PR, marketinške agencije stalno zovu i nešto se bune. Oni misle da si ti njihov čovek i, kao, što niste pustili ovo, ili što je ovo ovako. Mislim da se to naročito dešava na višem nivou, jer i na urednicima je da li će nešto da objave ili ne. I mene i kolege zovu. Evo danas je Dinkić na konferenciji za novinare rekao da je zvao Kurir da se svađa oko ovog dosijea koji objavljuju o njemu. Ne ulazim u to ko je u toj priči u pravu, ali on je javno priznao da se čuo sa njihovim urednikom. Znam da su za neke moje tekstove zvali urednike, mene ne, i onda mogu da zamislim, na osnovu onoga što znam, koliko toga tek ne znam i kako to izgleda.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Meni se nije dešavalo, dešavalo mi se da me neko zove i da me pita da li mogu da pustim neku informaciju jer smatra da je bitna. To je uglavnom neko ko u tebe ima puno poverenje i ako ja kažem da ja smatram da to nije bitno onda nema daljeg pritiska. A, inače, znam da se to u praksi dešava. Pojedini ministri iz bivše vlade, a možda i iz ove, uticali su na to da neka informacija prođe. Dešava mi se da mi ispričaju kolege.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Znam da je Orlić zvao da se stopira njegova priča sa telohraniteljima, ali i jednom oko Borbe. On mi je samo najsvežiji primer. Da ne bude on jedini, znam da to čine svi političari. Znam da je zbog nekih mojih tekstova toga bilo. Malo ide preko mene, uglavnom se zovu urednici.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“To se redovno radi. Oni koji su nezadovoljni nečijim mišljenjem, intervjuom ili nekim tekstom, naravno da se jave i da negoduju. Naravno, posle toga sledi demanti i ispravka, pišu pisma i to se objavljuje.” (Novinar, 9 godina radi kao novinar, dnevni list)

“Često se dogodi da izjave nešto pa povlače, kao nisu rekli. Imao sam sličan slučaj sa Branislavom Lečićem. Dao mi je izjavu, a posle je zvao urednika da kaže kako mi nije dao tu izjavu. Rekao mi je da će da osnuje stranku – liberalno-demokratsku frakciju. Zanimljivo je da je tekst izašao u prvom izdanju, a u drugom nije. Rekao je uredniku da ne želi da ga ja bilo kad više zovem, da neće da zna za mene... Znam kolege koje ne pričaju sa nekim političarima zbog takvih stvari.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Toga je bilo i to uglavnom rade političari. Zovu ili glavnog urednika ili urednika redakcije. Mene nisu zvali, ali sam prisustvovao razgovoru mog urednika kada su ga zvali. Uglavnom se to odnosi na ‘odakle vam ta informacija, zašto niste zvali mene’, ali nisu bile neke pretnje. To jeste neka vrsta pritiska ali ništa dramatično. Bilo je i poziva nekih privrednika kada je bila u toku jedna privatizacija, nisu bili zadovoljni izveštavanjem.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Ministar finansija Mlađan Dinkić bar jednom nedeljno ima temu za koju ne želi da se objavi. Meni je jednu priču potpuno zaustavio. Imao sam slučaj da je izvesni biznismen tražio da se jedna priča ne objavi. Dinkić je zvao glavnog urednika, drao se, tražio da me otpuste i psovao mi majku. Biznismen je bio besan, ali nije pretio.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Da, svi navedeni. Jedino iz NVO sektora toga nije bilo, svi ostali – da. Reakcije se kreću od umerenih: ‘Pa zašto ste to tako objavili, nije u redu’, ‘Pa to nema smisla’, do potpuno ogoljenih pretnji. Ne znam, ali takve reakcije su uobičajene.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Evo, mi smo skoro imali, što je mene iznenadilo, kako se Jelašić jako naljutio na nas zato što smo objavili izjave i priču njegovih smenjenih zamenika, u to vreme.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“To se dešava svakog dana. Ranije su više zvali političari a danas biznismeni, mada je pitanje koliko su to samo privrednici, jer se i oni petljaju u politiku.” (Novinar, 14 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Bilo je situacija kada pratimo neki važan događaj, recimo Studiju o izvodljivosti, i onda stižu komentari iz Vlade kako je to ispraćeno, je li bilo dobro, da li su zadovoljni. Uvek ima i onih koji se ljute zato što njihovu izjavu nismo pustili. Šta da radimo, takav je posao, nema mesta za sve.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Uvek dolazi reakcija. Ili neformalnim ili formalnim putem. Mislim da nema urednika koji nije pozivan posle nekog teksta koji nije afirmativno govorio o akteru političke scene. U poslednjih deset godina svi su se međusobno upoznali, šalju se poruke, mejlovi, pisma, advokati, prijatelji kuće...” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Od kada sam počeo da radim u novinama intervenisali su, a i intervenisaće dokle god izlaze novine u Srbiji. Tačno se znalo koje novine kontroliše Beba Popović, koje Čeda, a koje Vesić. Danas se sve vrti oko PR agencija i medijskih savetnika koji zovu. Svakog dana me zovu iz Tadićevog kabineta i nešto zameraju. Nije nikakva tajna da su popizdeli na B92, kao i G17 plus, jer su im dali pare i misle da mogu da rade šta hoće.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Nema tu nekih velikih priča u smislu teorija zavera: ovi su se kao organizovali, pa su ovi pretili... Sve se to svodi na pojedince koji se nalaze u nekim strankama, finansijskim lobijima. Mislim da je ta priča kod nas malo preterana i nabudžena.” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

“Na jednoj konferenciji za novinare jedan novinar je na primer postavio pitanje o otvaranju arhive DB-a. Posle toga nisu ga pustili u zgradu vlade, s obrazloženjem da je njegov potpis nečitak, što je potpuna glupost.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

3.1.3.7 Da li ste tokom predizborne kampanje o nekim činjenicama znali ali o njima niste izveštavali? Ako jeste, o kojim? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Imao sam prijatelje, bivše kolege, koji su radili u svim predizbornim štabovima. Od njih čuješ sitne prljavštine tipa – Labus i Dinkić su se posvađali jer je Labus mislio da se više protežira Dinkić i da se od njega pravi heroj. Znao sam stvari o finansiranju DS-a, ko daje kola, kako se troše pare, kako se krađu, kako neko za sebe uzme računare, ko koga i s kim jer u svim izbornim štabovima ima seksa.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Jesam, znam i danas. Ne puštam sve u novine. Ne mislim da sve novine treba da budu ‘ko koga i ko s kim’. Znam ko je s kim, kao i ono što se priča, ali pouzdano, iz uskih krugova kojima mogu da verujem. Kao i oko nekih para ali

ništa krupno, ono što bi bila vest jedan dan i ništa više. Radim i na procenu da ne treba klati vola zbog kilo mesa.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevni list)

“Ne, i mislim da se tako nešto nije desilo u mom mediju. Naravno, ne mogu da tvrdim, jer ne sedim nikome u glavi. Opet, za druge medije znam kao čitalac, jer se tada svašta pojavljuje. E sad, da li su novinari znali ranije ili im je neko baš u tom trenutku dao tu informaciju, to već ne mogu da znam. Ali mogu da prepoznam šta je tempirano.” (Novinar, 5 godina iskustva, nedeljne novine)

“Nisam nikada bila u takvoj situaciji. Ali, znam da kada je bilo suočavanje pred izbore za gradonačelnika, bila je varijanta – za Vučića izvući sav prljav veš, istinit ili neistinit, nije bitno, a Bogdanovića malo pritisni da ne bude sve baš providno da je naš favorit.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, radio)

“Mislim da smo i u vreme kampanja izveštavali kao i inače. Sve što smo znali to smo i objavili.” (Novinar, 13 godina u novinarstvu, radio)

“Svuda ima prikrivanja informacija, pogotovo ako se novinar druži sa onim o kome piše – muškarcem, ženom, advokatom... Pogotovo s advokatima, oni su vrlo popularni kao izvori... (Novinar, 10 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Predizborne kampanje su fokusirane i pokazuju ono što stranke žele da pokažu, pa se u okviru toga za objavljivanje bira ono što se smatra relevantnim. Najmanje se u toku kampanje zadire u suštinske poteze stranaka. Generalno, dozvoljava im se da iskažu sve što hoće i da svi budu zadovoljni.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Ne sećam se. Moguće da je bilo toga, ali stvarno ne mogu da se setim. Možda ti podaci nisu bili tako važni, ne znam ako je i došlo do tako nečega onda je to bilo slučajno, možda zbog obima posla, brzine ili jednostavno nije bilo ni vremena ni mesta.” (Novinar-urednik, radi u novinarstvu 17 godina, televizija, javna)

“Stranke i političari u toku kampanja vade iz fioka svoja saznanja i onda ih plasiraju u medije kako bi prikupili što više glasova. Kada političar otvori neku priču, još ako je vrlo atraktivna, onda se prenosi.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Predizborne kampanje se malo razlikuju od redovnog posla. Tada i sami kandidati vade neke priče iz rukava i ako aktivno pratiš kampanje moguće je da se prosto nekih stvari tek tada setiš ili ih tek tada uočiš. Prosto se stvori takva atmosfera i okruženje da ti možda nešto što nisi primećivao ili na šta nisi obraćao pažnju tada sine. Za zloupotrebe stvarno ne znam, verovatno da ih ima, ali mislim da one potiču od stranaka.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Dešavalo se da se u toku izborne kampanje odloži informacija. Dešavalo se da pre drugih imamo informaciju ko će s kim u koaliciju. Na primer, meni moji izvori kažu, zamole me da to odložim jer nije trenutak, ‘ali ćeš zato prvi moći da pustiš informaciju kasnije’.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“S profesionalne strane ne. Znao sam neke stvari, ali za njih nisam imao dokaze, samim tim to nisam ni objavio. Kao i svi, znaš mnoge stvari, ali ako bi ih objavio samo bi sebi stvorio problem jer nemaš dokaze.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

3.1.3.8 Da li ste neke činjenice znali ranije ali ste ih upotreбили tek tokom izborne kampanje? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Ne, to bi bila manipulacija. A najbolji primer za to je pismo koje je pročitao Dejan Mihajlov u kampanji za predsedničke izbore. Ono: ‘Neka Boris Tadić i Zoran Živković kažu ko je ubio Zorana Đinđića.’” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“U principu, ako je informacija bila toliko važna da se emituje odmah, nisam je zadržao, ali ako informacija nije toliko važna a može da pomogne u kontekstu priče za koju pretpostavljam da će se desiti, onda sam je zadržao da dobije bolji efekat kasnije. To da. Ali ne u smislu da sam ja zadržavao informaciju da se ona ne bi otkrila tada, nego su to informacije drugog, trećeg stepena, tako da ih nazovem.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ne, sve što sam znao objavljivao sam.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Ne, jer čim smo znali odmah smo ih raspalili. U predizbornim kampanjama, kad otvoriš novine ili TV-kanale vidiš ko za koga navija, ko šta pakuje, ko kome smešta, kako se baš tad desi nešto što nekom odgovara. Odmah su tu neke afere koje mediji prihvate za čas, pa ih naduvaju još više protiv ili za nekoga. Ali, ovde, u ovoj medijskoj kući toga nema, valjda smo specifični.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Ja ne. Ali, vidite, u jednom mediju se informacije o jednom državnom funkcioneru neprekidno doziraju, iako ih imaju sve na gomili. Znam i šta je sledeće što će taj medij da objavi o njemu.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Zaista se ne sećam, verovatno smo puštali stvari koje ne bismo da nije bilo izbora. Jer, kampanja je u toku i sam rad je više usmeren na kandidate i stranke, tako da se objavljuju i podaci koji se u drugim okolnostima ne bi pominjali. Mislim da se slično ponašaju i drugi mediji, da se tek u kampanji sete nečega ili da se tek tada više fokusiraju na neke stvari.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“To koriste i političari, čuvaju neke podatke za trenutak kad će im zatrebati. Ima tu i zloupotrebe, a mislim da je najveća ona sa Dejanom Mihajlovom. Dobro, tu priču je on pokrenuo, odnosno izborni štab DSS-a, kada je optužio Tadića da zna ko stoji iza ubistva premijera i sada se na sudu ne seća ko mu je to rekao, napisao ili na koga je mislio.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska)

“Izborne kampanje su farsa. Novinari su postali poštansko sanduče, a i inače neodgovorni političari imaju pravo da u kampanji sve kažu bez posledica, naročito da kleveću protivnike i daju lažna obećanja, tako da nema šta da se prećuti.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Ne mogu da se setim za sebe, ali to se svakako radi. Neke stvari se čuvaju za trenutak kada je to najpovoljnije objaviti.” (Urednik, 8 godina iskustva, nedeljnik)

“Ne, ja ne. Uglavnom stoje za neka potpitanja kasnije. Ne za plašenje, ali za informaciju da ja o njemu znam mnogo više nego što on misli da ja znam.”
(Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

3.1.3.9 Šta činite kada se vaše političke ili ideološke preferencije ne slažu sa onim što preovlađuje u vašem mediju? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Pa ne možete mnogo da učinite. Možete da ne pišete, ali svejedno vaš politički stav neće proći. Jedino što možete da uradite jeste da odbijete da napišete tekst suprotan vašim političkim stavovima. Nema više tako nekih boraca protiv vetrenjača, ‘don kihota’ u srpskom novinarstvu. Često pomislim da su novinari u Srbiji ‘izvođači radova’ u zanatskom smislu.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik, radi dopunski posao)

“Ćutim ili se svađam sa urednikom. Ja znam da se moji politički, pa i ideološki stavovi, i ljudsko-moralni, kose sa uređivačkom politikom mog medija. Ja, nažalost, tu radim i dok ne dođem u poziciju da menjam pokušaću da utičem. Na svakom kolegijumu pokušavam da izvrnem ruglu njihovu ideju. Nekad prolazi, nekad ne. Njegova je poslednja. Ja se uvek trudim da bude kroz šalu. Ne želim da se svađam, već da bude podsmevanje. Mislim da sam bio malo sklonjen u drugu stranu baš zbog tog političkog mišljenja, jer su znali da neću raditi u udarnom duhu pa su glavni tekst u novinama dali nekom drugom.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine, povremeno radi dopunske poslove)

“Pokušam da utičem na sve načine. Suština je da neko bude objektivno informisan uprkos svemu. Da pokušamo da napravimo nešto što ima svrhu a ne da se samo neko blati i pljuje. Svađaš se, puštaš nešto da im kontriraš iz inata. Pustim nešto bez znanja odgovornijih zato što mislim da treba da pustim. Posle dobijem po nosu, kao pre neki dan, ali OK. To je moj način borbe, pogotovu što nigde nije bolje.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine),

“Mislim da sam okružen ljudima otvorenog uma, tako da smo svi u skladu zato što smo slobodni. Ima tekstova koji se objave i što se mene tiče ne stoje. Ali to je neko uradio i mi smo slobodan i otvoren medij. Uz to, uređivačka politika mojih novina je tačno onakva kako ja zamišljam celu stvar sa novinarstvom. Uglavnom se radi o malim razlikama u stavovima.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine, ima dopunski posao)

“Nisam bila u takvoj situaciji, ali bih verovatno otišla sa tog medija, ako to podrazumeva da neko konstantno na tebe vrši pritisak da radiš nešto za šta misliš da nije u redu. U redakciji mogu da kažem svoje mišljenje o nekoj pojavi, ali u tom slučaju ne bih bila kažnjena ili nešto slično. U tom slučaju verovatno mi ne bi dali da radim taj deo posla, već bih radila nešto drugo. Ali o svemu možeš da kažeš svoje mišljenje.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, radio, ima dopunski posao)

“Napuštam taj medij. Mislim da većina ostalih ćuti, trpi, pravi se luda. Nekad ranije su se i bunili, ali uglavnom svi se boje da ne dobiju otkaz, pa kako da nađu drugi posao... Mislim da je to veliki problem. Kada bi svi izrazili ono što misle,

mislim da onda ni šefovi u redakcijama ne bi mogli baš da rade šta hoće.”
(Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

“Više se ne nerviram. Uvek kažem kad se ne slažem, pogotovo u poslednje vreme, evo sve do ovih dana dok nisam već utrnula od nerviranja. Sva reakcija druge strane bude recimo – mala, postala si 'čedista' ili 'bebista' ili tako nešto... A da sam bar u tom fazonu, nego neke stvari ne mogu da progutam. Čak sam se s jednim urednikom zakačila, i na kraju mu rekla – čoveče, biće ti žao jednog dana, a meni je već sad žao. Pri tom se on sam žalio kako nema nikakvog uticaja, kako mu uvaljuju tekstove, kako nema pojma šta će ići.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, nedeljnik)

Gundam, šta ću drugo. Nekad u sebi, nekad naglas...

“Ubeđujem ih da sam u pravu. Najčešće kažem svoje, ali ja to obrazlažem do u detalje. Onda tražim da mi oni kažu zašto ja nisam u pravu i da mi to obrazlože. Vrlo često se dogodi da na kraju ja budem u pravu.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“Izađem iz medija. Radio sam to više puta u karijeri: 1978. zbog izložbe zabranjenog slikara, '80. zbog sangvinističke revolucije, '81. zbog sukoba sa SK, '87. zbog Slobodana Miloševića, '90. zbog represije, '94. zbog Arkana i Vuka Draškovića i njihovih pokušaja da mi se preko urednika mešaju u pisanje, 2000. godine napustio sam medij zbog finansijskih malverzacija. 2002. otišao sam zbog pritiska DS-a, a 2003. zbog pritiska DSS-a.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“To se uvek dešava. Mi smo ljudi, ali i robovi svog karaktera i svog opredeljenja. Logično je da se dešava, ali ako mislim da treba da prođe u mediju u kojem radim ja se objašnjavam sa urednikom, trudim se da dam argumente zašto bi to tako trebalo da prođe. U poslu se trudim da odvojim svoj privatni stav od onoga što je posao.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Pokušavam da sugerišem, da na neki način kažem svoje mišljenje. Nekad mi pođe za rukom da proguram svoje, nekad ne.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Gundam, šta ću drugo. Nekad u sebi, nekad naglas. Ima mnogo kolega koji se trude da budu objektivni. Tako da kad radimo vesti nikad ne gledamo ko će biti prvi, političar ili stranka, ko drugi, već šta je najjača vest. Ali, samo gundam. Nisam u poziciji da dam otkaz. Moj drug je na jednoj televiziji iz protesta dao otkaz i sad je na ulici, nema posao, a talentovan je. Ne mogu da kažem da je to promišljeno, ali iz svoje pozicije meni nije uputno da dajem otkaz, jer mi posao treba.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Uglavnom se svađam. Često se ne slažem sa stavovima svojih novina, ali lenja sam da nešto menjam jer znam da nigde nije mnogo bolje. Svuda ću da se nerviram na ovaj ili onaj način i onda sve ispadne da je pitanje novca za koji ćeš da se nerviraš. Devedeset odsto mojih kolega je nezadovoljno, ako ne ideološki onda načinom rada u novinama.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Ništa, sedim, ćutim i radim, zbog egzistencije, a ne čitaš te strane. Nisam borac. Toliko je ta politička scena šarena da čak više ne znam ni za koga je kolegijum koji uređuje moje novine, niti možeš da provališ kakva je uređivačka politika novina.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Kod mene svi pokušavaju da kroz tekstove proguraju svoje stavove. Mislim da ako bi me materijalna situacija naterala da odem u Kurir da ne bih mogao da izdržim tamo dugo, jer se u potpunosti ne slažem sa njihovom politikom. Ne mogu da odem na tribinu o Srebrenici i da kažem da je pokušano da se utvrdi istina o Srebrenici, ali da Nataša Kandić nije dala da se o tome razgovara. Verovatno bih istog dana napustio te novine.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Obično razgovaramo o tome. Nailazim ili na slaganje ili na suprotno mišljenje, ali nikad zbog toga ne trpim posledice.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“To pokušavam i sam da otkrijem, šta je najpametnije uraditi. Još uvek pokušavam da se borim. Kod nas postoji jedan specifičan problem, a to je politička stranka našeg vlasnika. Nije problem u pojavljivanju te stranke na našoj televiziji, već u načinu na koji se ona prikazuje i u minutaži koju dobija. Mislim da se tu gube neki standardi i to mi smeta, pa pokušavam da se protiv toga borim.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Radim svoj posao. Jedno je šta ja privatno mislim, da li se slažem ili ne. Ne mešam lično mišljenje i posao.” (novinar, 5 godina u novinarstvu, privatna TV)

“Ne mislimo svi isto, ima novinara koji su protiv vlade ili za opoziciju ali to ne bi trebalo da utiče na posao. Ako se ne slažemo – ne slažemo se, ne mora to odmah da bude neki sukob. Bilo je otpuštanja zbog takvih vrsta neslaganja ali ne bih o tome.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Imamo sada u RTS-u... Tijanić je otpustio urednika kulturne redakcije ili tako nešto, ovog Bosiljčića, zato što je rekao nešto što je uvredilo direktora RTS-a jer, kao, nije tačno i vređa direktno kolegice i kolege. Znači, ako izneseš drugačije mišljenje, pa se to još opasno sukobi sa mišljenjem glavnog šefa – letiš, ćao.” (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list)

“Ja znam za koga radim i to sam prihvatila. Prema tome, tako i radim. Ne bunim se. Mislim da se novinari u većini medija ne suprotstavljaju urednicima ili vlasnicima, jer je nekako za očekivati da ako se suprotstavljáš i radiš protiv, to može biti ocenjeno kao tvoje protivljenje koje je u suprotnosti sa politikom kuće, možeš ostati bez posla. Evo, među kolegama već danima je aktuelna priča iz RTS-a sa ovim urednikom kulturne redakcije.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna, ima dopunski posao)

“Pa nisam ja urednik, urednik pušta šta hoće. Ne mogu ja da uređujem. Nikada ne dolazim u sukob sa urednikom, ja mu kažem da li je istina ili nije, ali u principu ne dolazim u sukob. Ja ću da napišem šta mi kaže, on je tu urednik a ja sam tu novinar. On vodi računa o politici kuće. Ono što gazda zastupa to je u redu.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

3.1.3.10 Da li su u vašem mediju svi akteri uživali iste mogućnosti da njihovi stavovi budu dostupni javnosti? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Ne baš. Naši novinari to ne rade, retko. Budu puki izvođači radova, odu na konferenciju za novinare, snime šta je onaj rekao i ne pada im na pamet ako je onaj lupio neku glupost da ga negde žacnu, da obrnu čitavu stvar. Devedeset devet zarez devet odsto novinara ne iznosi svoj stav. Pa čak i stariji novinari, iako možda imaju veću prohodnost, opet je pitanje na kojoj struji oni jašu. Možda mogu u nekoj kolumni ili temi. Ali, kako da vam kažem, narod više nema nerava da čita dugačke tekstove, on želi kratku i jasnu informaciju. Vi možete da provučete stav samo u smislu kako ćete tu informaciju da plasirate, a ne da filozofirate na 10.000 karaktera da li je ovaj političar dobar ili nije i da li ova zemlja ide u dobrom ili lošem pravcu. Ljudi van sveta novinarstva, ne znam da li se iko time bavio, apsolutno ne znaju šta se dešava u državi. Čak i mladi, obrazovani ljudi, svesni sebe, inteligentni, nemaju pojma za više od 20 imena koja se obrću u javnosti. I tu je novinarska zabluda. Pomislim nekad, mi živimo u jednom izolovanom svetu. Juriš informacije, juriš ljude, ovo je aktuelno, ovo nije, a kad se spustim u stvaran svet i pitam ‘jeste li čuli za ovo’ apsolutno me gledaju kao tele u šarena vrata, ne znaju o čemu pričam, ne znaju ko su ti ljudi i šta se uopšte dešava. Previše je informacija, što stvara konfuziju i ljudi dignu ruke od toga da bilo šta više saznaju. Ali i dalje vole trač, što Kurir poštuje pa ti sve kaže u naslovu, slici, u kompoziciji koja daje samo bljesak informacije i – kraj. Ne moraš ništa da čitaš, to se ureže i gotovo.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Da. Trudimo se da uvek budu dve ili tri strane, koliko ih već ima. Bilo u zvaničnim ili nezvaničnim izjavama. Ako je negativna, teže se dolazi do zvanične priče ali zovemo čoveka i tražimo njegovu reakciju. Mislím da svi mogu da dobiju mesto ako se jave ili ako hoće da govore za nas ali to je sada neka druga priča.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Ne baš, ali mislim da to ima veze i sa državom, jer još postoji neka polarizacija u društvu. Radikali nikad nemaju prostor da kažu sve što misle, naročito ako je tema Hag. Postoji gomila ‘vrućih tema’ gde se pokušava da se jedan deo javnosti dovede u red tako što im nećeš direktno prezentovati stav, recimo Srpske radikalne stranke. Ali, neće oni uvek biti marginalizovani. Ako imaš recimo izveštaj iz Skupštine Srbije, među pet poslanika jedan će sigurno biti radikal. Međutim, generalno, nemaju svi isti retman. Pre ćemo propratiti događaj koji recimo organizuje omladina DS-a, nego Srpska radikalna stranka. A ako ga i propratimo, to će biti sa dozom cinizma. To na neki način pokazuje politički stav kuće. Slažem se i prihvatam da postoje oni kojima ne moraš da daješ prostor, ne zaslužuju ga, jer javnosti ne doprinose dobro već donose loše i nema razloga da se nađu u medijima.” (Novinar, 3 godine iskustva, radio, ima dopunski posao)

“Ne mogu da kažem da su svi imali istu mogućnost. Jedno vreme radikali baš i nisu imali prolaz kod nas a i stav redakcije je kontraradikalni, što pozdravljam. To je uređivačka politika. Međutim, kad bi se dogodilo nešto konkretno, da nije promotivno, onda bismo to sigurno objavili. A da mi nekoga jurimo samo zato da

bi bio u novinama, jer to narod hoće da čita, e to baš i ne može. Dosta smo liberalnog shvatanja i sve što je kontra toga, pod uslovom da nema povod, ne prolazi. A i ne verujem da naši čitaoci očekuju drugačije.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Imaju, s tim što postoje neka prećutna pravila pa te svoje stavove i ne govore baš sasvim. Znači, nemaju.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Nisu. Sve zavisi od urednika, tačnije od toga ko je gde postavljen.” (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

“Ne. Dokle god svako može da se kandiduje, na mom mediju se neće pojavljivati oni za koje glasa samo uža familija. Prednost imaju oni koji imaju veće biračko telo. Partija privatnih preduzetnika može da gostuje kod mene samo ako plati, a partija jogi letača ili kako se već zovu, ni tako.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Mislim da su za poslednje izbore svi manje-više vodili računa o tome. Jedino su na RTS-u malo više forsirali DSS. Ne mislim da mediji nemaju svoje favorite na izborima, ali mislim da su našli perfidnije načine za promociju svog favorita, od davanja veće minutaže.” (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

“Trudimo se da tako bude, mi smo deo javnog servisa i pokušavamo da svi relevantni politički učesnici budu što srazmernije i ravnopravnije prisutni u medijima. Trudimo se. To zavisi od medija. U nekima i nema tog fer odnosa već, posebno ako je u pitanju privatni medij, novinar, urednik i čitav medij, bilo da je reč o televiziji ili novinama, stavlja se na jednu stranu ili forsira samo jednu stranu. Pa BK je odličan primer za to, Karić je uvek tu na prvom mestu.” (Novinar-urednik, radi u novinarstvu 17 godina, televizija, javna)

“To zavisi od medija. Mislim da su na privatnim televizijama ili u novinama vlasnici odlučivali to jest stavljali se na neku stranu, ili ako su vlasnici medija krenuli u politiku, kao Karić, onda svoj medij koriste za ličnu promociju.” (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Pa zavisi od medija. Na BK se zna ko je favorit – Karić i nejkova stranka, dok puštanje ostalih stranaka i političara zavisi od trenutnih odnosa sa Bogoljubom. Recimo, u tom privatnom mediju vlasnik je glavni i on ima prioritet bez obzira na ostale aktere. U tabloidima je takođe česta situacija da nisu svi u prilici da daju svoje izjave. Vratitću se opet na ovo sa Dinkićem, kažu ovi iz G17 da Kurir neće da objavi demanti; pa onda sa Labusom, ne znam da li su pustili pismo njegove ćerke oko stipendije. Oni prosto ignorišu, vode se nekim drugim pravilima i zaobilaze aktere priča. Dok u drugim medijima postoji favorizovanje jedne ili druge strane. RTS je uvek na strani vlade, B92 na strani DS-a, Pink kako kada.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska)

“Ajde da se ne lažemo da je u svakom mediju jasna naznaka... mislim, ja ću pozvati ovog iz suprotnog tabora ali ako je gazda odlučio da tekst protiv nekoga treba da bude na dve strane a njegova izjava u dva reda – to onda bude tako. To je toliko jasno ne samo u mom mediju nego i u svakom mediju u Srbiji. Najveća tragedija jeste što je tako na državnoj televiziji. Ako je neko privatnik, u redu, to je njegova stvar. Ali najveća je tragedija ako na državnoj televiziji, za koju svo plaćamo pretplatu, imate dominaciju stranaka iz Vlade Srbije a drugi se jedva naziru. Ja ne mogu da osuđujem Kurir što objavljuje stalno ovo protiv G17 plus,

verovatno je politika gazde takva, to su privatne novine. Ako se neko ne slaže s tim kako pišu, onda postoji sud. Ali kad državni medij tako nešto radi, to je problem. Državni medij je glasilo i Skupštine Srbije, a tamo postoje i opozicione stranke, čak je jedna od njih najveća u Srbiji, a te stranke dobijaju deseti deo prostora od onoga koliko ima Vlada Srbije. Privatnik može da piše šta hoće.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Mislim da da. Državne kuće poput Tanjuga prate parlamentarne stranke prema tome koliko mesta imaju u parlamentu. Mislim, manje ili više, ne brojimo im redove teksta ali otprilike. Mislim da je stanje uravnoteženo što se toga tiče. Možda su postojali trenuci kada su neki akteri bili više favorizovani. To je stvar interesnog trenutka. Mediji su vrlo skloni da promene svoj stav prema nekom ekonomskom ili političkom centru u zavisnosti od toga kakav je njihov trenutni interes u svemu tome.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Pa ne baš uvek. Sada se kod mene o G17 plusu, kao i donekle o Čedi Jovanoviću, piše sve najgore. Mada, ni oni neće da daju izjave za nas, pa ih nema u novinama u kojima radim. Manje-više svi mogu da se oglašavaju svuda, samo je pitanje na koji se način obrađuju teme o nekoj stranci jer sve novine naginju nekoj opciji. Formalno, imaš sve ali nemaš sve na isti način obrađeno.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Sve novine imaju svoju tzv. uređivačku politiku. I zna se šta ona podrazumeva: kakav je odnos prema kojoj političkoj opciji... U okviru toga rade svi. To je određeni krug koji se utvrđuje, menja, ali stalno je to jedan krug u kome se piše. Pretpostavljam da je tako svuda – svako ima svoju uređivačku politiku, a ona podrazumeva to i to. Novinar koji dođe ovde da piše, došao je već slažući se unapred sa ovom uređivačkom politikom. Ako se nekad ne slaže s tim, onda se porazgovara s novinarom, zašto ovako, kud će nas to odvesti... To se posle ili promeni ili prihvati ako ima svojih argumenata. Ali, uređivačka politika je ono što određuje način pisanja i cilj zalaganja.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

3.1.3.11 Da li je bilo slučajeva da vi, ili drugi novinari, stavljate do znanja da ne delite mišljenja izneta u vašem mediju?

“Mi zaista imamo veoma lepu saradnju sa urednicima. Uglavnom su mlađi ljudi u redakciji, imamo međusobno poverenje i otvorenu komunikaciju u vezi sa svim što nam se dopada ili ne dopada. Mislim da je moj medij malo specifičan što se toga tiče. U Danasu se npr. ne menjaju tekstovi, nikako. Ok, možda se skrate ali otpozadi. To je legitimno. Uredništvo odvali neodgovarajući naslov i tu je najveći broj reakcija, jer ne odgovara onome što piše u tekstu. Mada mi nismo imali previše takvih situacija. Urednici se konsultuju sa novinarima. Imamo otvorenu komunikaciju tako da to nikada nije bilo problematično. Stvarno ne znam koliko se ko meša u rad novinara u drugim redakcijama. Vidiš, mi nikada ne pričamo o tome, ja ne.” (Novinar, od 1996. radi kao novinar, dnevni list)

“Kako kad. Svađam se na poslu ali uglavnom ne prenosim to dalje, ne idem po gradu i olajavam, mada ljudi znaju moje stavove.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“To se svakog dana dešava. Ne samo u mojim novinama, nego svuda. Svakog dana se govori ‘dokle mi da pišemo ovakve gluposti’. Prosto je tržište takvo i nameće ti teme o kojima inače ti ne bi pisao, normalno je da se ne slažeš sa tim.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Ponekad se desi. Recimo u uvodniku, koji je obično komentatorskog tipa, gde uvodničar iznosi svoja politička mišljenja. Onda neko kaže da se s tim ne bi složio, ali to se tu i završi, bez ičega daljeg. Jer, uvodnik piše glavni urednik, urednici, jači novinari.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Da, bilo je tih slučajeva, ali u privatnim razgovorima, bilo sa urednikom ili kolegama. Da se nije dogodilo da neko traži da sad on nešto uradi na tu temu zbog koje nije bio zadovoljan? To se nije dešavalo iz prostog razloga jer se baš, baš retko dešava da neko ima ličnu inicijativu ili želju da radi.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“To se ne dešava. Ja radim u informativnom programu televizije, gde iznošenje mišljenja nije dozvoljeno. Samo prenosimo informacije o kojima javnost treba da formira stav, a ne mi.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Na redakcijskim kolegijumima, ako mislim da neki prilog nije na zadovoljavajućem nivou ili prosto kada komentarišemo ili prepričavamo jučerašnje vesti, kažem šta mislim o nekom prilogu.” (Novinar, 21 godina radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Može se dogoditi da se ne slažem sa nekom pričom kako je urađena, da mislim da je to trebalo da bude drugačije. Mogu da kažem kolegi koji je radio tu priču, uredniku ili na nekom redakcijskom sastanku, znači unutar kuće, ne javno. Mislim da nije lepo da među drugim kolegama ogovaram medij od koga živim.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Da. Nekad se posvađamo, jesi u pravu, nisi u pravu i to se tako završi. Što se kolega tiče, svuda u medijima, ne bune se oni zbog različitih mišljenja, više zbog položaja, kako su tretirani, zašto neko napreduje brže, a on sporije, da li mu je neko ušao u sektor ili nije... dakle, bune se, ali više za prizemnije stvari.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Da. Stavljam do znanja da ne delim mišljenje ili da mi se ne sviđa nešto što je objavljeno u mojim novinama. Ako sam radnik novina, nisam član porodice i ne osećam se obaveznim da branim mišljenje novine, naslovnu stranu, mišljenje urednika, ili njihovu kolumnu. Stavim im do znanja da razmišljam na drugačiji način i da, nažalost, samo radim u tim novinama.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Da. Svakog dana ima po tri priče gde je glavni akter Amfilohije ili Vlada Republike Srpska Krajina u izbeglištvu, kojoj se daje nepotrebni publicitet. Nije adekvatno praćeno ubistvo gardista. Nema kritike Vlade. Svakog dana svađam se sa urednicima. Neki put uvažavaju ono što im kažem, neki put kažu ‘mali pali’ ili klimnu glavom i nastave po svom. Najređe te uvažavaju, najčešće prime k znanju i teraju po svom, a nekad ti kažu ‘odjebi’. Nije Slobino doba pa da ti se obija o glavu ako se buniš, ali mogu da te uzmu na zub zbog toga. Mislim da je ta prethodna priča ipak završena.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine),

“Pa, bilo je. U mediju koji sam bila napustila prvo smo ja i moje kolege rekli da je dugo trajalo to i to, da se ne slažemo, da je bilo sramno to i to, oni su rekli ‘ma šta...’, onda sam ja otišla na odmor i našla novi posao. Ali, toga uvek ima. Ja i sada s urednikom saradujem ali se i svađamo, naprosto ne mogu svi ljudi isto da vide jednu boju. Ali, mislim da i svađe, povišeni tonovi i konstruktivni razgovori dovode do nekog zajedničkog rešenja, ne mora to uvek da bude rat. Kao urednik i sa novinarima se raspravljam, i ja s njima i oni sa mnom. Ja baš volim novinare koji imaju stav, drago mi je što sve više mladih ljudi tako razmišlja. Posle milion godina nekih ravnih saradnika, ove godine dobijam ljude koji izlaze sa fakulteta i imaju svoj stav. Možda ne znaju baš najbolje da slože tekst ali imaju svoj stav i znaju šta hoće.” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

“Ja nikada ni sa kim ne delim mišljenje. Nisam ni plaćen da iznosim mišljenje, nego da omogućim da relevantni ljudi, partije i grupe iznesu svoje mišljenje oko relevantnih stvari. Šta su relevantne stvari određuju izbori, demonstracije i Solana.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

3.1.3.12 Kada prenosite partijska saopštenja ili izjave političara, proveravate li tačnost vesti, informacije i fakta ili smatrate da je odgovornost na onome ko ih daje?

“Mi često od političara pravimo male pametnice. Trudim se da izjave političara namerno pustim onako kako su ih dali, ne pominjući da li je to eventualno lapsus. Ja nemam nameru da ispravljam njega. Odgovornost je na njima a ne na meni.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Proverim, ali mislim da je odgovornost na njima. Prosto vidim agencije i upoređujem vesti. Imam neke repere. Saopštenje je saopštenje. Kada radim vesti ili kada nekome dam da ih radi, kažem da poštuje obe strane, jer to je zaista osnovni postulat novinarstva. Bez toga, informacija je nepotpuna i treba imati obzira ma o kome da je reč. Ima milion primera da niko ne zove da proveri informacije, od mojih novina do svih u kojima sam radio. Ima urednika koji mlađima ne skrenu pažnju na to da treba proveravati.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine),

“Smatram da je odgovornost na onome ko nešto kaže. Proveravam u skladu sa mogućnostima. Ali ako je neka izjava baš drastična, da je neko nekog optužio za nešto ozbiljno, to već bez provere ne objavljujem. Čak i da napišem tako, uredništvo ne bi dozvolilo da se objavi. Mi smo nedeljne novine, ne dnevne, i imamo vremena za razne provere.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“U zavisnosti šta u njemu piše. Ako je u saopštenju nešto za šta sumnjaš da je neistinito, onda na osnovu toga krećeš da praviš temu. Ali ako neko u saopštenju, recimo neka stranka, optuži nekoga za korupciju, to se objavljuje bez provere kao stav, odnosno tvrdnja te stranke ili onoga ko je to rekao. Posle toga se kreće sa proverom i pravi se priča. Nažalost, često se završava na tome da se dođe do druge strane, koja recimo to negira. Kod nas, političari nemaju taj osećaj odgovornosti da su dužni da ti odgovore na tvoje pitanje i da su dužni da ako nekog optuže za korupciju ponude i dokaze za to. Sve se svodi na ‘mi smo to

rekli i mi znamo da je tako, a vi novinari to objavite i treba da nam verujete na reč'. Nije problem objaviti nečije tvrdnje bez dodatne provere, jer ti često i nemaš vremena da sve to proveriš, ali ne sme se završiti na tome." (Novinar, 3 godine u novinarstvu, radio)

"Kada neko, recimo, optuži radikale, a on je iz LSV-a, to prenesemo i tu se strogo vodi računa da se radio ogradi, da je jasno ko je to rekao. E sad, nažalost, ovo je vreme gde se mediji utrkuju ko će biti prvi, tako da se često objavi nešto pa tek onda tražiš reakciju druge strane. Da li treba ili ne treba prvo proveriti, svakako da, ali nekad ta želja da budeš prvi dovede do toga da prvo objaviš pa tek onda ideš dalje." (Novinar, 13 godina u novinarstvu, radio)

"Pa recimo, ako saopštenja stižu faksom, ona su na memorandumu, u to se ne sumnja. Agencijske vesti nešto mnogo i ne koristimo. Ostalo – da, proverava se." (Novinar, 10 godina u novinarstvu, nedeljnik)

"Proveravam, ali zavisi. Ako na primer stigne ista vest iz tri agencije, onda baš i nemam potrebu da je proveravam." (Novinar, 10 godina u novinarstvu, radio)

"Proveravam, ali mislim da je odgovornost i na njima." (Novinar, radi u novinarstvu 12 godina, TV privatna)

"Ne proveravamo ali jasno kažemo 'saopštila ta i ta stranka, tvrdi, traži'..."

Odgovornost je na stranci odnosno političarima, nismo mi tu da ispravljamo ono što oni izgovaraju ili saopštavaju." (Novinar, 21 godinu radi u novinarstvu, televizija, javna)

"Odgovornost je apsolutno na političarima, za ono što pričaju, a drugi je problem što su naši političari takvi kakvi jesu pa govore kojekakve gluposti i laži. Evo, opet taj Dejan Mihajlov i ono čuveno pismo, mislim, sada se po sudovima vodi proces za to što je rekao, tužile su ga demokrate, a i u specijalnom sudu su ga isto nešto ispitivali. E sada, sve što je on tada rekao, objektivno to nije moglo da se proveri. Pitanje za njega bilo bi: reci ko je ako znaš, a ne da tu optužuješ Tadića i Živkovića. Ali, tada na toj konferenciji za novinare nisi ni pitanje mogao da postaviš, to je bilo – novinari došli, on rekao šta je imao i čao. I naravno, rekao je takve stvari koje ti niti možeš da proveriš niti da ih ne preneseš jer su, kako da kažem, bomba od informacije." (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list)

"Neke stvari naravno treba proveravati, kao što je bilo ovo za Jočića i Bulatovića da su bili sa Legijom na sastanku kada se predao; to je bio rekao Beba Popović na suđenju, i Guri. Takvu informaciju malo je teže proveriti, ali je posle sam Milošević to potvrdio. Ima takvih stvari, da kažem, komplikovanijih i ozbiljnijih, ali ima i ovih koje se lako mogu opovrgnuti kao izjave političara koje se na neki način mogu staviti pod znak pitanja. Na primer, kada je Predrag Marković posle godinu dana rada Skupštine ponosno rekao kako je ovaj saziv usvojio 80 i nešto zakona. Jeste, ali koliko se ti zakoni sprovode, da li se uopšte po njima radi ili ih Skupština koja ih je donela sama krši – to se može lako proveriti i u samom prilogu njegova izjava staviti u nešto drugačiji kontekst." (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska)

"Mislim, ne mogu da zamislim da je novinar odgovoran za to što je preneo nešto što je neki političar rekao. Ako je ovaj lagao to nije problem novinara. Naravno, ne bi trebalo prenositi izjave netrpeljivosti koje pozivaju na neku vrstu mržnje i

linča, ja se trudim da to izbegnem, ali ima toga u medijima.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Nivo novinarstva kod nas takav je da se izjave prosto puštaju tako kako dolaze i niko se ne bavi mnogo time da li su te informacije tačne, prosto ljudima i ne pada na pamet da provere. Zatrpali smo informacijama. Nemam često ni predstavu na koja bih vrata zakucala da proverim nešto. Eto, čak i taj poverenik za medije o kojem se toliko dugo priča, mi imamo poverenika ali nemamo instituciju poverenika. Mi nemamo gde da se obratimo. Svi izvori su nam zatvoreni. Mislim naravno na relevantne informacije koje možemo da dobijemo.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Zavisi šta ima u saopštenju. Ako se neko napada, onda obavezno pozovem drugu stranu, jer su saopštenja stranačka i ako nemaš drugu stranu ispadne bezveze. Mada, kao pre neki dan Labus neće da reaguje na Batićeva prozivanja pod izgovorom da neće da mu diže rejting, i onda ispada da je hajka i kada nije. A inače je odgovornost na njima, mada i novinari moraju da budu odgovorni.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

3.1.3.13 Da li se sećate nekog intervjua ili izjave objavljenih u vašem mediju koji nisu opravdani javnim značajem i principom zanimljivosti, već predstavljaju oblik prikrivene propagande?

“U mom mediju nisam primetila. U drugim medijima primećujem da se to često dešava. Razlog tome je prijateljstvo urednika sa određenim ličnostima. Neke stvari se prosto nameću. BK je tipičan primer. Ali tu su i drugi mediji, ma tu su svi mediji.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Bilo je i otvorene propagande, mi smo zbog toga prozvani od onog medijskog saveta, onog koji deluje pri Media centru, mislim. U dva slučaja imali smo prikrivenu ili otvorenu reklamu, plaćene oglase koji nisu kao takvi označeni nego je bilo otvoreno reklamiranje. Uglavnom je u pitanju ekonomski sektor, ne stojimo baš najbolje.” (Novinar, od 1996. radi kao novinar, dnevni list)

“Svakog dana toga ima i kod mene i u drugim medijima, jednostavno novine su primorane na to.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Ima toga, svakog dana. Svi se pravdaju aktuelnošću, a aktuelno je ako je neko iz nekog centra moći nametnuo tu temu. Toga naročito ima u ekonomiji, ali i kulturi, beogradskoj... Najmanje ima na političkoj koja se završava na višem nivou. Mada, dosta toga ima na ličnom nivou, odvedeš nekoga na ručak i on ti napravi tekst. Dosta toga je na ličnom nivou, nema mnogo teorija zavere, jednostavno urednik i novinar su takvi. Meni se desilo da me zove neki doktor, kao dobitnik tih i tih priznanja, mada ne znam gde je mene našao, jer ja ne pratim to. Odem kod koleginice koja prati zdravlje i kaže mi da on jeste stručnjak, ali voli marketing. Na kraju sam napisala tekst, znači podlegla sam pritisku, bukvalno je takva situacija bila. U jednom trenutku je rekao, kao, ‘ne znate kada ja vama mogu da pomognem’ i prvo sam bila šokirana. Urednik je rekao da ga uradim i da stoji u fioci, pa kada nemamo šta da pustimo da izvadimo njega. Tako je i bilo, s tim da sam se trudila da u celoj priči nađem nešto zanimljivo, da ne bude samo reklama.” (Novinar, 9 godina radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Kod nas toga nema. Okolo toga ima. Odmah se vidi šta je naručeno.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Čak sam i ja napisao jedan tekst i bilo me je sramota. Nenamerno sam ga napisao o Tadiću. Kada sam prespavao bilo me je sramota što sam ga napisao. Ima propagande u novinama za različite političke opcije.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Sećam se u svom mediju intervju sa jednim ambasadorom, koji je bio upravo to, naručen tekst. Često se dešava da moj medij pridaje značaj političarima koji ne skupe ni tri glasa na izborima.” (Novinar, 3 godine u novinarstvu, TV privatna)

“Ima tih intervju samo radi intervju, posebno u ovim dvosed-trosed emisijama gde su uvek isti gosti, takozvane javne slavne ličnosti koje su stalno prisutne u medijima bez nekog povoda i one se prosto sele sa fotelje na fotelju, iz studija u studio. Ne znam da li to neko i gleda, ja prebacim kanal.” (Novinar-urednik, radi u novinarstvu 17 godina, televizija, javna)

“Pa svaki političar se trudi da ono što je rekao ili uradio da to bude i emitovano, ma šta to bilo i bez obzira na to koliko je važno za gledaoce. Izjave mnogih političara ne zaslužuju da se puste i to je njihova obična promocija, ali dešava se da se njihove izjave puste iako u njima nema ničeg novog i važnog.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna, gradska,

“Postoji u svim medijima u kojima sam radio. To je manje-više protežiranje nekih likova koji su nama dobri na razne načine, bilo kao izvor finansiranja ili kao izvor informacija. Onda to moraš da propagiraš. Bilo je situacija da sam za neke intervju tek kasnije saznao da su bili plaćeni.” (Novinar, 6 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Da, to se svuda stalno dešava. Ima toga u svim medijima, ‘ajde objavi intervjujčić sa mnom da kažem šta ja mislim’, ma toga ima baš mnogo i svuda.” (Urednik, 8 godina u novinarstvu, nedeljnik)

“Bio je u mom listu intervju sa direktorom jedne banke a da meni baš nije bilo jasno zašto je on objavljen. Mislim da je to bila prikrivena propaganda, odnosno to je bio naš klijent za oglašavanje. Siguran sam da toga ima i po drugim medijima, ali ja preskačem u novinama sve što me ne zanima, tako da ti sad neki konkretan primer ne mogu dati.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Skoro svaki intervju, čak i kad nije sa političarima, predstavlja oblik skrivene propagande. To je ono kad novinar postavi sagovorniku konkretno pitanje, a on priča šta njemu odgovara.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Ne, ali desi se da neka firma ili kompanija zatraži da se objavi neki PR tekst. I to je kao deo novina, a u stvari to je priča o nekom njihovom projektu ili tako nešto. I kad bih ja to čitala kao čitalac, pitala bih se šta je ovo.” (Urednik, 15 godina u novinarstvu, nedeljni list)

“Ima toga. Pa ja sam uradila intervju s jednim sagovornikom iz oblasti medicine za koji nije bilo nikakvog povoda, već je on prijatelj jednog urednika. Želeo je da se čuje šta on ima da kaže, njegov stav.” (Novinar, 10 godina iskustva, nedeljnik)

3.1.4 Novinari i novac – odgovori ispitanika

3.1.4.1 Da li je vlasnik vašeg medija tražio da promovirate njegov privatni ekonomski, politički ili drugi interes ili da podržavate nekog od učesnika u izbornom procesu ili u javnom životu? Zna li da li je uopšte bilo takvih slučajeva?

“Jeste. Ljudi koji se predstavljaju kao delimični vlasnici mog medija povremeno imaju želju da se slikaju na mojoj televiziji. Ja im izađem u susret samo ako plate. Vlasnici privatnih medija u Srbiji uglavnom su ‘kontroverzni biznismeni’ koji ili imaju svoje stranke ili imaju jaka leđa u nekoj stranci. Da toga ima može da kaže svako ko gleda televiziju. Najočigledniji primer su Pink i BK televizija.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Da, pratili smo i promovisali predsedničkog kandidata njegove stranke, kao i za lokalne izbore. Rekoh već, radim u takvom mediju da je to prosto očekivano, dakle da ja kao novinar pratim tog kandidata i da svaki dan imamo prilog o tome gde je bio, šta je radio i slično. Isto je bilo i na BK. Karić je svuda praćen i sniman, stalno su se prenosili njegovi govori i promocije po mestima i on za to koristi svoj medij.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Moj vlasnik je biznismen koji je imao mnogo finansijskih skandala u koje su bili umešani vlada, lokalne službe, i on stalno traži da se tako radi. Ja to nisam radio, te afirmativne tekstove u kojima on priča gluposti i obrazlaže finansijsko poslovanje. U njima sve objašnjava, a sa druge strane nama ne može da objasni kako ne uplaćuje doprinose. Mislim da je uticaj finansijera veliki na novine, jer su novinari u strahu za svoje pozicije pod uticajem finansijera.” (Novinar, od 1999. radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Mi smo gradski medij i s obzirom na to da uredništvo zavisi od vlasti u Beogradu, to se odražava i na program. Ne mora to niko od nas novinara da traži ili da nam kaže, to je prosto tako i ti tome moraš sa se prilagoditi ako hoćeš da ostaneš tu da radiš. Što se tiče drugih medija, pa BK promoviše šta radi Bogoljub, kada su bili poslednji izbori na njegovoj televiziji najviše su se vrteli njegova stranka i on, naravno. Ne znam koliko je on to tražio, ali verovatno se podrazumeva da je jedan od prvih hedova upravo mesto koje je obišao Bogoljub Karić i to šta su rekli njegovi kandidati za predsednike opština. Jao, pre dva meseca na BK je bila promocija podmlatka Pokreta snaga Srbije, direktan prenos iz Sava centra – kako je to bilo smešno, bio je i mladi rudar i mladi seljak i mladi student i sva omladina koja naravno podržava Kariće.” (Novinar – skupštinski izveštač, 8 godina radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Nije. Kod mene se menjao vlasnik, došli su Nemci, ali se apsolutno ništa nije menjalo. Od mene nisu tražili, i ako imaju neki interes, on je na globalu vođenja novine.

Zna li da li je uopšte bilo takvih slučajeva?

“Znam da je vlasnik Glasa i Kurira vlasnik nekoliko preduzeća po Srbiji i da se skoro sa svakim sudi, a onda objavljuje tekstove o tome. Imaš primer Karića koji je otišao da primi nagradu na poljoprivrednom sajmu, prilog o tome je bio 15

minuta, a prilog o EBRD-u, koji je bio istog dana u Beogradu, bio je u Telefaktu tri minuta. Očit primer.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)
“Mislim, možda sam ja dosadan sa Karićem, ali šta da radim kada je on najočitiji primer takve vrste zloupotrebe. Dakle, on je kao vlasnik televizije to obilato koristio za svoju ličnu promociju u predsedničkoj kampanji, gde je bio, šta je radio, po 15 minuta njegove aktivnosti u Telefaktu. Pa za lokalne izbore, ova njihova što je bila kandidat za gradonačelnika, gde je bila, koju je decu danas posetila, koju mesnu zajednicu, šta im je rekla, obećala, dala... Da ne bude samo po Kariću, imamo ovaj RTS, državnu televiziju. Mislim, Tijanić je Koštuničin čovek, vladin je l', i naravno na RTS-u o Vojnoj vladi i posebno o ovom DSS delu sve najbolje. Toga nije bilo ni za vreme Đinđića ni za vreme Živkovića – o tadašnjem RTS-u možemo da kažemo šta hoćemo, ali nije bio režimski medij koliko je sada, a treba da je javni servis. I ovi iz vlade to maksimalno koriste, ministar pravde ili policije otići će da da intervju samo na RTS ili eventualno kod Bujoševića. Što, recimo, ne ode na B92?” (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list)

“Ne, nije tražio. Situacija se znatno promenila posle 5. oktobra. Ni novinari ni urednici nemaju tu vrstu stega ni pritisaka da se stavljaju na jednu stranu i da promovišu nekoga sa kim se ne slažu. Mislim da toga sada nema, mislim na medij u kojem radim.” (Novinar-urednik, 17 godina radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Jeste, zato što smo u sastavu kompanije. Kad vlasnik mog medija otvori novu firmu, naravno da će toga biti više kod nas nego u drugim medijima.”

Možete li se setiti primera?

“Svaki put kad potpiše nov ugovor ili otvori novu firmu.”

Znate li da li je uopšte bilo takvih slučajeva?

“Na BK je to bilo mnogo izraženo na prošlim izborima. Čak je i Savet za radiodifuziju reagovao.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, privatna TV)
“Da, vlasnik lično. Akcije njegove stranke koje ne zavređuju pažnju javnosti, već su potpuno nevažne.” (Novinar, 12 godina radi u novinarstvu, privatna TV.)
“On svakodnevno traži da se piše o njegovim poslovima u Stragarima i suđenjima. Jednom sam se izvukao i to ne radim. Ali kod nas je to često, čak više nego u drugim medijima.” (Novinar, od 1992. godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

3.1.4.2 Da li ste pisali u nekom komercijalnom dodatku, radili prilog za zakupljeni termin ili učestvovali u nekoj drugoj formi promocije privatnog biznisa, vladine ili nevladine akcije? Da li ste na to bili primorani? Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Ima takvih slučajeva u mom mediju koliko hoćete. Pa sve takve priloge rade novinari, neće valjda elektro-monteri. Kada neko hoće reklamni prilog, naravno da će da traži novinara da mu to uradi za pare. Samo novinari i znaju da urade

prilog, bilo da je reklamni ili ne.” (Urednik, 31 godinu radi u novinarstvu, TV privatna)

“Ja nisam. Uglavnom su to ljudi koji pišu za stranačke listove. Ima ljudi i u mom radiju koji su članovi pojedinih stranaka i pišu za listove tih stranaka, ili su aktivni učesnici u PR-u određenih stranaka.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Da, radila sam u izbornim štabovima, jer za kratko vreme tamo može da se uzme dobar novac. Izlazili su i neki marketinški dodaci kod nas, plaćeni tekstovi, ali baš u formi plaćenog teksta, i tu sam jednom radila pa me firma prešla, nisu hteli da mi daju pare. Jedva sam to naplatila tako da to izbegavam.”

Da li ste na to bili primorani?

“Ne, trebalo je da se plaća dodatno, a jasno je da je reklama.”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Često novine imaju te marketinške dodatke. To je sada normalna pojava. Mislim da nisu primorani na to.” (Novinar, od 1992. godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Radio sam za zakupljene termine. Tokom izbora imali smo biografije kandidata i ja sam tu bio diktafon. Ti postaviš neko lepo pitanje a on se kao seti. To se događalo. Nisam bio primoran, nego, kao, radim u firmi koja dobija pare za to, a meni to ide u radnu listu. Da nisam ja, uradio bi neko drugi. To mi je bio lak posao za taj dan. Uključim diktafon, popijem kaficu i ne razmišljam ni o čemu drugom.” (Novinar, od 1999. radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Samo u promociji vlasnika televizije ili njegove stranke. To je očekivano od svih koji rade na mojoj televiziji, niko te ne tera, to se podrazumeva s obzirom na to da si prihvatio da tu radiš.”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Rekla sam već, Karić, a ima novinara koji rade za vladu ili su radili za bivšu vladu. Šef sadašnjeg kabineta za odnose sa medijima je Srđan Đurić, bivši novinar. Nije to ništa neobično, on sada radi za vladu i njen je činovnik, šta će biti posle, videćemo.” (Novinar, 13 godina radi u novinarstvu, televizija, privatna)

“Jesam. Tekstove koji idu preko službe marketinga. Čovek plati i izađe priča o njemu, ali je to jasno navedeno da je u pitanju reklama.”

Da li ste na to bili primorani?

“Ne, to sam htela. Tezga, baš me briga...”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“To ti je praksa. Plaćeni termin, pa...” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

“Jesam, i nisam bio srećan jer je dosadno. To su plaćeni dodaci koje radiš kao zadatak. To su bile neke tribine nevladinih organizacija i to je bilo klasično prekucavanje onoga što je tamo rečeno. Bio sam primoran samo u smislu da je to moj redakcijski zadatak. Nikakva pretnja. I u NIN-u postoji veliki komercijalni

dodatak, ali mislim da niko nije primoran da to radi, tipa – ili to radiš ili dobiješ otkaz. Primoran si parama, jer ti je i to deo posla.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Znam da su kolege radile klasičnu reklamu. Pre neki dan naslovna strana Blica bila je slika pokvarenog mleka, a pored toga i dobro mleko, subotičko, koje se reklamira tamo.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Jesam. Za mnoge naše komintente koji se kod nas oglašavaju. To radim u dogovoru sa urednicima. Čovek dođe, donese lovnu i sam bira novinara. Radio sam i naručene tekstove.”

Da li ste na to bili primorani?

“Nisam. Radio sam samo ako mi se sviđa tema ili honorar.” (Novinar, 14 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

3.1.4.3 Da li je u vašem mediju uvek bila uočljiva razlika između redakcijskog sadržaja i oglasa?

“Mislim da smo samo par puta pustili plaćeni oglas da se naznači. Koliko ja znam, duplo skuplje je ako nije udaren štambilj ‘plaćeni oglas’. To u svakom mediju postoji kao tema, a ne kao oglas.” (Novinar, od 1999. radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Nije uvek. Nešto prođe kao vest, a nije vest, već deo propagande. Međutim, to je mnogo češće u štampanim medijima. Razna ‘obaveštenja’ o sniženjima i tekstovi kako je recimo baš ta prodavnica najjeftinija u gradu.” (Novinar, 3 godine radi u novinarstvu, radio)

“Mislim da da. Drugaćijim fontom. Znam da u svim medijima ima plaćenih tekstova.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Uvek, druga je vrsta slova kod oglasnog teksta. Čula sam da se dešava da se plaća tekst umesto da ide oglas, ali ne znam konkretno nikoga ko je to radio. Ima dovoljno pacijenata da hoće da daju pare i da lepo izađe o njima u novinama.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

“Pa, ne uvek. Mislim, nama su se dešavali slučajevi da zbog određenog teksta kompanije povuku oglas, jer neće da mi njih pljujemo a oni nama daju pare za oglašavanje. A dešavalo se i to da ne pustimo tekst da oni ne bi povukli oglas, to je bilo za Kariće. To je uglavnom iz ekonomske sfere.” (Novinar, od 1996. radi u novinarstvu, dnevni list)

“Potpuno su odvojeni oglasi od ostalog programa.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Apsolutno uvek. Misliš reklame. Da, one su uvek odvojene u blokove džinglovima osim ako nemamo sponzora neke emisije ali i to se jasno vidi. Vidi se logo ili reklama na početku, za vreme ili na kraju te emisije.” (Novinar-urednik, 17 godina radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Ko ume da čita novine taj prepozna šta je šta. To nije stalna pojava, ali ima toga. Kao, pojavi se neki proizvođač vina, pa sad mi malo pričamo s njim zato što će on da se reklamira u našim novinama. Verovatno je to bio i slučaj sa onim

direktorom banke kog sam već pomenuo.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

3.1.4.4 Zna li za slučaj da je propagandni materijal u vašem mediju plasiran u klasičnoj žurnalističkoj formi?

“Da, da. Znam na osnovu mnogih priča iz hodnika da se izvesni krupni biznismeni, političari, direktori na taj način upliću. Tako nas kupuju... I šta nama preostaje? Ja inače imam veliki problem sa osvešćenjem srpskog novinarstva. Nema više Slobe koji nas je na neki način ujedinio i sad smo kakvi smo... Možda će proći, možda.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Ima. Saopštenja banaka, kao dobili nagradu, ali vidiš da je u pitanju reklama. Bilo je na primer da je Rajfajzen potpisala ugovor sa EBRD-om neki ugovor i mi to pustili. To jeste njima reklama, ali fakat je i da je vest. Mala je razlika i stvar je urednika šta će da objavi. Svuda je isto. Imaš prijatelje i znaš kako funkcioniše.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

“Da, ako je reč o našim komitentima. To proprate i drugi, samo sa manje pažnje.”

Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Da, BK prikazuje ‘Idola’ i u vestima javlja ko je ušao u finale, ko je pobedio... Mislim da je to klasična reklama.” (Novinar, 5 godina iskustva, privatna TV)

“Ja sam imao priliku da to radim. Dobio sam rezultate nekog istraživanja o tome koja se kafa najviše pije i ispalo je da je Grand kafa najbolja u svemu. I ja sam napisao neki tekst, bezvezan, ali se posle ispostavilo, kada je objavljeno, da to i nije bio baš moj tekst, dosta je bilo izmenjeno i nije bilo potpisano mojim imenom. Čak sam ga i predao bez potpisa. Ja sam se malo bunio zbog toga ali prošlo je. Prešli smo preko toga.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Jeste, za debelu lov. Ja sam pisao.” (Novinar, 14 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Nije, ali sve više naginje ka tome, afirmativni tekstovi, PR agencije moraju da zarade neki dinar i da opravdaju postojanje... kidišu ti za vratom.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Na mom radiju ne. Ne znam da se to pojavljivalo u drugim medijima. Mogu da pretpostavim da se dešavaju takve stvari. Verovatno da ima.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

3.1.4.5 Da li ste bili angažovani za prikupljanje ili kreiranje oglasa, ili za neke druge marketinške akcije prikrivenog oglašavanja?

“Ne. Mada se desi da sa novinarom koji ide negde u unutrašnjost, u neku fabriku za intervju, pođe i neko iz marketinga, da možda napravi neki posao. Pa sad, da li je to zloupotreba ili nije, ne znam.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Trenutno ne, ali ranije jesam u nekoj drugoj redakciji. Tu postoji ono, šefu marketinga je teško da uspostavi kontakt sa nekim oglašivačem, pa onda pozove novinara koji je već imao kontakte s njim, da posreduje. To je ta vrsta pomoći, a da novinari sami trče, jure za oglasima, mislim da toga baš malo ima. Čak mislim da postoji i tačka u kodeksu da je novinarima zabranjeno da rade u marketingu i mislim da se to poštuje.” (Urednik, 15 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)
“Ne, baš nešto i nisam s tim marketingom...”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Možda je pre toga i bilo, ali sad sve manje i manje, jer sada je poplava marketinških agencija koje to rade. U tim agencijama ionako ima mnogo ljudi iz sveta novinarstva ili su se na bilo koji način bavili javnim informisanjem.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Nisam, ali znam da ima ljudi koji rade i to im je dodatni izvor prihoda. (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Ne, nikako. Mislim da u mom mediju to niko nije radio, ne mogu 100 posto da tvrdim ali koliko znam nije. A u drugim, pa zavisi. Postoje novinari za koje se tačno zna da su uz neku političku opciju i verovatno ih te stranke angažuju. Pa Tijanić se sam hvalio kako je radio u kampanjama pojedinih političara, kako im je smišljao slogane, tako da sigurno ima toga. Opet, ovi tabloidi, to što radi recimo Kurir koji namerno pušta dezinformacije, to je nečiji marketinški trik, nečija promocija, samo je malo sakrivena.” (Novinar, 20 godina radi u novinarstvu, privatni dnevni list)

“Nisam. Nudili su mi da nađem pa da imam procenat, ali me nije zanimalo. Ima ljudi koji to rade, prosto im je to dodatni izvor zarade.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

“Glavni uticaj na novinare dolazi iz marketinških agencija, to je javna tajna. Određena agencija povede novinare na putovanje i novinar će tome pridati značaj. Njihovom klijentu će se pridati značaj. I mene su zvali iz agencija. Ali nisam išao, dosadni su. Ne znam da neko dobija novac za to što će da napiše tekst o nekome.” (Novinar, od 1996. radi u novinarstvu, dnevni list)

3.1.4.6 Da li ste primili neki poklon, bili na plaćenom gostovanju (ručkovi, putovanja, uobičajeni oglašivački rekviziti male vrednosti, znaci sitne pažnje)? Da li je to uticalo na vaše izveštavanje? Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Jesam. Putovanja, naravno ako ti plate, i to samo ako je procena urednika da se ide. Dobila sam na poklon sat. Pre godinu i po dana pojavila se vest da je hrana jednog proizvođača hrane za bebe nesipravna. Istog dana, organizovali su konferenciju za novinare, ja sam se zadesila u redakciji i otišla. Na ulazu su nam delili kesice i tu su bili satovi. Zbog toga nisam drugačije pisala od onoga što sam mislila da je trebalo da pišem. Znam za kolege koje su uzimale dnevnicke od firmi koje su ih vodile, ali znam, u mojoj firmi konkretno, da su za to bili kažnjeni.”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“U svakoj redakciji se zna koji je novinar potkupljiv. Imaš primere da se prodaju za karte za bioskop. Znam da se u političkoj kuka što ne dobijaju ništa. Jednom se dogodilo da koleginja i ja odemo na isti događaj. Nju nije glas da piše samo ako dobije nešto. Kada sam kretala, urednik je rekao da napravim vest, a kada smo se vratile ona se trudila da tekst bude što veći, pa i neka slika. Namerno sam napravila samo kratku vest.” (Novinar, od 1996. godine u novinarstvu, dnevne novine)

“Dobije se kao neki znak pažnje, ali ti onda pišeš baš pažljivo. Ima toga, uzimaju novinari te hemijske, za ručak se ogrebu.... ma kakvi, ma prodaju se za hemijsku i blok. On sam sebi napravi autocenzuru, jer oseća da je tome nekom dužan. Svi kriterijumi su toliko pali... da on oseća ako je dobio neki ručak, parfem, knjigu, ne znam šta, sam se novinar usmeri u tom pravcu, ne mora niko ništa da mu kaže. Ali, priče o stanovima i krupnim stvarima, ma kakvi, to su bajke...” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Trudim se da taj poklon ne bude ništa što nisu primili u istom momentu i drugi novinari. Izbegavam da lično dobijem poklon. Nisam došao u situaciju da se neko ljuti na mene i da mi kaže ‘mi smo tebe vodili na put u Brisel a ti nas guziš’. Te iste ljude potkačio sam i pisao neafirmativne tekstove. Takav je posao, nažalost. Stavim im do znanja da će jednog dana doći na tapet.” (Novinar, od 1999. radi u novinarstvu)

“Nažalost, jesam jednom primio poklon, jako mi je bilo neprijatno zbog toga, ali nije uticalo na moje pisanje, niti može. Tri puta sam odbijao, ali eto primio sam. Dobio sam mobilni telefon koji sam poklonio mojoj ženi. Ja tada nisam imao mobilni, pa su me oni pitali za kontakt telefona. Dao sam im fiksni, pa su me pitali za broj mobilnog i kad sam rekao da nemam onda su mi poklonili. I ja sam to odmah prijavio celoj redakciji. Ali, ne može to da utiče na mene.” (Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, nedeljne novine)

“Jesam, to je u neku ruku normalno – hemijska, kapa. Na moje izveštavanje to ne utiče. Nisam bio u toj prilici. Ljudi koji prate ekonomiju idu na događaje gde firma spremi poklone, pa ih vode na putovanja i onda novinaru bude neprijatno da napiše da su lopovi, kao, ‘priča se, ali su oni OK’.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Primao sam poklone, ali su to sitni pokloni koji se uvek dele na prezentacijama, završetku neke kampanje, poslovnim ručkovima, ali to se nije odnosilo samo na mene već na grupu novinara koja je to pratila. To su uglavnom knjige, olovke, kancelarijski materijal. Sitne stvari. Ali nije uticalo na moje izveštavanje.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Toga ima mnogo, u poslednje vreme baš mnogo. Novinari veoma rado odlaze na takve konferencije za novinare, susrete, dobijaju od hemijskih olovki do mobilnih telefona, putovanja avionom... Mi tu ništa ne branimo, ali ne puštamo nikakvu informaciju koja će nadoknaditi te poklone. Novinarima će verovatno biti nezgodno da o tome ko im je nešto poklonio pišu loše. Ali, s druge strane, reklamni tekst mu neće proći, kod mene barem. Nikad. A opet i ti koji zovu, računaju na to da neće baš svako da se upeca na taj poklon. On računa, ako se i pola upeca, onda je OK.” (Urednik, 35 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Naravno, olovke, blok, i ne znam, čokoladice... skoro je bilo ovo ‘Brendovi Srbije’ pa su delili čokoladice, ali to je to. Ne primam nešto što prelazi sitnu vrednost. Sitna vrednost se zna šta je i tu nema dileme. Lepo sam se najeo čokoladica. Ručak i putovanje nikada, ništa ti ja nisam dobio (smeh). Da li bi uticalo na moje izveštavanje? Pa ne verujem. Mislim da nikakav problem ne bi bio da ručam, da popijem nešto, ne znam, jednom ili dva puta mi se desilo da su mi političari u skupštini državne zajednice platili piće. To da. Ali uzeo sam kiselu vodu ili sok, nešto tako. Čak mi je jednom platio političar koga ja privatno ne simpatišem i to nije promenilo način na koji ja njega pratim. Nije mi postao ništa simpatičniji, ali to što mi je antipatičan ne utiče na to kako ja o njemu pišem.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Te sitnice dobijam stalno, a od krupnijih stvari nekoliko puta dobio sam flašu viskija, išao na ručkove i večere. Odbijao sam krupnije od toga, a dešavalo mi se da pokušavaju da me podmite da pišem lepo o njima. Nudili su mi nekoliko puta stan, bolji posao, posao za ženu, direktorsko mesto, ali to sam uvek odbijao iako mi je nekad bilo teško da to uradim.” (Novinar, 14 godina radi u novinarstvu, nedeljni list)

“Jesam. Išao sam sa DS-om na neko putovanje, imali smo plaćen smeštaj i hranu, a rokovnik i kalendar dobiješ u svakoj firmi u koju odeš po zadatku.”

Da li je to uticalo na vaše izveštavanje?

“Ne. Smešno mi je da tako nešto utiče.” (Novinar, 3 godine radi u novinarstvu, TV privatna)

“Novinarima je to svojstveno. Ne bih da generalizujem, ali dešavalo se često da sam ja upravo zbog toga morala da postavim sebi neko pravilo. Mi imamo taj problem nedostatka materijalnih sredstava i plata od kojih živimo, kao i svi, ljudi smo. Ima slučajeva da su kolege sklone tome da urade nešto za nekoga zarad materijalne nadoknade. Za mene znaju da neću, pa me niko i ne pita. Ako sedim sa nekim od političara, jedno piće plaćam ja, drugo oni...” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ne, zato što obavezno to prvo raščistim, da nemam nikakvu obavezu prema njima.”

Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Znam. To je manir u Srbiji: ja tebi ručak, putovanje, lokanje po kafani, a ti o meni piši lepo, do prve prilike dok se ne posvađamo, pa opet sve ispočetka.” (Novinar, 12 godina radi u novinarstvu, privatna TV)

3.1.4.7 Da li ste u izveštavanju koristili tzv. PR materijal, fakta, fotografije itd.? Znate li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Da, ako nemamo u svojoj dokumentaciji. Dešavalo se i da političari insistiraju na svom materijalu, ali to obično ne uvažavamo. Normalno je da se koristi PR

materijal kada nemate svoj, kako bi ste propratili sve važne događaje.” (Novinar, 12 godina radi u novinarstvu, privatna TV)

“Da, naročito u toku kampanje, jer nijedna televizija ne može da prati sve što se u kampanji događa. Jednostavno, nema tehničkih mogućnosti, u smislu dovoljnog broja kamera ili novinara. Jednom me je jedan političar zvao da zamoli da ne pustim snimak na kom je bez kravate, nego da mi on pošalje drugi na kom je skockan. Nisam pristala. Rekla sam mu da ubuduće pazi kako se slika.”

(Novinar, 5 godina radi u novinarstvu, privatna TV)

“Jesam zbog nekih faktografskih podataka. Svi to rade. Kada radiš o nekome odeš na sajt i uzmeš faktografske podatke.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, dnevne novine)

“Da koristio sam ih. Iz njih izvlačimo ono što bi bilo relevantno za izveštaj. Ne naznačavam posebno da su to podaci iz PR materijala. Uglavnom koristim podatke koji su brojčano vidljivi, koliko je, recimo, neko izdvojio novca za nešto. Ali nisam koristio hvalospeve koji se nađu u takvim materijalima.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Ne i znam šta je cilj, 90 posto će pustiti a da ne napravi proveru.” (Urednik, 12 godina u novinarstvu, dnevne novine)

“Ja nisam, ali znam za slučajeve i iz svog i iz drugih medija. Skidali su saopštenja privatnih kompanija i ubacivali u svoje priloge. Dešava se da nam stranke šalju snimke sa izjavama kandidata na izborima. To je korišćeno selektivno, za pravljenje normalnih priloga.” (Novinar, 3 godine radi u novinarstvu, TV privatna)

“Fotografije ne, PR materijal da, ali s tim što ga ne plasiraš onako kako ti ga oni pošalju, nego ako dobijem saopštenje ja neću njihov lid da stavim u prvu rečenicu ako smatram da je važnije nešto što je u sredini teksta ili na kraju. U drugim medijima? Naravno da primjećujem, pogotovo u dnevnim novinama koje se bore da budu tiražne. Toga mislim ima svakodnevno.” (Novinar, 6 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Da, često. Fakta da, ono što može da se iskoristi kao činjenica koju dobiješ u saopštenju neke PR agencije. Koristiš ono što smatraš da su činjenice, lako proverljive.” (Novinar, od 1996. radi u novinarstvu, dnevni list)

“Da, naravno. To koristim kao pomoć. Takve informacije se ne proveravaju. Pretpostavljam da je u drugim medijima isto.” (Novinar, 2 godine radi u novinarstvu, novinska agencija)

“Ne koristim PR materijale. Sem, ako recimo dobijem šta je neko pričao na press-konferenciji, a nisam stigla sve da zapišem. Materijali se ne dobijaju često, a i ne pogledamo te PR materijale koje dobijemo. Ako bih i koristila podatke iz PR materijala, ne bih ih posebno označavala, sem ako nije neki diskutabilan podatak.” (Novinar, 10 godina radi u novinarstvu, radio)

“Koristimo podatke, fotografije, činjenice koje su tu prikupljene, to može biti korisno. Ne smeta mi, uštedi mi vreme koje bih potrošila na listanju dokumentacije ili na internetu. Mediji rado to koriste, novinarima to umnogome olakšava posao i štedi vreme. Uostalom, ne možemo ni sve znati ni svuda biti prisutni i sve obići. Nekad nemate mogućnosti da odete da fotografišete, pa

jednostavno iskoristite već priloženu fotografiju ili CD.” (Novinar-urednik, 17 godina radi u novinarstvu, televizija, javna)

“Da, koristi se. Dešava se da to ljudi pretvore u vest. Dešava se da neko ne stigne na konferenciju i da i ne pita šta je bilo i ko je šta rekao, nego samo uzme PR materijal. Retko se dešava da izađemo sa konferencije bez PR materijala. Ja sam već rekla da neki mediji služe isključivo kao sredstvo PR-a.” (Novinar, 8 godina radi u novinarstvu, novinska agencija)

3.2 Analiza: novinari i elementarna etička pravila

“Treba nam supernova, sve je u raspadu. Ekonomska situacija utiče, ali prošli smo mi i gora vremena pa nismo bili ovakvi. Mi se sada zapravo suočavamo s tim kakvi smo u stvari. Nije lako pogledati se.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljni list)

“Novinarstvo je degradirano i poniženo. Novinarstvo ovde je prostor za manipulaciju, prostituciju, propagandu, izživljavanje, laži, sa tendencijom da se vređa inteligencija publike, a često i integritet gledalaca”. Ovu oporu dijagnozu u našoj anketi izrekao je novinar koji ima 12 godina staža. Sada je na privatnoj TV. Naše istraživanje otkriva sumornu sliku: novinari u Srbiji su veliki pesimisti – svih 30 anketiranih novinara listom ocenjuju stanje kao loše, katastrofalno, nikad gore...

“Materijalno, socijalno i profesionalno novinarstvo je degradirano, isuviše pomešano sa politikom i političarima koji i dalje žele kontrolu nad medijima.” (Novinarka, osam godina staža, javna gradska TV)

“Glavni problemi danas su: subjektivnost, politička pripadnost, prodavanje za male pare ili garsonijere. Veoma se plašim autocenzure. Treba nam supernova, po mom mišljenju, sve je u raspadu. Ekonomska situacija utiče, ali prošli smo mi i gora vremena pa nismo bili ovakvi. Mi se sada zapravo suočavamo s tim kakvi smo u stvari. Nije lako pogledati se. A novinari se prodaju za male pare i male ideje – nemoral i zaludjenost. Meni u novinarstvu najviše nedostaje širi pogled na situaciju, mnogo se toga svelo na sitne stvari, uske interese, afere, skandale, kome su se videle gaće. U situaciji u kojoj smo kao društvo, novinarstvo je ispod svakog nivoa. Sve ide unazad.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljni list)

“Ima izuzetaka, ali novinara u novinarstvu Srbije više – nema. Na sceni su zabavljači, držači mikrofona, prenosioci, otvarači usta, prepisivači i puki politički diletanti.” (Novinar, 31 godina staža, privatna TV)

Mučno suočavanje: U poređenju s istraživanjem pre dve godine indikativno je da sada novinari mnogo više govore o nesigurnosti, strahu da ne ostanu bez posla, mnogi govore o atmosferi opšteg beznađa, nesigurnosti i nezaštićenosti koji vladaju u mnogim medijskim kućama. Naši anketari su stekli utisak da su novinari zastrašeni da pričaju o profesiji, pogotovo o medijima u kojima rade. U nekim redakcijama čak su zapaženi i dežurni “tasteri” dok su naši anketari razgovarali sa novinarima. Nijedan od trideset novinara, među njima je bilo “poletaraca”, ali i iskusnih novinara sa višedecenijskim stažom, nije potvrdno odgovorio na pitanje – može li se živeti od novinarstva!? Većina ne bi uspela da sastavi kraj s krajem da nije pomoći roditelja i porodice.

Iz raznolike lepeze odgovora na važno pitanje o proveri tačnosti informacija može se zaključiti da na ovoj ključnoj tački prevlađuju ravnodušnost i nihilizam: “Mogu da se zakunem da niko ne radi po pravilu potvrde informacije iz dva nezavisna izvora. Svako se trudi da to odmah objavi i svi se bore za publiku. Verujem da ima mnogo informacija koje su glasine ili su neproverene. I ovde se

kao i na Zapadu juri vest. I ne verujem u objektivnost medija i novinara, a volela bih da je tako, da se informacija proveri kod više izvora. Ali pošto je tržište takvo, gladno, besomučno se juri za informacijama, skandalima, trač informacijama, mislim da novinari to i pružaju. A i novinari su neobrazovani i ne znaju ni šta treba da pitaju i sa koliko izvora treba da se služe gradeći neku informaciju. Svako treba da pođe od sebe, šta i kako treba da se radi, ali većina novinara radi samo za novac, a ne za objektivnost. Sve dok se ta objektivnost ne bude plaćala ovako će i biti.” (Urednica, deset godina staža, radio)

“Stanje je katastrofalno. Pošto sam istoričar, pratio sam razvoj štampe u Srbiji i mislim da nazadujemo: ne samo zbog neozbiljnosti novinara, već urednika i vlasnika koji nisu svesni svoje uloge i snage. Cilj je – da se sitno ušićari.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

Ovogodišnje istraživanje otkriva da je posustalo ne samo istraživačko novinarstvo, već da se napuštaju i neki osnovni profesionalni standardi: ne proverava se tačnost informacija, ide se linijom najmanjeg otpora u svakom pogledu, novinarstvo se sve češće svodi na puko prenošenje najrazličitijih izjava ne samo političara i državnih organa, pre svega policije, već i sumnjivih lica koji kruže redakcijama i nude svoje usluge. Posebno zabrinjava činjenica da su neki mediji vlasništvo ljudi sa kriminogenom biografijom koji kroz medije pokušavaju da operu svoje biografije i novac, ali i da se pozicioniraju na političkoj sceni. Na senzacionalizam u novinama gleda se kao na nešto od čega se živi, to prodaje novine.

Novinari vrlo kritično govore o sebi: čak se i poznatim novinarima, koji su donedavno veoma uvažavani zbog visokih profesionalnih dometa, sada zamera da su standarde spustili ispod dozvoljenog nivoa, osobito kada se nađu oči u oči sa političarima, moćnicima, biznismenima. Sve češće se uočava da se novinari gotovo po pravilu ne suprotstavljaju, čak ni kad sagovornik bezočno laže: “Skoro je Bojana Lekić radila intervju sa Milenkom Smiljanićem iz SSSS, koji je jednog momenta naveo kako su ona i on svih ovih godina bili na istoj strani. A on je svih tih godina bio Miloševićev sindikalac. Ona je to prećutala jer je Smiljanić u dilu sa Bogoljubom Karićem.” (Novinarka, 13 godina staža, dnevni list)

“Velja Ilić je odličan primer. On svašta ume da kaže, a novinari gotovo uvek očute. Novinari često nepripremljeni vode intervju. To se dešava i neprikosnovenim novinarima, došlo je do srozavanja i na ličnom i na profesionalnom nivou. Kad nešto pratiš duže, nečiju emisiju, shvatiš vremenom da to više nije to i prestaneš da gledaš.” (Urednica, 10 godina staža, radio)

“Političari lažu i to je po difoltu. Vučića pitamo kao da je tek sada počeo da se bavi politikom, a ne šta je radio kao ministar informisanja.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

Zašto ćute: Mnogo anketiranih postavljaju pitanje zašto novinari ćute i ne postavljaju relevantna pitanja čak ni na konferencijama za novinare: “Sećam se intervju sa Milom Đukanovićem kada je rekao da mu je ded ostavio toliko imovine da ni pet generacija to ne može da potroši. Tog nesuprotstavljanja

bilo je mnogo više tokom 90-ih. Imaš čuveni onaj primer sa Miloševićem i gajbicama, kako se mali Marko obogatio. I šta bi bilo da je recimo taj novinar rekao 'ajte, molim vas, ma šta pričate!' Mogu samo da pretpostavim..." (Novinar, 20 godina staža, privatni dnevni list)

Veliki broj anketiranih otvoreno i rezignirano priznaje da novinari često ne znaju dovoljno o onome o čemu sagovornik govori, ili nemaju hrabrosti da postave potpitanja da bi dobili odgovor na ono što sagovornik preskače ili bezobzirno laže. Uočava se fenomen mladih, neukih i neiskusnih novinara koji su prema mišljenjima znatnog broja anketiranih, isforsirani do važnih pozicija (najčešće na televiziji): "One ipak ne mogu te emisije da iznesu, ni intelektualno, ni mentalno. A ima i dogovorenih razgovora, to se isto vidi..." (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

"Strah od političara uveliko je prisutan: novinar čuti kao jagnješće dok ministar Ilić očigledno laže, ali oštro propituje Natašu Kandić, na primer", kaže urednik sa 12-ogodišnjim iskustvom.

Lošem stanju u medijima znatno doprinose i političari: vole svašta da pričaju o političkim protivnicima i pokušavaju, često s uspehom, da u to uvuku medije. Preko "dobro obavještenih izvora" najčešće se vodi rat sa političkim oponentima u kome se sredstva ne biraju. Treba li uopšte naglašavati da i ovo istraživanje otkriva da institucija ispravke ovde nije prešla u redovnu praksu.

"Ispravke nisam objavljivao. Stvarno. Napiše se uvek ono čuveno 'grubom tehničkom greškom'... To znaju i na prelomu, i oni to i urade. Ali ima i druga varijanta: evo, Srđan Đurić svakog dana u ime vlade šalje demanti, iako je u većini slučajeva dotični tekst bio istina." (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

Treba uvažiti i argument da nepostojanje Zakona o dostupnosti javnih informacija često onemogućava novinare da dođu do relevantnih činjenica i pišu objektivno. Na naše pitanje da li se sećaju da su žrtve nesreća ili zločina izložene javnosti bez posebne zaštite i, posebno, da li je bilo nepotrebnog identifikovanja žrtve posebno maloletnika, bilo je mnogo indikativnih odgovora koji ne služe na čast profesiji. Većina je apostrofirala epizodu kada su maloletnici bacili sa Brankovog mosta u Beogradu svog vršnjaka koji je poginuo, ali i pompezni TV nastup dr Stajkovca:

"Mediji su natrčali na tu priču. Požurili su da naprave priču da je beba zlostavljana. Trebalo je zaštititi porodicu. To je užas. Bilo je slika, imena... i mi smo davali priču sa konferencije za novinare koju je držao Stajkovac. Ostatak smo prenosili iz štampe. Mogli smo da budemo pažljiviji." (Novinarka, 2 godine, novinska agencija)

"Bio je tekst o maloletnom Romu Z. M. iz Velikog Gradišta. Kako, samo inicijali!? A ako mu objaviš ime i prezime čaleta? Koliko ima Cigana u Velikom Gradištu, a koliko njih su osmogodišnji Z. M.? Fala bogu da su svi u Velikom Gradištu znali o kome je reč." (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

Neki su se kod ovog pitanja setili prikazivanja tela nesrećnih vojnika nađenih na Topčideru, drugi su kao ilustrativan primer zloupotrebe žrtve nesreće podsetili na slučaj devojke koja je poginula od automobila u kome je bio ministar poljoprivrede. (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

Jedan novinar prigovorio je Milomiru Mariću što se javno hvalio da je išao da izjavi saučešće Ružici Đinđić, pa je taj razgovor posle objavio u svojim novinama kao veliki intervju. Sve su ovo primeri nedopustivog kršenja etičkih normi profesije.

Samo je jedna osoba stavila ovaj problem u širi kontekst:

“...A tek žrtve u Srebrenici, preračunavaju, sabiraju, oduzimaju, kako nije 7000 nego 2500... To je sve ipak nedopustivo, da ne kažem – neljudski...” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

Hleba i igara: U skoro svim medijima najčešće žrtve beskrupuloznog novinarstva jesu i maloletna sirotinja bez zaštite, deca iz domova, deca zaražena sidom; maloletnim samoubicama objavljuje se puno ime i prezime. Nekada su dobri običaji novinarstva nalagali da se nesrećnicima koji su samovoljno okončali život u medijima ne pominje ime. Sada, ove drame prate svi mogući podaci: ime, prezime, “fotografija sa lica mesta”.

“Toga ima pogotovo u dnevnoj štampi, puštaju se imena ljudi, slike. Konkretno, primer onog deteta koje je zaraženo sidom u bolnici i koga su novinari slikali. To je ne van etičkih novinarskih pravila, već van svih ljudskih pravila. I niko nije reagovao, nijedno novinarsko udruženje, te silne nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava, niko nije reagovao. Umesto da su svi ti novinari 'skočili' na državu da obezbedi svaku pomoć u lečenju i daljem životu tog deteta, oni su pristali na najnižu moguću senzaciju – da se dete slika, da roditelji pričaju...

Oni su pristali na najnižu moguću senzaciju...

Potpuno obrnut proces. Šta rade novine, pa to je strava – ne objave ime žrtve već inicijale, ali zato njegov otac, punim imenom i prezimenom... i to se stalno dešava. Ili, kad su ona deca u Zemunu ubila trudnu majku, išli su i slikali tu maloletnu decu. Nekad vam zaista bude grozno što se uopšte bavite ovim poslom.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

Gotovo većina anketiranih smatra da je sve posledica trke za tiražom:

“Mislim da se to prevashodno dešava zbog velike konkurencije, da se privuku čitaoci. Srbi su narod kojem je u ovoj kriznoj situaciji, kriznoj u socijalnom i ekonomskom smislu, dovoljno dati hleba i igara, pa da se zabave.” (Novinarka, 8 godina staža, novinska agencija)

U našim medijima je već godinama ozbiljno narušena presumpcija nevinosti.

U ovom važnom i delikatnom segmentu, gotovo svi novinari priznaju da su veliki krivci. Izgovor je da se to najčešće čini iz neznanja, ali i zbog senzacionalizma.

“U Srbiji je uobičajeno da se osumnjičeni tretiraju kao optuženi, optuženi kao kažnjeni, a kažnjeni, paradoksalno, kao zaštićeni. To se događa zbog 'svetle' tradicije srpskog novinarstva...” (Novinar, 31 godina staža, privatna TV)

Pojava je najviše došla do izražaja tokom i posle akcije Sablja, ali i suđenja koja su usledila.

Politička nekorektnost: Prema odgovorima na pitanje da li se pri izveštavanju o kriminalu pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska)

pripadnost moglo bi se zaključiti da na ovoj tački vlada izuzetna politička korektnost. Svi na to navodno mnogo paze, ali mediji su ipak puni neprihvatljivih etničkih odrednica koje najčešće uvode u zonu uvredljivog, nenormalnog ili kriminalnog.

“Kada su bile tuče u Novom Pazaru na utakmici, nazivali smo ih Sandžaklije. Za onog nesretnika što su mu nabili metlu vodilo se računa da se istakne da su nasilnici Mađari, a jadnik Srbin, a nije se isticalo da su oni pijanci. Šta je kasnije bilo to nema veze. To je prikazivano u širem političkom kontekstu i mislim da je bilo zloupotrebjeno.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Ovde kada neko nije Srbin uvek se naglasi Albanac, ili Mađar, taj i taj, ubio je tog i tog Srbina. Insistira se na tome. Uvek se istakne da je on pripadnik verske ili seksualne manjine. Toga ima u svim medijima.” (Novinar, 2 godine staža, dnevne novine)

“Recimo ako se radi o sukobu sa skinhedima, onda je važno da se pomene i da je reč o Romima, jer je tu razlog netrpeljivosti.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Negde sam pročitao da je Svilanovićeve majka Albanka... Kakve to veze ima?”, pita se jedan kolega (5 godina staža, nedeljnik). Očigledno, ovde je etnička odrednica naglašena da bi se ličnost javno politički diskreditovala.

Najčešće diskriminisana grupa su Romi: pripadnici ove manjine, pa i maloletnici, uvek su u konfliktnim situacijama etnički apostrofirani.

Jedan anketirani novinar ocenjuje da se preteralo sa “političkom korektnošću”:

“U mom mediju se pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska) pripadnost. Mislim da je ceo taj koncept političke korektnosti i pozitivne diskriminacije proistekao iz naopakog shvatanja da su sve te grupe ne samo jednake pred zakonom, već i podjednako prihvatljive. Za mene je neprihvatljiv koncept višeženstva, kriminalizacije preljube ili pripadnost etničkoj grupi kao opravdanje da se izbegne redovno školovanje. Ako su sve religijske grupe jednako prihvatljive, onda je kanibalizam sa Jave jednak budizmu, što je za mene neprihvatljivo.” (Novinar, 31 godina staža, privatna TV).

Izgleda da su kolumne Aleksandra Tijanića, po mišljenju više anketiranih, oličenje neprihvatljivog govora mržnje na medijskoj, ali i javnoj sceni. One s čijim se mišljenjem ne slaže, Tijanić u svojim u kolumnama naziva *najgori spermatozoidi, dripci, kurve, mongoloidi, dojilje mafije, monike luinski, herpesi na licu Srbije, rekonvalescenti od neuspešno lečenih velikih boginja...* Gotovo svi anketirani novinari ocenjuju da Tijanić narušava neke elementarne postulate profesije: na protivnike ide *ad hominem*, karikira i izvrguje ruglu njihove fizičke osobine, zadire u porodičnu intimu:

“U kolumnama neki novinari sebi daju za pravo da svašta kažu. Aleksandar Tijanić je idealan primer. On je javno u NIN-u vređao žene, za jednu svoju protivnicu nedavno je napisao u istom listu da je ‘pravnicu u menopauzi evolucije’. Degutantno, ispod svakog nivoa.” (Novinarka, 3 godine staža, radio). Svaki govor mržnje jeste potencijalna pretnja uređenom građanskom društvu u kome se i naša profesija jasno drži određenih etičkih normi.

U znaku Legije: Mediji su preplavljeni memoarima, ispovestima kriminalaca, ili u najboljem slučaju, analitičkim tekstovima o ovoj sferi naše svakodnevice. Većina

anketiranih smatra da su u trci za tiražem prekršena neka osnovna etička pravila profesije, da se ovi ljudi sumnjive biografije, da upotrebimo eufemizam i da ne prejudiciramo tok suđenja, prikazuju u medijima zapravo kao junaci naših dana: "Neki mediji su JSO-ovce prikazivali kao heroje. Čuveni kapetan Džo iz Kurira, kao bivši član Crvenih beretki, pričao je o haškom bratstvu, Đinđiću, Legiji. Sećam se da se oko toga podigla prilična prašina u javnosti, a cela priča je objavljena malo pošto su oni sa majicama i istetoviranim ružama bili na suđenju i kada je Jočić rekao da su to "mladi ljudi sa pijetetom". A već krenuli predsednički izbori i kampanja u toku... Dakle, cela priča imala je širi kontekst." (Novinarka, 8 godina staža, javna gradska TV)

"Tabloidi obiluju bajkovitim pričama u kojima su svi kriminalci anđeli. Mislim da se takvi mediji trude da poprave sliku koju javnost ima o kriminalcima i da im rade PR." (Novinar, 12 godina staža, privatna TV)

"Za razliku od devedesetih kada je toga bilo enormno mnogo u medijima, sada je toga manje. Ali ima medija koji kriminalce prevode u vitezove." (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

"Kriminal, bilo sofisticiran, bilo najniži, sastavni je deo ovog društva, nažalost. On je inkorporiran u visoke strukture, a s druge strane, tiražno je o tome pisati..." (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

Gotovo svi anketirani smatraju da su ova štiva imala političke implikacije:

"Suđenje Legiji je tempirano pred parlamentarne izbore. Legija je davao izjavu posle izbora, ali je rekao da neće da bude 'politička prostitutka' što je imalo određeni efekat. Sve je to tendenciozno." (Novinarka, 2 godine staža, novinska agencija)

"Pa, bre, zemunski klan je imao i svoje novine – Nacional!" (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

"Pisma Ljiljane Buhe su imala jasnu političku poruku. Puštali smo Legijine pesme o Čedi. Ovde je politika povezana sa kriminalom i to je onda nemoguće zaobići." (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

"Sve stranke sa nacionalnim predznakom 'srpski' vezane su za te likove, 'srpske heroje'. Nalaze se na istoj talasnoj dužini sa nekim novinama." (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

Prilično je usamljeno mišljenje da ovakva uređivačka politika nije imala nikakve političke posledice:

"To je samo borba za tiraž." (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

"Priče o kriminalcima prave tiraž i ljudi ih čitaju. To je opet pitanje šta čitaocima treba. Ne mogu novinari da prevaspitaju narod. Ako mi objavimo intervju sa Dobricom Ćosićem koji priča visoko intelektualnim rečnikom o lepim srpskim stvarima, koga boli uvo za to. Ali, ako objavimo intervju sa recimo Kristijanom, onda će svaki klinac da uzme i da kaže 'Vidi ovo!' i da pročita. I to nije nikakva politika novina, to je prosto tako." (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

I za kraj. malo gorkog cinizma:

"Svojevremeno je Vanja Bulić dovodio goste koji kažu – jesam, uradio sam to i to, ukrao sam, robijao sam... to mi je nekako u redu. A sada, napraviš o nekome najidealniju priču, o C..., kandidovao se, a kriminalac. U stvari, pitanje je ko je ovde sve kriminalac?" (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

Izvođači radova: “Stanje u medijima je toliko loše da je sada gore nego u Miloševićevo doba. Nema gušenja medija kao pre, to je dobro, ali posle 5. oktobra mediji su otišli u drugu krajnost: imamo najliberalniju medijsku scenu, što je loše jer, drugim rečima, ne postoji odgovornost za javnu reč. Odgovornost zavisi isključivo od dobre volje urednika i vlasnika medija. Niko ne strahuje od zakonskog kažnjavanja i to je loše. U tom pogledu, gore je nego u Miloševićevo doba.” (Novinar, 2 godine staža, dnevne novine)

“U našoj profesiji primećujem potpuno odsustvo etičkih i moralnih kodeksa. Katastrofa! Pročitao sam nedavno, kao, dolazi Pavaroti: naručili wc-šolju toliku i toliku, a u naslovu stoji *Tri metra dupeta...*” (Novinar, 9 godina staža, dnevni list)

“Profesija je veoma urušena. Mnogo novinara s izgrađenim karijerama u proteklih deset godina, u vreme Slobodana Miloševića, izašlo je iz profesije, i ona je dobrim delom urušena. S druge strane, došlo je mnogo klinaca kojima treba još mnogo vremena da se nauče veštinama bez obzira na obrazovanje. Međutim, oni se vrlo brzo guraju u vatru. S njima se jako malo radi.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljnik)

“Tačno možeš da vidiš ko tu drži šapu: od nacionalne televizije koja je apsolutno provladina, ali čak uslovno rečena provladina, više je premijerska, do B92 koji je usmeren ka G17 plus i BK koji je jasno profilisan. Pink uvek nekako smrdi, a u štampanim medijima je još veći haos i više se ne zna ko pije, a ko plaća...” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

Ovi primeri profesionalne introspekcije otkrivaju i nažalost konstatuju vlastitu “nezainteresovanost, neprofesionalnost, neobrazovanost, neambicioznost, korumpiranost, umor i lenjost, život od danas do sutra”:

“Mnogo je 'izvođača radova': to su ljudi koji nose diktafone, idu od konferencije za novinare do konferencije za novinare, uključe diktafon, isključe diktafon, odu u redakciju, naprave vest. Takvih je 95 posto. Misle, valjda, što da se maltretiraju za 15.000 ili još manje. Neki rade godinama, a nisu stalno zaposleni, imaju osećaj da ih 'svako šutira i gazi'. Sve je loše, nema zakona, nema Zakona o radio-difuziji, nema nikave profesionalne zaštite, sindikata... Ma, novinari su sami krivi za ovo loše stanje...” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik).

Srpsko novinarstvo je u živom blatu...

U istom sumornom raspoloženju su i ovi odgovori na našu anketu:

“Ima dobrih novinara, ali nažalost malo ih je, jer su to novinari već u godinama i koji su pred penzijom. Uglavnom u ozbiljnijim, više analitičkim novinama ima sjajnih novinara. Mladi novinari imaju problem što sa njima nema ko da radi. Odmah su bačeni u vatru, pa ko se snađe – pričaće. Ja sam danas uzela svoju platu, pozvala sam koleginicu iz drugog medija i rekla: 'Slušaj, ako znaš neku stranku kojoj treba plaćeni novinar, zovi odmah, pukla sam više...' To sam rekla ja koja verovatno to nikad ne bih uradila. Ali, o kojoj objektivnosti mi možemo da pričamo kad su prazni džepovi? Mada, i kad bismo primali mnogo veće plate, opet bi bilo onih koji bi više voleli da odrade nešto za nekog političara nego 'leba da jedu...'” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Previše medija, elektronskih i štampanih i ne mogu svi na tržištu da egzistiraju. Zato je sve tako, jer ih finansiraju sumnjivi likovi. Katastrofa ko sve radi u medijima.” (Novinarka, 9 godina iskustva, dnevni list)

“Srpsko novinarstvo je u živom blatu, u blatu u kakvom do sada nije bilo.” (Novinarka, 8 godina staža, novinska agencija)

U ovoj čaši žuči koju novinari izgleda mazohistički ipak ispijaju jedan kolega nudi i kap meda: “Za utehu je da je takvo novinarstvo bilo pre 30 godina u Nemačkoj. Potpuno isto i to može da se vidi u filmu ‘Izgubljena čast Katarine Blum’, u aferi nedeljnika ‘Špigl’ koji je tada radio ono što danas rade naše novine i nakon čega je izmenjen zakon u Nemačkoj. Mi smo sad u tom periodu i ko preživi pričaće.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

Veoma uočljiva promena od istraživanja 2003: većina anketiranih novinara je izgubila onu dragocenu pozitivnu energiju, onu često iracionalnu privrženost, ljubav i posvećenost svojoj profesiji. Razočarani su vlastitom profesijom, stanjem u medijima, širim društvenim okruženjem, političarima, svojim ličnim i profesionalnim položajem.

Novinarka koja je prošla kroz brojne medije, kaže da je svesna koliko može da košta jedna pogrešna reč, konstatuje da je “iz novinarstva pobegao svako ko je mogao da pobegne”. Žali za “starim poštenim vremenima novinarstva”.

Zabrinjava da svi iskusniji novinari ukazuju na to da su mladi manje obrazovani, ali da su “sasvim poslušni i bez stava”. Dok smo za vreme istraživanja 2003. slušali herojske priče o angažovanom novinarstvu, o borbi za “svoje stavove” u mnogim medijima, ovoga puta je očigledno da su “heroji” – umorni. Kao da je poruka: šta me briga kako se piše i o kome se piše, kad nema od čega da se živi! Kako će ovi egzistencijalno ugroženi, nezadovoljni, ali i vrlo uplašeni novinari obavljati važnu društvenu ulogu?

3.2.1 Novinari i elementarna etička pravila - odgovori novinara

3.2.1.1 Da li ste objavljivali nepotvrđene izveštaje, glasine ili pretpostavke i da li ste ih kao takve označavali? Zna li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Da, na primer ‘kako saznajemo iz izvora bliskih Vladi’ i slično. Mogu da se zakunem da niko ne radi po pravilu potvrde informacije iz dva nezavisna izvora. Svako se trudi da to odmah objavi i svi se bore za publiku. U tom smislu mediji ne štete političare i verujem da ima mnogo informacija koje su glasine ili su neproverene. I ovde se kao i na Zapadu juri vest. I ne verujem u objektivnost medija i novinara, a volela bih da je tako, da se informacija proveri kod više izvora. Međutim, pošto je tržište takvo, gladno, pa besomučno juri za informacijama, skandalima, trač informacijama, mislim da novinari to i pružaju. A i novinari su neobrazovani i ne znaju ni šta treba da pitaju i sa koliko izvora treba da se služe gradeći neku informaciju. Svako treba da pođe od sebe, šta i kako treba da se radi, ali većina novinara radi samo za novac, a ne za objektivnost. Sve dok se ta objektivnost ne bude plaćala ovako će i biti.” (Urednica, 10 godina staža, radio)

“Ima toga da neko poverljiv kaže neku informaciju koja je najverovatnije tačna, ali da to ne bi nekome napravilo problem napiše se – kako nezvanično saznajemo, ili, kako se pretpostavlja... znači, označeno je. Tom vrstom ‘novinarstva’ bave se najviše mediji koji koriste jezik koji bi zaista mogao biti kulturniji.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Lično, to ne volim i muka mi je kad čujem formulacije iz izvora bliskih, iz dobro obaveštenih krugova itd. Ja ne volim to da koristim. Bilo je i u mom mediju tih stvari ‘saznajemo’, ali ne toliko često, to se sve više izbegava. Međutim, toga ima mnogo u medijima. Evo, poslednji slučaj sa ovom školom i pregledima. To je tipičan primer da se objavi nešto što je rekla-kazala.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“Jesam. Naznačavao sam da je reč o glasinama, da se o tome priča, da se pominje, da postoji mogućnost. Npr., pričalo se pre nego što je objavljeno da će Čume biti zaštićeni svedok. Tako sam i objavio, da se priča, ali uz sve to naveo sam i razloge zašto je to verovatno odnosno zašto je moguće da on bude zaštićeni svedok.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Moj medij je poznat upravo po tome što ima najmanje toga. To i istraživanja pokazuju. Ali, ja sam imala, jer je meni zinulo dupe pa moram da imam informaciju pre drugih, pa staviš ‘kako nezvanično saznajemo’. Činiš izvoru uslugu da bi kasnije dobio neku informaciju.” (Novinarka, 9 godina staža, dnevni list)

“Nepotvrđene izveštaje, npr. ono što pročitaš u novinama, jesam. Ako je neko nešto izjavio za neke novine, ne zovem ga da mi on to potvrdi već se pozovem na te novine. Nikada nisam ja objavila nešto nepotvrđeno ili glasinu, recimo ono što sam čula na ulici. Ali ako ja uređujem, recimo, jutarnje vesti i ostala mi je od

sinoć informacija koju je neko drugi iz redakcije saznao, nemam razloga da je ja dodatno proveravam jer imam poverenja u kolege. Ako je ona već bila objavljena, znači da iza nje stoji kuća. Ali takvih stvari inače ima mnogo. Imam utisak da se objavljene informacije uglavnom baziraju na jednom izvoru. Danas je nedavno objavio tekst o Frenkiju Simatoviću, zbog čega je i tužen. A u tabloidima je to svakodnevno slučaj, da se objavljuju neproverene informacije ili spekulacije.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

3.2.1.2 Sećate li se neke izjave ili intervju a u kojima se očigledno vidi da citirani laže a da mu se sagovornik ne suprotstavlja? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Čeda je rekao da broj telefona koji je objavljen u trnskriptima u Kuriru nije njegov i da ga on nije koristio od tamo neke godine, a ja sam baš taj broj imao i na njega sam ga zvao kad je on bio šef poslaničke grupe u Skupštini. Niko mu od novinara to nije rekao, jer nisam ja jedini koji je taj broj imao.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Da, ali ne bih o tome. Znam za emisiji ‘Suočavanje’ na BK, gost je bio Velja Ilić koji je lagao, a voditeljka je prešla preko toga. Isto se u toj emisiji dešavalo kada je gost bila Milica Gajić, žena Marka Miloševića.” (Novinar, 3 godine staža, privatna TV)

“Uuu... da, stalno se to dešava. Nekad se dešava da novinar ne sluša sagovornika. Nekad sagovornik lupne nešto na šta moraš da reaguješ a novinar ne postavlja nikakva potpitanja. Televizija je brz medij i tamo to nekako brzo prođe. U novinama se to mnogo više primećuje, pogotovo u ovim aferama, kada zaista ne dobiješ konkretan odgovor na pitanje a ne vraćaš ga. Makar da kaže ‘neću da kažem’, a ne da prospe deset rečenica u kojima nema ničega.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Velja Ilić je obećavao da će da napravi 10 autoputeva, pa kada ode da otvori kobožagi 11. autoput ne pitaju ga šta je bilo sa prethodnih 10! Kod mene u firmi ima toga. Od tri intervju a dva su takva, afirmativna, samo držiš mikrofona. Drugačije se radi sa Natašom Kandić, a drugačije sa Koštunicom, možda i Tadićem.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine).

“Dešava se to svuda, mada je meni mnogo interesantnija pojava ljudi iz debeovaca, udbaša koji idu po redakcijama i nude svoje izjave i intervju e. Niko ih nije zvao, niko preporučio... Urađen intervju, sve gotovo, a onda se shvati da je to vrlo sumnjivo pa se ne objavi. Što sve zajedno nije fer prema novinaru.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljni list)

“Evo baš pre neki dan, u VIN-ovoj produkciji je bila jedna priča o tribini na Pravnom fakultetu, čovek je sto posto slagao, da je makar jednu jedinu istinitu stvar izneo... rekao je kako su studenti koji su učestvovali na tribini došli i tukli ove koji su učestvovali, a niko nikoga nije pipnuo. Očigledno je da je čovek pravio navijački prilog protiv te tribine, onako ostrašćeno. Čovek je slagao da nije trepnuo. Ja ne znam da li mu se neko suprotstavio u redakciji, to je novinar režirao tako da bude navijački i lagao je. Pretpostavljam da mu u redakciji niko ništa nije rekao, jer oni svi misle isto. A viđam to i na TV-u. Dođe neko u studio i

priča. Laže. Nikom ništa. Ne mogu da se setim primera, jer mi se pomešalo od previše takvih slučajeva koje viđam. Meni se to nije desilo. Pitam sagovornika o svemu što smatram da treba i o svemu o čemu imam bar neku informaciju.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Na televiziji se to više vidi, najčešće su to razgovori uživo. Novinari ne znaju dovoljno o onome o čemu sagovornik govori, ili nemaju hrabrosti da postave potpitanja da bi dobili odgovor na ono što sagovornik preskače ili bezobrazno laže. Novinari to nekad prećute, ne snađu se ili ne umeju – meni to smeta. Često su mladi novinari neuki, ali isforsirani su do nekih važnih mesta, razgovora, koje ipak ne mogu da iznesu, ni intelektualno, ni mentalno. A ima i dogovorenih razgovora, to se isto vidi. Često to primetim kod mlađih saradnika, pa im kažem da su morali potpitanjem da isteraju stvari do kraja.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Ne sećam se da mi se to dešavalo. Onda kad se to dešava postavljam pitanja u vezi s onim što mi nije jasno, što mislim da ne stoji. Klasičan primer toga bili su pregovori sa haškim optuženicima u samoj vladi. Svi ministri znaju da se pregovara, a to je zakonom zabranjeno. Ti imaš kontakt sa nekim koga juri policija, znači svi oni znaju da se obavljaju neki pregovori, međutim, ministri, kao, nikada nisu uključeni u to i ne znaju ko jeste. Potpuno šašava situacija gde ministar u vladi ne zna da neko u njegovo ime pregovara sa nekim, ali, kao, biće sve u redu i razgovori napredaju a ovamo niko nema pojma. Mi postavimo pitanje, vratimo ga na to, ali on kaže ne zna, okrene se i ode.” (Novinar, 9 godina staža, dnevni list)

“Otkud ja znam da on laže. On govori šta on misli da je istina, neko mu se suprotstavlja i verovatno je istina negde između. A ono 'crvene uši' i to? Mislim da je bilo takvih slučajeva da je očigledno, da se već zna, ali da i dalje laže. Pogotovo ono da je 'sve u najboljem redu'. Recimo, Božović i Jočić su govorili da nema sukoba između njih, da je sve u redu, ali je očigledno da je tu bilo nečega.” (Novinarka, 2 godine, novinska agencija)

“Političari lažu i to je po difoltu tako. Uvek će neko reći da je ili neosnovana optužba protiv nekoga, ili će izbeći da dâ odgovor na temu. Ti tu ne možeš ništa. Možeš da mu postaviš neko potpitanje, ali nećeš da ulaziš u tu priču pa odustaneš, ili je uređivačka politika takva. Vučića pitamo kao da je tek sada počeo da se bavi politikom, a ne šta je radio kao ministar informisanja.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Prirodno pravo gosta je da laže. To uvek vidim i ne znam kako bi novinar mogao da mu se suprotstavi. Kako neko da se suprotstavi Koštunuci koji kaže da će Kosovo uvek biti naše?” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Skoro je Bojana Lekić radila intervju sa Milenkomb Smiljanićem iz SSSS, koji joj je jednog momenta naveo kako su ona i on svih ovih godina bili na istoj strani. A on je svih tih godina bio Miloševićev sindikalac. Ona je to prećutala jer je Smiljanić u dilu sa Bogoljubom Karićem.” (Novinarka, 13 godina staža, dnevni list)

“Toga ima baš mnogo, ali, neverovatno, mnogo više se to dešava urednicima. Zato što oni imaju priliku da rade na primer s ministrima... Zapamtila sam intervju Bojane Lekić s Bebom Popovićem, ono je bilo 'izvolite, medij je vaš'. Ti samo

kaži, a mi smo evo i vreme produžili... Bojana nije ćutala, ona nikad ne ćuti, ali je postavljala naručena pitanja. Isto je radila i sa Aleksandrom Vučićem. I kao Bojana gazi radikale, a sva pitanja naručena i dogovorena. Meni je to bio skandal, mislila sam da je ona mnogo ozbiljniji novinar. Sviđaju mi se Olivera Kovačević i Olja Bečković, obe se dobro pripremaju. Imaš još i Bujoševića koji je plaćen novinar sa naručenim gostima. 'Nije srpski ćutati', a gost Rasim Ljajić – tragedija! Ili Sarapa na TV Politika. Pita Labusa: Da li ste nekada na vladi razgovarali o Radetu Bulatoviću i priči o prebacivanju dokumenata? Labus: Ne, nisam. On ga gleda i kaže: Dobro, drugo pitanje, afera Knjaz. I ništa ono, pa kako nisi, zašto nisi...? Neko moje iskustvo je da te sagovornici više cene što ih više gaziš. Ne u smislu svađe, nego kada stvarno ideš do kraja da nešto saznaš, to ti onda diže cenu." (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

"Toga je bilo dosta – da novinar ne ulazi u polemiku ili debatu sa onim koga intervjuješ, da li zato što neće, ne sme ili ne može. To se često dešava i na konferencijama za novinare, ili u skupštini, kada neki poličar nešto kaže, ti znaš da to nije tako a niko mu ništa ne kaže, niko ga ne pita – što lažete ili što ste lagali. Sećam se intervjuja sa Milom Đukanovićem, kada je rekao da mu je ded ostavio toliko imovine da ni pet generacija to ne može da potroši. Dakle, tog nesuprotstavljanja bilo je mnogo više tokom 90-ih. Imaš onaj čuveni primer sa Miloševićem i gajbicama, kako se mali Marko obogatio. I šta bi bilo da je recimo taj novinar rekao 'ajte, molim vas, ma šta pričate!' Mogu samo da pretpostavim..." (Novinar, 20 godina staža, privatni dnevni list)

"U Srpskom internacionalu je bio intervju sa Sinišom Vučinićem, koji je rekao da je došao u B92 posle jedne emisije da kaže da će neko da ubije Čedu Jovanovića. A prethodno je B92 objavio da je Vučinić došao i rekao da će on da ubije Čedu Jovanovića. Slučajno znam da je verzija B92 tačna i to je primer da čovek laže, a novinar prelazi preko toga." (Novinarka, 3 godine staža, radio)

"Velja Ilić je odličan primer. On svašta ume da kaže, a da novinar oćuti. Novinari često nepripremljeni vode intervju. To se dešava i Bojani Lekić, koja je bila neprikosnovena, a sad je to već srozavanje, lično i profesionalno. I Olja Bečković zna tako da prođe, da ne zna o čemu se priča. Nekog konkretnog primera sad ne mogu da se setim, ali kad nešto pratiš duže, nećiju emisiju, shvatiš vremenom da to više nije to i prestaneš da gledaš." (Urednica, 10 godina staža, radio)

3.2.1.3 Da li su vam izvori davali pogrešne informacije, pogotovo one koje se odnose na ličnost? Da li ste zbog toga pisali ispravku, demanti ili ste istinita fakta plasirali na drugi način? Znete li da li je u vašem ili nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

"Jesu. Izvor u kojeg sam imao poverenja rekao mi je da je Neda Arnerić bila u skupštini, a nije. Nikad nisam bio u situaciji da pišem ispravku. Često sa velikim zadovoljstvom čitam ispravke u Večernjim novostima. To me zabavlja jer pretpostavljam ko su im izvori. Međutim, mislim da bi i na te ispravke često trebalo da pišu ispravke." (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

"Meni nisu, ali bila je jedna smešna situacija. Kolega je dobio pogrešan broj na 988, a čovek koga je pozvao hteo je da napravi foru i mrtav 'ladan mu dao izjavu,

koja je emitovana, pa je posle objavljena ispravka i izvinjenje.” (Novinarka, 5 godina staža, privatna TV)

“Da, jesu. Nejčešće iz sfere politike.” (Novinar, 12 godina staža, privatna TV)

“Retko koristim izvore, ali bio je jedan slučaj na radiju. Osoba se predstavila kao predsednik sindikata, donela nam neke papire i posle nestala iz čitave priče. Ispostavilo se da baš nije govorila istinu. Mi smo to sve iskoristili da nagazimo direktora jednog preduzeća. Nismo pisali ispravku, već smo posle dali priliku i tom direktoru da kaže svoju stranu priče. Prosto, desilo se...” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Jeste, ali nisam objavio. Desilo mi se da me ortak pređe i privatno mi kaže nešto što nije tačno. Ovde imamo drugi problem, objavimo informaciju koju smo zvanično dobili od MUP-a ili suda, a onda ljudi dođu da demantuju. Jednom sam pisao izvinjenje, iako i dan-danas mislim da sam bio u pravu. Bio je problem oko broja ljudi koji su u mom gradu streljani 1941.”(Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Jesu, ali nisam objavljivao. Pokušavali su. Potrudim se da proverim. Skapiram da nešto nije u redu... Ispravke nisam objavljivao. Stvarno. Napiše se uvek ono čuveno ‘grubom tehničkom greškom’... To znaju i na prelomu, i oni to i urade. Ali ima u druga varijanta: evo, Srđan Đurić svakog dana u ime vlade šalje demanti, iako je u većini slučajeva dotični tekst bio istina”.

“Ma pričaju ti svašta, ali nisam objavljivao. Mnogo je primera. Radikali ti vole svašta pričati, naročito za DS. Kao, đubrad, zaposlio je svog brata, ženu a isterao je mog poznanika... Takvih priča ima... Nisam nikad pisao ispravke.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Nikad nisam pisao demanti ili ispravke. Niti sam bio u situaciji da mi neko dâ pogrešnu informaciju a ja da je objavim. Evo, ja sam baš nedavno u tekstu napisao da neki ljudi iz Bora tvrde da su Drakulić i Bubalo organizovali onaj protest od prošlog leta na autoputu, ali napisao sam i ko to tvrdi, pa nek se sad ova dvojica ljute. A to da meni neko podmetne, to ne. Pa nisam ti ja Nikola Vrzić. Ja potpisujem tekst i ne može to tako da prođe.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“Samo jednom sam pisala demanti i plasiran je na naslovnoj strani, kao što je i bio tekst. Ta moja vest je bila tačna, ali moraš da pustiš vladin demanti.” (Novinarka, 13 godina staža, dnevni list)

“Verovatno, ali nije dokazano. Pri tome mislim na Bebu i na Ljiljanu Nedeljković, to su bili moji pikovi u političkom izveštavanju. Pričali su svašta i jedno o drugom, i o ostalim političarima... Neke sumanute stvari mislim da nisam ni napisala, pravila sam se da ih nisam čula... Što se tiče ispravki, demantija i slično tome, mediji se uglavnom prave blesavi.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

3.2.1.4 Da li je u vašem mediju bilo članaka, izveštaja ili drugih sadržaja koji pogađaju nekoga lično? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“U mom mediju toga nije bilo. Pink televizija je imala napade na Čedomira Čupića, a on je čovek koji je totalno super i njegovi studenti sa fakulteta znaju ga kao nekoga ko je potpuno objektivan, nekompromitovan. Ta priča koju je izneo Pink bila je baš čudna. Posle je on to demantovao, ali sve je to bilo slabo. A zasmetao je Pinku kada je rekao da treba da se sruši zgrada televizije i da zemljište nije plaćeno kako treba. Mislim da je i BK televizija imala takve ispade, da se obruši na nekoga po potrebi.” (Urednica, 10 godina staža, radio)

“Ne. Možda to nekog lično pogađa, ali nije bilo da se neko tendenciozno vređa. Međutim, po ostaloj štampi toga ima svakodnevno. Ovo o Dinkiću što Kurir objavljuje je vređanje, kao i priča o Jelašiću i njegovoj kući. To je vređanje. Ti možeš da izneseš neku činjenicu, ali ako na njoj konstantno insistiraš, to prelazi u lični obračun i vređanje. Ne konkretno vređanje, već vređanje dostojanstva. Konstantno insistiranje na nečemu, što je jasno stavljeno do znanja, pređe u pritisak. Nisam primetio da se to pojavljuje još negde osim u tabloidima. Nisam viđao u ozbiljnoj štampi, ako ne računam kolumne, ali to je već lični stav autora.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Jeste bio prilog o magistraturi Velje Ilića. I ja sam radio priču koja je lično pogađala jednog bivšeg ministra. Mislim da ih to pogađa, ali opravdano.” (Novinar, 3 godine staža, privatna TV)

“Jeste. Političare uvek pogađa kada se izveštava o njima, a da nisu oni pričali o sebi. Slično je i sa lekarima, ali najgori su biznismeni. Pink to radi kad god se neko zameri Željku Mitroviću, ali ima i drugih. Svi tabloidi to rade.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Jeste, Čedu su vređali. Ili Bebu. Tijanić je prostački vređao žene u novinarstvu, ali pri tom ne i svoje pulenke. Toliko su gadna vremena i toliko se sve kotrlja unazad prebrzo, tako da samo treba ići na ‘suvo’ novinarstvo, surovo britko. Kratka rečenica, tačka, bez zarez, komentara, bez zaključaka. Toliko je sve požutelo, toliko ima skandala, afera, toliko se proizvode afere, kao da više nema mesta ni za šta drugo. Dovoljno je samo baciti pogled na Kurir. Pitanje je samo – pomiriti se sa stanjem ili otići iz novinarstva.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

“Moj medij je prozvao, po imenu, neke državne funkcionere, ali samo zato što smatramo da su svojim delovanjem prekršili zakon i prekoračili svoja ovlašćenja. Tabloidi poput Kurira i Internacionala su puni takvih tekstova. Jelašić i njegova kuća na Dedinju o kojoj Kurir piše već danima nije ništa drugo nego udar na njega lično. Moglo bi se naći još mnogo takvih primera.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Ima medija koji ne izbegavaju vulgarne izraze i u naslovima i u tekstovima, koji napišu ‘dve guzate droplje’ ili slično. Ali, u celini, mislim da je u tom smislu naše novinarstvo osrednje po kvalitetu i da će mu biti potrebno nekoliko godina da se oporavi od svega što nam se dogodilo, da bi ponovo bilo ono što je nekad bilo. Ili da se uskladi sa novinarstvom u svetu i Evropi i da se nauči šta je to moderan način informisanja.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Poslednje je bilo o aferi Erikson, ali ne mislim da je tu išta lično, kako se sada priča, tu su lične jedino pare. Ne, nemamo mi takvih sadržaja.” (Novinaraka, državni radio, 10 godina staža)

“Meni je recimo ostao u glavi slučaj da se isticalo da je Goranu Svilanoviću majka Albanka. Možda to i jeste tačno, ali kakve to veze ima?! Toga je bilo mnogo do te mere da sad više i ne mogu da se setim još nekog primera. U mojim novinama takvih stvari nikad nije bilo. To je kod nas zabranjeno.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“Bilo je, ali smo posle izgledili odnos, mislim radio i ta osoba. Delili su se krediti za stanove zaposlenima u pokrajinskoj administraciji i mi smo dobili neke informacije, pa je neko od šefova odlučio da će se priča tako i raditi. Bukvalno smo donom otišli na jednog lika koji je dobio taj kredit. Ali, to što smo mi napisali nije bilo ni približno onome što zaista jeste. Mi smo objavili da je taj čovek dobio kredit a da ima nekih kojima je to mnogo potrebnije, pa kako on ima sve i svašta... Posle se ispostavilo da je čovek podstanar. Doduše, ne sećam se da smo mu se nešto kroz program izvinjavali, ali možda je neko od šefova to uradio lično.” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Da, svakog dana! To je u svrhu predizborne i postizborne politike, da se neko dezavuiše, iskompromituje.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Ako govorimo o političkim akterima, njih ne pogađa ništa lično već politički. Ja sam radio priču o tome da Dragan Maršićanin ima ljubavnicu: naveo sam njeno ime i račun iz hotelske sobe. Kasnije sam došao do informacije da je tekst izazvao velike probleme u njegovoj porodici, da mu je sin koji je tada bio tinejdžer upao u neku psihičku krizu, ali ja ne smatram da je to neki lični napad. On je političar i mora da bude svestan da će pre ili kasnije biti meta. Oni nisu ljudi iz komšiluka, već političari i kao takvi su pristali da se bore u političkoj areni. Kao takvi moraju da budu svesni da će neko da iskopa nešto ružno o njima. Političari uglavnom misle da su lično pogođeni, a ne shvataju da su oni pre svega političari i da u svemu tome nema ništa lično.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

3.2.1.5 Znete li za neki primer korišćenja nečasnih metoda za prikupljanje novinskih informacija (tajno snimanje, nameštaljka itd.)? Da li su te informacije bile objavljene? Da li su pogađale neku ličnost?

“Da, učili smo na fakultetu da se time bavimo. To je predstavljeno kao vrhunac istraživačkog novinarstva. Meni je bilo degutantno iako su zatvorenici bili u pitanju, ne znam, čovjek je pustio bradu i krio je mikrofon u bradi i meni je to bilo jako degutantno i odvratno. Osim tog školskog primjera, ne znam. Gledao sam neke emisije BBC-ja, dokumentarce koji su stvarno bili sjajni, o zloupotrebama ljudi ometenih u razvoju ili nešto tako. Tip koji je tamo radio krio je mikrofon i kameru i snimao ljude, čuvare i radnike koji su zlostavljali ove ljude ometene u razvoju. To je sjajno. Ne isključujem to kao metod ako ima baš tako veliki cilj, ali tu je tanka granica. Ne znaš ko je dovoljno razuman da bi povukao granicu. Ovaj je pomogao hendikepiranim ljudima koji su na najgori mogući način zlostavljani, to je OK. Ali ako neko tajno snima političare, mislim, pod brojem jedan, čim je tajno imaš rezervu da li da ga prihvatiš ili ne.” (Novinar, 6 godina staža, novinska agencija)

“I ja sam to radio. Bila je frka da će jedna dama da ostane bez posla, jer su u njenoj firmi neki znali da je sa mnom. Ali sve je dobro prošlo. Bitno je da li je ono

što je objavljeno istinito ili ne, a bilo je, a ne da li se do toga došlo časno ili nečasno. Boli uvo onog ko čita kako si ti do toga došao, ako je tačno.” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Koliko se sećam, jedna koleginica iz Danasa je svojevremeno snimala Tijanića tajno pa je to posle objavila... Imaš raznih snimaka. Ovakve stvari pogode sve ličnosti koje su uključene u to, uključujući i novinarku koja je to radila, i nanele su im određenu profesionalnu štetu. Ja nisam snimao sagovornika da on ne zna za to, ali u srpskim medijima se svašta dešavalo...” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Koliko znam, onaj čuveni snimak Velje Ilića sa Studija B je bio tajni snimak, i oni njemu nisu rekli da ga snimaju. S jedne strane, u redu je objaviti taj snimak da se vidi kakav je on čovek, ali mislim i da je sramno da Kurir objavi razgovor sa Veljom Iličem gde on ispali čitav arsenal psovki. Uvek se može napisati da je neko bio izrazito prost, bezobrazan ili kakav već. Neka granica mora da postoji. Za neki drugi primer zloupotreba – ne znam.” (novinarka, 3 godine staža, radio)

“Mi inače kada razgovaramo sa sagovornicima moramo da im kažemo da ih snimamo. Mada mislim da je to glupo, ako ti već zoveš kao novinar sa radija, šta tu ima više da mu kažeš. Nego sagovornici često izlete, pa onda razmišljaju da li je pametno to što su rekli ili nije pametno. A jesam jednom neregularno došla do nekih informacija, ali ih nisam upotrebila. Izvesno pismo koje sam prvo ja dobila a tiče se prepiske dva političara, nije imalo ni potpis ni pečat a nije mi ni bilo jasno šta hoće jedan drugom da poruče. To sam sa zadovoljstvom zajedno sa urednicom pročitala, ali nisam upotrebila. Inače, ne znam za tajna snimanja ili nešto slično.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Mi na radiju kad zovemo sagovornika, pošto ga snimamo u kompjuter i imamo program za snimanje, odmah uključimo ‘rec’, ali obavezno novinar pita da li možemo da emitujemo i kažemo mu da smo mi to već snimili. Nikad se nije desilo da neko ne dozvoli da se emituje to što je rekao. Dešava se da novinar uključi snimanje a da nije rekao čoveku da ga snima. Ali nije bilo da se neko snimi, da on to ne zna, a mi da emitujemo. Ne znam za druge medije, ali uvek me interesovalo kako je izašao snimak Slobodana Miloševića na B92 u vreme hapšenja, kad je rekao da sedi kod kuće i pije kafu. Da li ga je neko pitao da li sme da se pusti ili ih je bilo baš briga?” (Urednica, 10 godina staža, radio)

“Mislim da toga nema. To je nekad bilo kao neko tajno snimanje, ali to je više policija radila. Pa kao daju nekim medijima i šta... tresla se gora, rodio se miš. Ali, šta imam ja od toga što ću nekoga tajno da snimim? Šta god da snimim ja to posle ne mogu da upotrebim. A oni što pričaju da to kao rade, mislim da se dosta foliraju. Svi oni, kao B92, vole mnogo da se foliraju sa tim svojim lovačkim pričama, kako su oni ulovili ovog pa onog...” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Ne znam konkretno, ali čuo sam da se tako nešto dešava, da ima toga. Ja te informacije nisam objavljivao. Čuo sam da to rade. Ako se sećate, Kurir je svojevremeno objavio kako je bila velika svađa između Tadića i Živkovića u kabinetu, da su oni jedan drugog psovali i pljuvali. Posle sam saznao od drugara koji radi u Kuriru, ne znam koliko je tačno, da je Boris Tadić navodno namerno ostavio slušalicu podignutu a ovi iz Kurira su tada bili na vezi i na taj način su

saznali šta se dešava u kabinetu i objavili su sve. Političari nemaju pravo na privatni život.” (Novinar, 6 godina staža, dnevna novina)

“Pa, evo, u sećanju mi je ostao onaj slučaj kada se Milomir Marić javno hvalio da je išao da izjavi saučešće Ružici Đinđić, popio kafu i objavio njihov razgovor. Pretpostavljam da je taj intervju pogodio Ružicu...” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Tipa Mekintajer. Ne radimo to. Ako snimamo, kažemo da snimamo. Onog trenutka kad kažem da se snima to je zvanično i to mogu da objavim. Stvarno se to ne dešava. Nisam zaista čuo ni u drugim medijima, moguće da se to dešava. Često se dešava... dva klasična primera. Blic je objavio intervju sa Sonjom Brkić, u kojem je rekla koliko ima prisluškivanih osoba – ona je to demantovala. Rekla je da je pričala sa tim novinarom, ali ne zvanično. Ima još jedna luđa situacija sa generalom Miloševićem. On je navodno dao intervju za Svedok i posle dve nedelje nakon što je to objavljeno, odlučio je da kaže da je to bila kafanska priča. Po meni, kafanska priča treba da ostane u kafani, bez obzira na to ko je izneo svoj stav. To zaista nije bio intervju.” (Novinar, 9 godina staža, dnevni list)

“Ne, ako se izuzme tekst kolege o prostitutkama na Plavom mostu, od pre nekoliko godina, ali ni toga ne mogu najbolje da se setim. Ne znam za nešto drugo.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

3.2.1.6 Sećate li se nekog primera da su povređena prava ličnosti u slučaju da se piše o uhapšenima, licima pred sudom itd.? Da li se to desilo zbog potrebe za senzacijom, osvetoljubivosti ili drugog razloga?

“Bez namere da branim bilo koga, evo sećam se kada su bili uhapšeni optuženi za ubistvo Đinđića. Znači, jeste bila akcija Sablja i jeste bilo malo anarhično vreme, sve dnevne novine su objavile da je uhapšen ubica Đinđića. Koliko se ja razumem u pravo, ti si nevin dok se ne dokaže suprotno. Novinari često koriste grubu terminologiju, krajnje neprimerenu.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Dosta i zbog neznanja. Sve je bilo na talasu euforije, a šta se sve tu desilo niko ne zna. Ko tu kome šta, ništa se ne zna, što verovatno puštaju i razni centri koji šire informacije: prvo jednu pa drugu, dok ne napraviš potpunu papazjaniju u kojoj normalan čovek više ništa ne može da razume. Što je i cilj. Mi smo pošli od toga da su uhapšene ubice Đinđića a došli do toga da će se svi oni naći na slobodi. Apsolutno nema nikakvih dokaza, iz ovog ili onog razloga. Stvarno ne mogu da se setim, ali moguće je da je toga bilo.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Da. Često se kaže za nekoga da je optužen, a on je u stvari osumnjičen. A to nije isto. Policija je osumnjičila nekog za nešto, ali ne znači da je on za to optužen. Optužen je neko kad se pokrene sudski postupak. Tako nečeg ima... Da li su to namerne ili nenamerne greške, u to ne ulazim. Ne sećem se da je bilo tendencioznih tekstova o ljudima kojima se zbog nečega sudi.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Dešava se iz neznanja. Malo novinara zna način postupanja pred sudom i odredbe krivičnog zakonika, pa se objave imena i fotke sa mesta zločina.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Koleginica je napisala da je otac kome se dete udavilo nesavestan, pa je došao u redakciju da je nagrdi na pasja kola. Ali tužio nas je i – dobio.” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Koliko njih je bilo uhapšeno za vreme Sablje? Svakome od njih je bilo povređeno pravo ličnosti. Svi su pisali o njima, a krivica nije dokazana. S druge strane, zašto niko nije hapsio mene nego baš njih... možda tu ipak nije sve čisto?” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Mi smo oprezni kada se o tome piše i imamo čoveka kome je sud druga kuća tako da se tu ne prave greške. Ne idemo na prvu loptu. Kada je reč o hapšenju objavljujemo samo činjenice koje saopšti SUP ili sud. Eventualno, upotpunimo priču ako je recimo taj neko hapšen pre deset godina, ako takav podatak pronađemo u arhivi. Mislim da se takve stvari po medijima pojavljuju najčešće iz potrebe za senzacionalizmom, vole mediji da iščačkaju, a najgore je što mediji često proglašavaju unapred krivim nekog, a da mu sud nije izrekao presudu.” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Mislim da se prevashodno dešava da urednici zbog velike konkurencije pokušavaju da privuku čitaoce. Srbi su narod koji je u kriznoj situaciji, kriznoj u socijalnom i ekonomskom smislu, mi smo narod kome je dovoljno dati hleba i igara, pa da se zabave. To se dakle radi iz tog razloga. Naš narod voli da zna kako se zove taj što se ubio ili tako nešto. Kad vidi inicijale on već nagađa koje bi to ime moglo da bude. Trebalo bi da se bar takva pravila poštuju. Mislim da je to bilo kod ove priče o pedofiliji, kad je onaj lekar izašao u javnost.” (Novinarka, 8 godina staža, novinska agencija)

“Ne. Ali sećam se da su potplaćivali da od njih prave heroje kao na primeru Andrije Draškovića. Ubio čoveka pa ga ‘overio u glavu’, a novine prave heroja od njega, kao namešteno mu... Ponekad se dešava, mislim čak, gotovo uvek iz prostog neznanja, da novine nekoga ‘opale’. Tako su, na primer, povređena prava onog muzičara čija je slika objavljena tokom akcije Sablja, ali ne verujem da je to bilo namerno.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Sećam se primera kad je objavljeno ime onog svedoka u Hagu, K9 ili tako nešto. To je bila povreda zakona. Mi smo imali problem i sa Haškim tribunalom, nisu hteli da nam daju izjave. Sećam se i slučajeva gde su objavljena imena maloletne dece. Dešava se inače i u medijima.” (Novinarka, 8 godina staža, novinska agencija)

“To je svakodnevno u štampi. U elektronskim medijima ređe. Često se dešava da imaš naslov ‘Ubio čoveka’, a da se ispostavi da je neko optužen za ubistvo ili se sumnja na njega. Skoro je bio slučaj ubistva četvoročlane porodice u Zemunu. To je bilo skandalozno. Prvi dan je bila vest da je otac ubio suprugu i dvoje dece i zatim se ugušio gasom. Sledeći dan je išla vest da je žena ubila muža i dvoje dece, pa je treći dan išlo da su njih dvoje ubili decu pa su se međusobno ubili. To je išlo tako daleko da je čak i policija reagovala i molila medije da ne spekulišu toliko. Uopšte se nije vodilo računa da ti ljudi imaju i neke rođake, prijatelje. To je potreba za senzacionalizmom. S druge strane, objavljivanje navodnih transkripta

razgovora Čede Jovanovića usmereno je isključivo na njegovu diskreditaciju.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“U Srbiji je uobičajeno da se osumnjičeni tretiraju kao optuženi, optuženi kao kažnjeni, a kažnjeni, paradoksalno, kao zaštićeni. To se događa zbog ‘svetle’ tradicije srpskog novinarstva, da se pod odgovornim ili kažnjenim licem podrazumeva osoba koja je suštinski neodgovorna ili za pravdu nedohvatljiva, kao Marko Milošević.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Zbog senzacije, jeftinoće naroda i kulture.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

3.2.1.7 Sećate li se nekog primera da su žrtve nesreća ili zločina izložene javnosti bez posebne zaštite? Zna li za slučaj nepotrebnog identifikovanja žrtve, maloletnika itd.?

“Pa to se stalno dešava, ali mi se stvarno trudimo da to izbegnemo. Mi se trudimo da zamrljamo lica na slici onih o kojima se piše, to su tzv. slike pokrivalice. Desi se i nama propust, više zbog žurbe, ali stvarno se trudimo da se to ne dogodi. Primećujem to pogotovo u dnevnoj štampi – puštaju se imena ljudi, slike. Konkretno, primer onog deteta koje je zaraženo sidom u bolnici i koga su novinari slikali. To je ne van etičkih novinarskih pravila, već van svih ljudskih pravila. I niko nije reagovao, nijedno novinarsko udruženje, te silne nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava, niko nije reagovao. Umesto da su svi ti novinari skakali na državu da obezbedi svaku pomoć u lečenju i daljem životu tog deteta, oni su pristali na najnižu moguću senzaciju – da se dete slika, da roditelji pričaju... Potpuno obrnut proces. Šta rade novine, pa to je strava – ne objave ime žrtve već inicijale, ali zato njegov otac, punim imenom i prezimenom, kaže... i to se stalno dešava. Ili, kad su ona deca u Zemunu ubila trudnu majku, išli su i slikali tu maloletnu decu. Nekad vam zaista bude grozno što se uopšte bavite ovim poslom.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Sećam se da kada je džip ministra poljoprivrede pregazio onu devojkicu, iako je porodica tražila da se njihove izjave ne objavljuju, da su ih novinari uporno zvali. Posle se i porodica uključila u celu priču. Mislim da je i majka Zorana Đinđića isti slučaj, da je na nju vršen pritisak, javni, da i ona nešto kaže. Bilo je skandalozno kad su, čini mi se na BK, pokazane fotografije sa obdukcije vojnika sa Topčidera...” (Urednica, 10 godina staža, radio)

“Bio je tekst o maloletnom Romu Z. M. iz Velikog Gradišta. Kako, samo inicijali!? A ako mu objaviš ime i prezime ćaleta? Koliko ima Cigana u Velikom Gradištu, a koliko njih su osmogodišnji Z. M.? Fala bogu da su svi u Velikom Gradištu znali o kome je reč. Gledaj sad, i ja se kao novinar trudim da to provučem ako mogu, da ne bude baš brutalno, nego malom objaviš inicijale, a ćaletu i kevi ime. Kao čoveku to mi je odvratno, kao novinar gledam da provučem, a da sam urednik, to bih dozvoljavao.” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Da, možda ona Moldavka... Oni nesrećni roditelji su sto puta dolazili da demantuju da se njihov sin ubio jer je bio zavisnik od heroina i navodno nekome dugovao pare, pa se ubio.. Ispostavilo se da mali nije imao veze sa tim. Uglavnom se to radi nenamerno.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Da. Kad god se nađe neki leš, narod voli krvavo, pa izvolite. Imamo primer Kuma i Šiptara, čije su stravične slike objavljivane 200 puta. To je strašno i za njihovu decu i za našu decu kada gledaju. Pre neki dan je bio neki maloletnik koji se ubio, pa je bilo objavljeno njegovo ime. Porodica je intervenisala pa se Kurir izvinio.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Dešava se, naravno, da se imena maloletnika objavljuju. Videla sam u novinama da se pojavi čak i slika čoveka koji je pokušao samoubistvo. I kako se taj čovek oseća kad sutra ceo komšiluk to zna? Čest je slučaj da se ne objave imena dece, ali se objave puna imena i prezimena roditelja, inicijali dece, adresa i svako ko živi u njihovoj blizini zna o kome je reč. Bio je primer u Glasu javnosti o nekom dečaku koji živi u domu za decu bez roditelja. On je tamo napravio neki prekršaj i dato je njegovo puno ime i prezime, a i da mu brat i sestra žive u tom domu, sa sve imenima i prezimenima, pa sledi još i da im se majka ubila pre nekoliko godina, otac duševni bolesnik, sve najgore moguće iz porodice, a ta deca imaju desetak godina. I sad, oni treba da imaju srećnu budućnost.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Konstantno se identifikuju ili sa toliko dokaza da se u jednoj maloj sredini, kao Kragujevac, odmah zna ko je osoba koja je upletena, kao ona devojka koja je snimala pornić. Nije se zaštitio njen integritet, odredbe nisu ni poznate, a ne postoji mehanizam kažnjavanja. Bila je iskonstruisana i ona priča o detetu koje je silovao otac. To je bila očigledno trka za senzacijom...” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Legendarni Kurir je nedavno objavio imena dece posle neke porodične tragedije, ni danas mi nije jasno zašto.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Ne sećam se da je toga bilo u mom mediju. Ali, u Srbiji je uobičajeno da se osumnjičeni tretiraju kao optuženi, optuženi kao kažnjeni, a kažnjeni, paradoksalno, kao zaštićeni. To se događa zbog ‘svetle’ tradicije srpskog novinarstva da se pod odgovornim ili kažnjenim licem podrazumeva osoba koja je suštinski neodgovorna ili za pravdu nedohvatljiva, kao Marko Milošević.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Ni toga nema na mojoj televiziji, ali se sećam da je Kurir objavio slike Dafine Milanović u poodmakloj fazi raka, iako ona nije želela da bude slikana.” (Novinar, 12 godina staža, privatna TV)

“Opresni smo kada je reč o maloletnicima, mada policija često pravi grešku pa u saopštenju navede ime oca maloletnika.” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Stajkovac. Mediji su natrčali na tu priču. Požurili su da naprave priču da je beba zlostavljana. Trebalo je zaštititi porodicu. To je užas. Bilo je slika, imena... i mi smo davali priču sa konferencije za novinare koju je držao Stajkovac. Ostatak smo prenosili iz štampe. Trebalo je da pristupimo sa rezervom. Treba svi da krenemo iz svoje kuće i da povedemo računa. Mogli smo da budemo pažljiviji.” (Novinarka, 2 godine, novinska agencija)

“To je bio slučaj sa devojkom koju je Veselinov pregazio. Toliko su vozali i cimali ceo slučaj, koliko je samo ta agonija trajala... pa nije ovaj kriv nego onaj, te je čak ona kriva nisu oni... A tek žrtve u Srebrenici, preračunavaju, sabiraju, oduzimaju, kako nije 7000 nego 2500. Alo, bre...” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljni list)

“Uvek. Ne sećam se da nisu. U naciji u kojoj se identitet gradi na identitetu žrtve, a žrtva identifikuje sa zločincem, kao što je to pokušano sa pokojnim Zoranom Đinđićem, privatnost ne postoji. Žrtve se redovno nepotrebno identifikuju. U poslednjih godinu dana bilo je mnogo primera, naročito kada je reč o zlostavljanju dece. Dešava se da objave inicijale maloletnika i ime i prezime roditelja.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

3.2.1.8 Da li ste nekome davali podatke o ljudima (adrese, bolnice, medicinska dokumentacija) prikupljene tokom vašeg istraživanja?

“Da. Kućne adrese i brojeve telefona policajaca koji su tukli demonstrante u protestima '96/97. davao sam svakome kome sam stigao.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Dajem kolegama i očekujem od njih kad meni na primer zatreba telefon, osim ako dotična osoba to nije zabranila. To su uglavnom političke ličnosti, ali i ne moraju da budu. Međutim, među kolegama ima i onih koji ne daju. Recimo, jedan moj kolega je imao kućni i mobilni telefon Jovice Stanišića i nije ga nikome dao. Ajde da to i razumem. Recimo, ja sam telefon onog Lava Geršmana dala svima koji su mi tražili, ne samo kolegama. A pisala sam o nagloj poplavi vračara, gatarara...” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

“Jesam. Jedan lokalni političar mi se ostrvio na kumove. Dao sam kumi sve što sam imao o njemu, prljav veš, ona mu bacila fasciklu na sto i rekla: ‘Nastaviš li, biće objavljeno’. Uvek bih to uradio, posebno za kumove, mada znam da nije etički.” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Ne, to stoji u mojoj arhivi. UBPOK je svojevremeno pokupio moju dokumentaciju iz Nacionala i nikad je nisam dobio nazad.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Zavisi, ako je nešto što je lako dostupno, do čega manje-više svako može doći, onda da. Ili, ako je već nešto saopšteno na konferencijama. A to da sam ja nešto istraživala i sama došla do nečega što ću nekome da dam, e pa toliko velikog srca baš i nisam.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

3.2.1.9 Da li vaš medij objavljuje imena maloletnika umešanih u kriminal? Zna li za takve slučajeve u nekom drugom mediju?

“I moj radio je, kao i brojni drugi mediji, objavio ime i prezime devojčice koja je zlostavljana. To je onaj slučaj kada je Boris Stajkovac prvi saopštio ime tog deteta. Tu je pre svega greška novinara što su se povelili za Stajkovcem. Ako već on nije svestan da treba da zaštiti decu, mediji to ne bi smeli, pa ma ko da im je rekao kako se neka žrtva zove. To ime nikome od gledalaca i slušalaca ne znači bogzna šta, ali tom detetu znači. Bila je to prvenstveno greška medija.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Znam, pre neki dan je bio neki maloletnik koji se ubio, pa je bilo objavljeno njegovo ime. Porodica je intervenisala pa se Kurir izvinio.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

3.2.1.10 Znete li za slučaj da su nečije fizičke ili mentalne smetnje pominjane u tekstu?

“Da, znam jedan tekst, ja sam kasnije čuo da je to živa istina, ali naravno trebalo je proveriti i tek onda pustiti u javnost. Naime, čuo sam da dotični ima neki mentalni zaostatak. Mislim da je to objavljeno u onom starom Nacionalu, da je čak oslobođen vojske zbog toga, da je retardiran... Čuo sam čak iz drugog izvora da mu je brat potpuno retardiran, pod ruku ga vode, a M... ima valjda taj mongoloidni... nije potpuno normalan, oslobodili su ga vojske zbog toga, ali da je majka toliko ulagala u njega da je napredovao, završio fakultet. To sam pročitao negde, mislim da to ne bi trebalo da se objavljuje. Dobio sam tu informaciju iz izvora kome potpuno verujem.” (Novinar, 6 godina staža, dnevna novina)

“Kod Tijanića sigurno ima. I u Kuriru. Ja bih onog Vučka na analizu. Pa kad smo mi stigli do novina koje se zovu Skandal, znači to im je ime!? I još kad čujem moje urednike kako hvale novinarski rad takvih novinara, znači ne ono što pišu nego njihov rad, kako oni ‘gostuju’ po televizijama...” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

“Najčešće se to pominje u kolumnama i u njima novinari sebi daju za pravo da svašta kažu. Aleksandar Tijanić je idealan primer. Posle objavljivanja knjige o njemu ‘Slučaj službenika Aleksandra Tijanića’, objavio je svoju kolumnu ili reakciju u NIN-u, i tamo nema šta nije rečeno. Samo jedan primer: ‘pravnica u menopauzi evolucije’.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Naravno, ali to se opravdava interesantnošću priče. Nema novinara koji nije pominjao genetsku predispoziciju Slobodana Miloševića za samoubistvo. Ima primera gde je to opravdano, ako možeš da odbraniš čoveka. Na izvršeno delo utiče ako si blesav a imaš dozvolu za nošenje oružja. Ili ima ljudi koji obavljaju važne političke funkcije, a nisu psihički zdravi. To moraš da objaviš, jer je u interesu javnosti. Ako si lud, onda ne možeš da budeš sudija, ne možeš da budeš načelnik Generalštaba, i tu nema diskusije.” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Osim onog prozivanja da je K... homoseksualac ne mogu da se setim ničega.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Pominju se. Pogotovo ako zaista ima medicinsku istoriju bolesti ili ako sagovornik to tvrdi. U ostalim medijima toga ima baš mnogo, pogotovo u komentarima. Ima tu nekoliko fenomena srpskog novinarstva, npr. Tijanić. Ali, nije ni Beba, koji mu uzvraća, ništa bolji. Pa su onda krenuli ‘ti imaš invalidnog brata’... ‘a ti debeo vrat’... Kao i ovaj Vučićević... Čak su sve češće i psovke. Sve to može da se izbegne a da određenu pojavu ili ličnost staviš na strašan tapet, uz strašnu kritiku – ali gospodstveno urađeno. Kao, na primer, Olga Stojanović, ona je žena koja bukvalno razvali nekoga, ali ga ne uvredi.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Sećam se da je bilo govora o mentalnim smetnjama V... i to na skupštinskoj raspravi, ali za to smo smislili neku blagu formulaciju kada smo prenosili, tek da prenesemo ono što su radikali rekli. Ne sećam se da je u skorije vreme bilo tako nešto. I ako ima toga u stranačkim prepucavanjima, trudimo se da to izbegnemo.

Ali, recimo, toga je bilo u Tijanićevim tekstovima ponajviše.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Štampanim medijima je to omiljeno, televizije su odgovornije.” (Novinar, 12 godina staža, privatna TV)

“Tijanić je napao B... brata, koji je retardiran, i novine prenesu. To je ispod svakog moralnog kriterijuma.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“U našim novinama nikad. Bio je slučaj da je objavljena medicinska dokumentacija Danice Drašković. To je bio važan podatak, da je Danica Drašković invalid i da je u penziji od 1990. godine, ali ima uvek načina kako da se to obradi. Između ostalog, pita se i ona. Uvek ima načina da se nešto iznese, uvek mora da postoji granica pristojnosti. Važno je da se zna da li je neko umobolan na čelu države, ali pitanje je i kako do toga doći i kako prezentovati.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“U novinskom tekstu ne, ali u kolumnama da. Prvenstveno kod Tijanića. Poslednji primer je kada je Dinkić na Batićeve optužbe rekao da je njegova baka bila u pravu kada mu je rekla da raste nos ljudima koji lažu. Time je istakao Batićev fizički izgled.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

3.2.1.11 Da li se pri izveštavanju o kriminalu pominju verska, nacionalna, seksualna ili neka druga (manjinska) pripadnost?

“Da i to mi užasno smeta. Ovde, kada neko nije Srbin uvek se naglasi, Albanac ili Mađar, taj i taj, ubio je tog i tog Srbina. Insistira se na tome. Uvek se istakne da je on pripadnik verske ili seksualne manjine. Toga ima u svim medijima. Kada se piše o zločinima, pripadnost mora da se naglasi da se zna zbog čega je zločin počinjen. U tim slučajevima mora, ali često je bespotrebno.” (Novinar, 2 godine staža, dnevne novine)

“Da, pominje se. Kada su bile tuče u Novom Pazaru na utakmici, nazivali smo ih Sandžaklije. Za onog nesrećnika što su mu nabili metlu, vodilo se računa da se istakne da su nasilnici Mađari, a jadnik Srbin, a nije se isticalo da su oni pijanci. Šta je kasnije bilo, nema veze. To je prikazivano u širem političkom kontekstu i mislim da je bilo zloupotrebjeno.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Dogodi se, ima toga. Bilo je u Sloveniji, uhapsili nekoga ko je na letovanju iskasapio nekog drugog. Bili su i oni slučajevi u Vojvodini koji su pokušavali da se prikažu kao manjinski.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Na mom mediju to ne bi moglo da se desi. Strogo vodimo računa o tome i po tome smo prepoznatljivi. Znam da je bilo na BK i Studiju B, kad su dečaka bacili drugari sa mosta, oni su objavili da je reč o Romima, što je po meni nevažno.” (Novinar, 3 godine staža, privatna TV)

“Naravno da se pominje. Bilo je da je neki Slovenac pobio neke ljude, a naslov – ‘Slovenac ubica’, ili imaš ‘Kinez opljačkao radnju’. Ili, kad su ona deca bacila druga s mosta, svuda u medijima je bilo da su to Romi, a nisam sigurna da da bi bilo tako da su recimo bili Srbi. To je apsolutno nevažno za vest. Čak je i u saopštenju policije napisano da su u pitanju Romi. I opet je na mediju, odnosno na novinaru da se postavi na pravi način i da shvati šta je njegov posao.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Ne, možda sam ja nešto preskočila, ali nisam primetila.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Nekad je to važno, kao ovaj slučaj u Vojvodini gde je nekoliko njih osuđeno. Tu jeste važno ko je koje nacionalnosti, jer to može da poprmi mnogo veće razmere. To nije bio samo obračun mladića, nego obračun na nacionalnoj osnovi i to u Vojvodini koja je u tom smislu još napeta. U drugim slučajevima, ne znam zašto bi to bilo toliko bitno. U mom mediju se baš i ne vodi mnogo računa o tome, to se više mehanički prepisuje iz dobijenih saopštenja.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Opet kažem, u mom mediju ne. Isticanje nečije nacionalnosti je zabranjeno. Bio je onaj slučaj u Temerinu, kad je grupa pretukla jednog mladića. Gotovo svi mediji su stavili u prvi plan da su ga pretukli Mađari. To su i neke stranke iskoristile da prikupe poene. U tom slučaju mi nismo isticali ko je koje nacionalnosti. Čini mi se da po drugim medijima s vremena na vreme rade takve stvari. Takođe, kad su porušeni spomenici na groblju u Novom Sadu, bilo je brzopletog prozivanja da su to uradili sektaši, radikali i ne znam već ko još. Nažalost, mediji se često povedu za tim.” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Pa ne samo o kriminalu, izvesni urednik tako piše o Jevrejima. Mrzi Jevreje, još se zeza, pravi viceve. I to je opšte poznato.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljni list)

“Pominje se naravno ako je taj kriminal izvršen na osnovu nacionalne pripadnosti, odnosno mržnje. Ako je pripadnost važna za sam čin zločina. Često se pojavljuju Romi, grupa Roma i uglavnom se oni u tom kontekstu pominju. Da se neka druga nacija pominje, nisam primetio. Naravno da je sve to nepotrebno ukoliko nije važno za sam slučaj. Recimo, ako je reč o sukobu sa skinhedima, onda je važno da se kaže da je reč i o Romima, važno je, jer je to razlog netrpeljivosti.” (Novinar, 10 godina staža, radio)

“Priča da su Cigani bacili Ciganina sa mosta. Namerno kažem Cigani a ne Romi, jer se oni tako zovu. Ja sam odmah rekao da će se to zataškati, jer su oni marginalna grupa. Ali to što su oni Cigani zaista nema nikakve veze, jer su oni pre svega deca.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“U mom mediju se pominje. Jeste da nemamo crnu hroniku, ali mislim da je ceo taj koncept političke korektnosti i pozitivne diskriminacije proistekao iz naopakog shvatanja da su sve te grupe ne samo jednake pred zakonom, već i podjednako prihvatljive. Za mene je neprihvatljiv koncept višeženstva, kriminalizacije preljube ili pripadnost etničkoj grupi kao opravdanje da se izbegne redovno školovanje. Ako su sve religijske grupe jednako prihvatljive, onda je kanibalizam sa Jave jednak budizmu, što je za mene neprihvatljivo.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

3.2.1.12 Znete li za slučaj da su u nekoj novinskoj formi deca, maloletnici ili maloumne osobe korišćeni kao izvor tokom novinarskog istraživanja?

“Znam u svom mediju. U kampanji ‘Zovem se Anđela’, mala Anđela je korišćena kao budilnik učmale savesti. Ona je i maloletna i mentalno oštećena, ali je

ljudsko biće sa imenom i prezimenom. Gadi mi se koncept političke korektnosti.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Ne. Ali, jednom smo uradili reportažu iz kuće na Slaviji u kojoj je komuna napuštene dece. Mi smo objavili njihove priče i slike, a ta deca su otvoreno pričala da se bave prostitucijom, da se drogiraju... Na nas su udruženja novinara osula paljbu kako mi koristimo decu ne znam za šta. Policija ih je iste večeri uhapsila tj. pokupila. Poslali su ih u prihvatni centar iako su deca nama rekla da beže iz tih centara jer ih maltretiraju, čak i zlostavljaju. Naša poruka bila je upućena državi, da tu u centru Beograda imaš grupu napuštene, izbezumljene dece kojima nema ko da pomogne. I eto kako reaguju na sve to i novinska udruženja i država.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Sjećam se stvarno, i to je bilo grozno, ono kad je B92 radio priču sa ženom koja je ubila svoju djecu dole na jugu Srbije, mislim. Nije trebalo da nju pitaju, to je bilo užasno. Očigledno je bilo da ona nije bila normalna. Drugi je problem, još veći, šta osoba koja nije normalna radi na slobodi, tako da to nije samo problem novinara i medija. Nju društvo i institucije očigledno smatraju zdravom te ona može da živi na slobodi, može da pobije tu djecu... Ja je nikada ne bih pitao ali, s druge strane, ako nju institucije vode kao zdravu osobu, to onda neko iskoristi. Ja ne bih iskoristio, ali očigledno je da je tu prvenstveno greška do institucije a ne do novinara.” (Novinar, 6 godina staža, novinska agencija)

3.2.1.13 Da li je neko od vas tražio da otkrijete svoj novinarski izvor? Zna li neko u vašoj redakciji za taj izvor?

“Da, osobe van redakcije. U redakciji ne. Ne bih da otkrivam ko mi je to tražio” (Novinarka, 5 godina staža, privatna TV)

“Jeste, policija, više puta. Nisam nikad hteo da kažem. Jedino mi je bilo frka u vanrednom stanju kad sam napisao da nije tačno da u mom gradu nema gde da se kupi droga i kad sam objavio izjavu dilera. U redakciji uglavnom ne znaju moje izvore, ali urednici imaju poverenja u mene...” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Jeste, čak i na sudu.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Jeste, moj urednik je tražio par puta. Nekad nisam dao, nekada sam pristajao na to. Nemam potpuno poverenje u integritet mog urednika, niti u njegovu ćutljivost. Nekad insistiram da ne može da zna. Moje izvore zna par kolega, ali ne za sve. Policija nikad nije tražila. Političari uglavnom znaju ko je kome izvor. Nekada pokušaju neformalno da saznaju, ali nikada direktno.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Niko nije tražio da otkrijem ko su mi izvori. Kad se konsultujem u redakciji oko objavljivanja takve informacije ne traži se od mene da kažem ime i prezime izvora. Ali ga definišem, javljeno mi je iz policije, ili iz vlade. U zavisnosti od informacije, nekad se zahteva da se definiše položaj izvora, da li je on ministar ili službenik u vladi. Prosto na osnovu toga može se odrediti da li je to što se saznalo glasina, odnosno da li je izvor načuo ili je realno da su izvoru takve informacije dostupne. Od toga zavisi kako će se informacija prihvatiti. Zavisi i od toga u kakvom su odnosu novinar i izvor. Kod mene imaš slučaj da su novinar i

jedan političar toliko dobri da on novinara zove da mu kaže informaciju. I u tu informaciju se ne sumnja. Samo tada objavimo da mi to saznajemo. Na takav način gradiš i neguješ odnos sa svojim izvorom.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“Ne, jer ja inače ne pišem te ljute političke tekstove. U principu zna se ko su čiji izvori, i anonimni. Ja znam ko su izvori mojih kolega, mislim da i urednik zna, trebalo bi.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

“Niko nije tražio od mene da otkrijem ko su mi izvori. Imao sam neimenovane izvore ali nije to bilo nešto baš preterano značajno. Imali su ovi koji se bave kriminalom neke ‘problemčiče’, ali ih ja podržavam da ne kažu ko su im izvori. Ja nikad nisam imao problema s tim da me neko tera da kažem ko mi je izvor. Ali, uvek pazim na to zašto baš meni neko nešto govori. Ne govore mi izvori zato što me vole, već zato što i oni imaju neki interes.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“Jeste, urednici, kolege. Ja sam pokvaren, navodim ih na pogrešnu stranu! U redakciji ne znaju moje izvore.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

3.2.1.14 Da li su u vašem mediju citirani memoari ili ispovest nekog kriminalca? Smatrate li da je to popravilo sliku o njemu? Da li je u tom sadržaju bilo nekih političkih implikacija (pominjanja političara, državnih institucija itd.)? Zna li da li je u nekom drugom mediju bilo takvih slučajeva?

“Jesu. To je stalno pitanje, da li je to promocija kriminala ili ne. S jedne strane, to je OK. Ali, s druge strane, pitaju se neki, što bi ti pored svega drugog gurao sad još i kriminalce u medije. Ali, izvini molim te, kriminal, bilo sofisticiran bilo najniži razbojnički, kakav god, sastavni je deo ovog društva, nažalost. S jedne strane, on je inkorporiran u visoke strukture, a s druge strane tržišno je pisati o njemu. Tako je svuda. Ko god se dokopa neke takve priče, on će je objaviti. Ne kažem da treba podilaziti javnosti i samo im davati treš, ali ko ne voli da čita o tome?” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Ne mogu da se setim, možda nešto o ljudima iz akcije Sablja, ali nisu to bili memoari. Pa i ako se negde pojave to nije pravilo, to je izuzetak. Kristijan je na primer sam po sebi zanimljiva pojava i ljudi kupe to jer vole da čitaju o njemu. Nema tu nikakve ni pozadine, ni tendencije.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Bilo je intervju sa kriminalcima. Čini mi se da je bio Ljubiša Buha i Andrija Drašković. Ne mislim da je to popravilo sliku o njima. Ajde ovaj sa Andrijom, to je bilo onako, ali mislim da nije imalo neki preterani uticaj. Dobro je da se vidi da i oni imaju malo ljudskog u sebi. Što se tiče mojih novina ne sećam se da je u tim intervjuima bilo nekih političkih implikacija, da je nešto apostrofirano. Ali, bilo je takvih stvari po medijima. Za razliku od devedesetih kada je toga bilo enormno mnogo, sada je manje. Ali ima medija koji to rade i u kojima se kriminalci pojavljuju iz nekog razloga, medija koji kriminalce prevode u vitezove.” (Novinar, 5 godina staža, nedeljne novine)

“Da se dobio Legija, bio bi objavljen, to bi bila ekskluziva. Sad je tu i njegova žena sa svojim izjavama... Bojim se da se od Legije pravi novi antiheroj, kao što je bio i Arkan. Pogledaj šta je napravio od svoje žene, udovice. Veliki deo fenomena Cece pripada Arkanu, a pogotovo što je ubijen. U tim krimi tekstovima uvek ima mnogo političkih implikacija. Toga ima baš mnogo, nažalost naravno.” (Novinarka, 10 godina staža, nedeljnik)

“Da: Kristijan Golubović, Andrija Drašković, Čume... U krajnoj liniji možda je to kod klinaca popravilo sliku o ovim likovima...” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

“Kod svih. Sve stranke sa nacionalnim predznakom – srpski, vezane su za likove koji su ‘srpski heroji’ i nalaze se na istoj talasnoj dužini sa novinama.” (Urednik, 12 godina staža, dnevne novine)

Tabloidi obiluju bajkovitim pričama u kojima su svi kriminalci anđeli...

“Mi nismo i ne radimo takve stvari. Ali bilo je po novinama, Legija i ta kompanija, jedno vreme se to baš preterano pojavljivalo. To se uglavnom pojavljuje u tabloidima. Znajući naš mentalitet, da su ljudi prilično neobrazovani, kod mnogih je to, siguran sam, stvorilo sliku da je Legija heroj. U svemu tome izvlačeni su delovi gde se pominju imena nekih koji su na vlasti ili su bili, čime se ti ljudi odmah stavljaju u kontekst priče. Ali dešavalo se da tek posle takvih stvari reaguju i pravosudni organi i krenu da nešto proveravaju.” (Novinar, 13 godina staža, radio)

“Moje novine su distribuirale Legijinu knjigu. Nećemo da ga nazovemo kriminalcem, pošto još nije osuđen. Objavljivali smo ispovest kriminalaca iz zatvora.”

“Ne, nismo, jednom smo imali izjavu Kristijana posle predaje Legije, ali nismo je pustili... Nekad možda nije loše pustiti priču o nekom kriminalcu da ljudi vide ko su oni, ali pravu istinu: koliko ih je ubio, šta je ukrao.” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“Ne. Možda je nešto korišćeno, ali da je prezentovano samo kao takvo – ne.”

“Ne. To je samo borba za tiraž.” (Urednica, 8 godina staža, nedeljnik)

“Neki mediji su pripadnike JSO-a prikazivali kao heroje. Ima onaj već čuveni kapetan Džo iz Kurira, kao, bivši član Crvenih beretki, koji je pričao o haškom bratstvu, Đinđiću, Legiji. Sećam se da se oko toga podigla prilična prašina u javnosti a cela priča je recimo objavljena malo pošto su oni sa majicama i istetoviranim ružama bili na suđenju, kada je Jočić rekao ono čuveno ‘mladi ljudi sa pijetatom’. Mislim da su već bili krenuli predsednički izbori i kampanja ili je to tek trebalo da krene. Dakle, cela priča imala je širi kontekst.” (Novinarka, 8 godina staža, javna gradska TV)

“Pa suđenje Legiji: tempirano je da pred parlamentarne izbore počne čitanje iskaza Zvezdana Jovanovića. Legija je davao izjavu posle izbora, ali rekao je da neće da bude ‘politička prostitutka’ što je imalo određeni efekat. Sve je to tendenciozno.” (Novinarka, 2 godine staža, novinska agencija)

“Pa, bre, zemunski klan je imao svoje novine – Nacional!” (Novinar, 14 godina staža, nedeljni list)

“Pisma Ljiljane Buhe su bila puna toga. Puštali smo Legijine pesme o Čedi. Ovde je politika povezana sa kriminalom i to je onda nemoguće zaobići. Situacija je manje-više ista u svim medijima.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)

“Priče o kriminalcima prave tiraž i ljudi ih čitaju. To je, opet, pitanje šta čitaocima treba. Ne mogu novinari da prevaspitaju narod. Ako mi objavimo intervju sa Dobricom Ćosićem koji priča visoko intelektualnim rečnikom o lepim srpskim stvarima, koga boli uvo za to. Ali, ako objavimo intervju sa recimo Kristijanom, onda će svaki klinac da uzme i da kaže ‘Vidi ovo!’ i da pročita. I to nije nikakva politika novina, to je prosto tako.” (Urednica, 15 godina staža, nedeljni list)

“Svojevremeno je Vanja Bulić dovodio goste koji kažu – jesam, uradio sam to i to, ukrao sam, robijao sam... to mi je nekako u redu. Sad, napraviš o nekome najidealniju priču kao o C..., kandidovao se, a kriminalac! U stvari, ko je ovde sve kriminalac?” (Novinarka, državni radio, 10 godina staža)

“U mom mediju nije. Ali zahvaljujući objavljivanju takvih stvari kriminalci su kod nas postali heroji. Bilo je slučajeva da se na istoj strani nađu Legija i Čeda i da se stave u potpuno isti rang. Kriminalci dobijaju potpuno jednak prostor kao i svi drugi. Pa ovaj jedan je izdao knjigu koja se prodavala uz dnevne novine i ja ne znam šta se više može uraditi za veličanje kriminalaca. I u nekim medijima postoji tendencija heroizacije kriminalaca.” (Novinarka, 3 godine staža, radio)

“U mom mediju, ne. Ali čitam i gledam druge medije, toga ima. Pa Legija je objavio knjigu. To nije popravilo sliku o njemu, ali samo zato što nijedan srpski kriminalac ovde nikada nije osuđen, pa je nazivanje, npr. Legije kriminalcem, politički nekorektno, na šta sam ponosan. Naravno, tu uvek ima političkih implikacija. Zato su medijima i zanimljivi takvi sadržaji.” (Urednik, 31 godina staža, privatna TV)

“Tabloidi obiluju bajkovitim pričama u kojima su svi kriminalci anđeli. Mislim da se takvi mediji trude da poprave sliku koju javnost ima o njima i da im rade PR.” (Novinar, 12 godina staža, privatna TV)

“To nije previše popravilo sliku o njemu, ali određeni ljudi koji insistiraju na takvoj vrsti tekstova, lično i finansijski, zainteresovani su da se to objavi.” (Novinar, 6 godina staža, dnevne novine)